

OMAOHJAAJAN KÄSIKIRJA

Omaohjaajatyöskentelyn kehittäminen lastensuojelulaitoksessa
lapsia kuullen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Santalahti, Niina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika Syksy 2020
	Sivumäärä 71 sivua, 5 liitesivua	
Työn nimi Omaohjaajan käsikirja Omaohjaajatyöskentelyn kehittäminen lastensuojelulaitoksessa lapsia kuullen		
Tutkinto Sosionomi (YAMK) Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisena kehittämishankkeena. Kohdeorganisaationa toimii lastensuojelun sijaishuoltolaitos Konstan Koti ja Koulu Oy, joka tarjoaa lastensuojelun sijaishuoltoa 13-17- vuotiaille lapsille.</p> <p>Kehittämishankkeen tarkoituksena oli omaohjaajatyöskentelyn kehittäminen asiakaslähtöisesti entistä laadukkaammaksi, vaikuttavammaksi ja yhdenmukaisemmaksi. Kehittämistyön lähtökohtana oli sijoitettujen lasten ajatukset ja toiveet omaohjaajatyöskentelyyn liittyen. Lisäksi kehittämisessä otettiin huomioon omaohjaajien moniammatillisen työryhmän näkökulmat ja hankkeeseen vahvasti liittyvä aiempi teoria- ja tutkimustieto. Kehittämishankkeessa on huomioitu Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen laatima mallinnus terapeutin laitospalveluiden kehittämisen suunnasta. Mallinnus on osa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa LAPEn lastensuojelun uudistamistyötä.</p> <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli laatia omaohjaajan käsikirja sijaishuollossa työskenteleville omaohjaajille. Käsikirjaan on muotoiltu paranneltua tehtäväkuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä. Käsikirjasta selviää myös mitä työskentely pitää sisällään sijoituksen eri vaiheissa. Lisäksi siihen on kerätty teoreettista, sekä suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi.</p> <p>Työelämänlähtöinen kehittämishanke toteutettiin käyttäen asiakaslähtöistä Bikva-arviointimallia. Kehittämishankkeessa osallistettiin ensisijaisesti asiakkaita, eli Konstan sijoitettuja lapsia, sekä työyhteisöä ja organisaatiota. Kehittämistä varten kerättiin tutkimusaineisto lapsilta mobiilikyselyllä ja ryhmähaastatteluilla. Tämän jälkeen toteutettiin työntekijöille työpaja, workshop, jossa työryhmä paneutui kehittämistyöhön lapsilta kerätyn aineiston ja kehittämishankkeen teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Lapsilta ja omaohjaajilta kerätty aineisto vietiin yrityksen esimiesryhmään, josta saadun palautteen myötä kehitettiin konkreettinen opas omaohjaajille: "Omaohjaajan käsikirja". Käsikirjan avulla mahdollistuu tavoitteena ollut laadukkaampi, vaikuttavampi ja yhdenmukaisempi omaohjaajatyöskentely.</p>		
Asiasanat lastensuojelu, sijaishuolto, omaohjaaja, terapeutin laitospalvelut, vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde		

Abstract

Author(s) Santalahti, Niina	Type of publication Master's Thesis Number of pages 71 pages, 5 appendices	Published Autumn 2020
Title of publication Handbook for Keyworkers Development of the Key Worker Method in Child Welfare Institution		
Name of Degree Master of Social Services, Development of Child and Family Services		
Abstract <p>This thesis was carried out as an investigative development project. The target organization of the project is Konstan Koti ja Koulu Oy, which provides institutional child welfare services for children between 13 to 17 years old.</p> <p>The purpose of the development project was to develop the key worker method and advance the quality, effectiveness, and consistency in institutional child welfare. The idea behind this project is based on the working life needs. The basis of the study was to find out the thoughts and needs of the children whose care and raising is arranged away from their home: what do they wish from their key workers in residential care? In addition, the thoughts, and views of multiprofessional group of key workers were considered, as well as the knowledge base and earlier studies and related research. The Model for Therapeutic Foster Care published by The Finnish Institute for Health and Welfare was also considered in this project. The model is a part of the LAPE programme (Programme to address reform in child and family services).</p> <p>The objective of this project was to develop a handbook for key workers in child welfare institution. The handbook contains an improved task description for key workers and things one must pay attention within different phases of the child's placement. In addition, the handbook contains theoretical knowledge and methods recommended for key workers to use.</p> <p>The development project was working life oriented and it implemented by using the client oriented Bikva-assessment model. The project was created primarily by engaging clients, the children, and the working community in the organization. Material for the research was gathered using a mobile survey and group interviews for the children. After the survey and group conversations, a workshop for key workers was arranged. Key workers studied the research material and conceptual framework of the study. The material gathered from the children and the key workers were next taken to the leaders for feedback. After this the new concrete model called "The Key Workers Handbook" was made. With the help of the developed working model, the quality, effectiveness, and consistency of the work done by the key workers will gradually improve.</p>		
Keywords child welfare, institutional child welfare, key worker, therapeutic residential care, interaction and attachment		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA.....	3
2.1	Kohdeorganisaatio Konstan Koti ja Koulu Oy.....	3
2.2	LAPE muutosohjelma: Erityis- ja vaativan tason palveluiden uudistus	5
2.3	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite	6
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
3.1	Lastensuojelu ja sijaishuolto	8
3.1.1	Lapsen oikeudet sijaishuollossa.....	10
3.1.2	Osallisuus lastensuojelussa.....	11
3.1.3	Omaohjaajatyöskentely	12
3.2	Terapeuttinen laitostkasvatus	17
3.3	Vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde.....	19
4	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	23
4.1	Tutkimuksellinen kehittämishanke	23
4.2	Kehittämishankkeen tutkimusote	23
4.3	Kehittämismenetelmänä Bikva-arviointimalli	24
4.4	Aineistonkeruumenetelmät	25
4.5	Aineiston analyysimenetelmät	30
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS.....	33
5.1	Kehittämishankkeen aikataulu	33
5.2	Aineiston keruun alkuvalmistelut ja eteneminen.....	34
5.2.1	Lasten mobiilikyselyt.....	35
5.2.2	Lasten ryhmähaastattelut.....	36
5.2.3	Workshop työntekijöille	36
5.3	Sisällön analyysin eteneminen.....	37
6	TULOKSET.....	42
6.1	Mobiilikyselyn ja ryhmähaastatteluiden tulokset.....	42
6.2	Workshopin tulokset	48
6.3	Omaohjaajan käsikirjan toteutus	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	52
8	YHTEENVETO	55
8.1	Kehittämishankkeen prosessikuvaus ja arviointi	57
8.2	Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus	62

8.3 Kehittämishankkeesta nousseet jatkokehitysideat	64
LÄHTEET	66
LIITTEET	72

1 JOHDANTO

Omaohjaajatyöskentely on yksi tärkeimmistä työmenetelmistä laitoshuoltoon sijoitettujen lasten kohdalla. Sekä kunnallisissa, että yksityisissä lastensuojelulaitoksissa on vakiintunut joko omaohjaaja- tai omahoitajamenetelmän käyttö. Tästä huolimatta itse omaohjaajatyöskentelylle ei ole virallisesti nimetty työmenetelmiä, eikä selkeästi määriteltyä ammatillista työorientaatiota. Tämän vuoksi käytännöt omaohjaajatyöskentelyssä vaihtelevat laitoksittain ja jopa laitosten sisällä. Yleisesti ottaen omaohjaajan ja kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen välinen työskentely sisältää kaiken lapsen kanssa tehtävän suunnitelmallisen hoito- ja kasvatustyön. (Timonen-Kallio 2008, 58; Timonen-Kallio 2012, 47.) Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa pureudutaan omaohjaajatyöskentelyyn ja kehitetään sitä lapsilähtöisesti lasten kokemuksia kuullen.

Juha Sipilän hallituksen kärkihanke LAPE, eli Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (2016-2019) tähtäsi kokonaisvaltaiseen lasten ja lapsiperheiden palveluiden uudistamiseen niin paikallisesti, alueellisesti, kuin kansallisellakin tasolla (Aula 2019, 1). Lastensuojelun haastavimmassa muodossa, eli sijaishuollossa, tehdään erityistason korjaavaa lapsi- ja perhepalvelua. LAPE hankkeen erityis- ja vaativan tason palveluiden uudistamistyön lastensuojeluun kohdistuva kehittämistyö kattoi viisi eri osa-aluetta, joista tässä kehittämishankkeessa olennaisimpana nostetaan lastensuojelun laitoshoidon.

Lastensuojelun laitoshoidon mallinnuksen tavoitteeksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoista koostuva työryhmä asetti kuntouttavan, kasvatuksellisen, hoidollisen ja terapeuttisen lastenkotityön. Työryhmän laatima malli nimettiin *Terapeuttisen laitostkasvatuksen malliksi*. Se perustuu kansainväliseen tutkimustietoon, suosituksiin, sekä työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksiin. Mallinnuksen tarkoituksena oli päivittää ja tarkentaa sijaishuollon laitostyön orientaatioita. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 4-5.) Terapeuttisen laitoshoidon mallinnus toimii suosituksena laitoshoidon kehittämisen suunnasta. Mallinnuksen pääperiaatteet toimivat suunnannäyttäjänä myös tässä kehittämishankkeessa ja terapeuttinen laitostkasvatuksen malli on otettu mukaan teoreettiseen viitekehykseen.

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarve lähti alun perin työelämästä. Kohdeorganisaationa toimii lastensuojelun sijaishuoltopalveluita tarjoava yritys Konstan Koti ja Koulu Oy. Kohderyhmänä ovat 13-17-vuotiaat huostaanotetut ja avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetut lapset. Tarve omaohjaajatyöskentelyn kehittämiselle nousi sijoitetuilta lapsilta saadun palautteen muodossa. Esiin nostettiin kokemus, että kaikkien lasten kohdalla omaohjaajatyöskentely ei ollut yhtä aktiivista. Epäkohtana nostettiin myös, että niin kutsuttu "vaativammat lapset" saattavat viedä paljonkin ohjaajien aikaa, eikä näin ollen kaikille

löydy tarpeeksi kiireetöntä laatuaikaa. Sosiaali- ja terveysministeriön 2014 julkaisemissa lastensuojelun laatusuosituksissa painotetaan, että lasten yhdenvertainen, syrjimätön ja kunnioittava kohtelu kuuluu kaikille (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014, 4, 12). Kehittämistarve oli noussut usein esiin myös työntekijöiden välisissä keskusteluissa ja henkilökuntapalaverissa. Lisäksi esimiestasolta oli tullut toive työskentelyn tehostamisesta ja laadun kehittämisestä. Lasten kokemusten ja toiveiden lisäksi tutkimustiedon merkitys tämän kehittämishankkeen taustalla on merkittävä. Pelkät havainnot ja omat kokemukset ilman syvällistä näkemystä ja perusteltuja näkökantoja eivät riitä toimivan kehittämishankkeen perustaksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 19).

Tämän opinnäytteen kehittämistyössä osallistetaan lapsia, työntekijöitä ja organisaatiota asiakaslähtöisen Bikva-arviointimallin mukaisesti. Lähtökohtana työn kehittämisessä ovat lasten ajatukset, kokemukset ja toiveet kehittämisen suunnasta. Lastensuojelulain (417/2007, 8§) mukaan lasten tulee saada osallistua palveluiden kehittämiseen. Lasten tulee saada olla mukana rakentamassa, kehittämässä ja arvioimassa heille tarkoitettuja palveluita (Oranen 2008, 7–8). Tässä kehittämishankkeessa huomioidaan hyvin vahvasti lasten osallisuus kehittämistyössä.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on kehittää omaohjaajatyöskentelyn sisältöä asiakaslähtöisesti entistä laadukkaammaksi, vaikuttavammaksi ja yhdenmukaisemmaksi. Sisällön halutaan vastaavan entistä paremmin asiakkaiden, eli lasten tarpeita. Työskentelyn laadukkuus, samanarvoinen palvelu ja kohtelu ja ennen kaikkea ajan antamisen merkitys ovat ehdottoman tärkeitä elementtejä omaohjaajatyöskentelyssä. Tavoitteena tässä kehittämishankkeessa on laatia konkreettinen opas, käsikirja lastensuojelulaitoksessa työskenteleville omaohjaajille. Käsikirjaan muotoillaan paranneltu prosessikuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä, siihen kerätään teoretietoa, sekä jo käytössä olevia ja suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi.

Kehittämishankkeen toteuttaminen omalle työpaikalleni on ollut alusta asti selvää. Taustalla on halu kehittää työtä vaikuttavammaksi ja laatia opinnäytetyö, josta on konkreettista hyötyä sijoitetuille lapsille sekä ammattitaitoisille kollegoilleni. Lyhennän jatkossa yrityksen nimen "Konstaksi" lukemisen sujuvuuden helpottamiseksi. Puhekielessä on totuttu puhumaan myös kehittämishankkeen kohderyhmästä, eli 13-17-vuotiasta lapsista "nuorina". YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta lasta. Tässä opinnäytteessä käytetään täten lähes täysi-ikäisistäkin nuorista termiä *lapsi*.

Keskeiset käsitteet tässä kehittämishankkeessa ovat: lastensuojelu, sijaishuolto, omaohjaaja, terapeutin laitoskasvatus, vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA

2.1 Kohdeorganisaatio Konstan Koti ja Koulu Oy

Kehittämishankkeen kohdeorganisaatio on lastensuojelun sijaishuoltolaitos Konstan Koti ja Koulu Oy. Konsta on perustettu vuonna 1996. Ensimmäinen toimipiste toimi Lahdessa, mutta nykyään Konstan kaksi toimipistettä sijaitsevat Heinolassa ja Hollolassa. Molemmissa toimipisteissä on 21 asiakaspaikkaa, joten Konsta tarjoaa sijaishuoltoa yhteensä 42:lle lastensuojelulain mukaisesti sijoitetulle 13-17-vuotiaalle lapselle. Molemmissa Konstan toimipisteissä on kolme asuinyksikköä. Jokaisessa asuinyksikössä on seitsemän paikkaa: kolme kahden hengen soluasuntoa ja yksi itsenäistymisasunto. Yhteisessä käytössä on olohuoneita, ruokalat, neuvottelutilat ja harrastetiloja. Lisäksi yksiköissä on tilat luokkamutoiseen kotiopetukseen. (Laatukäsikirja 2020.)

Konstan henkilökuntaan kuuluu yli 60 henkilöä. Molemmissa toimipisteissä työskentelee kodin puolella kasvatusvastaava, asuinyksikkövastaavat, sekä ohjaajia ja terveydenhoitajia. Puhutaan moniammatillisesta työryhmästä, sillä henkilökuntaan kuuluu eri ammattilaisia sosiaali- ja terveysalalta. Lisäksi Konstan koulussa työskentelee erityisopettajia, koulunkäyntiavustajia sekä pajavastaavat. Molemmissa toimipisteissä lapsille tarjotaan luokkamutoista kotiopetusta. Ruuasta vastaavat keittiöhenkilökunta ja muita tukipalveluita tarjoavat jälkihuollon-, ja perhetyönohjaajat. Pääasiallisia yhteistyötahoja ovat sosiaalitoimi, lapsen perhe ja lähiverkosto, sekä terveyshuolto. (Laatukäsikirja 2020.)

Konstassa lapset asuvat kahden hengen soluasunnoissa ja käyvät päivisin toimipisteessä toimivaa kotikoulua. Lasten perheille tarjotaan Konstasta perhetyötä, jotta kotiutuminen ja perheen jälleenyhdistäminen tapahtuisi mahdollisimman joustavasti ja lapsen perhe tulisi kokonaisvaltaisemmin tuetuksi. Lapsille tarjotaan myös mahdollisuus harjoitella itsenäistymistä, mikäli suuntana on omilleen lähteminen. Konsta tarjoaa lisäksi jälkihuoltopalvelua pois lähteville nuorille. (Laatukäsikirja 2020.)

Toiminta

Perustehtävänä Konstassa on turvata lapsen ja nuoren (13-21-vuotiaan) fyysinen ja psyykkinen kehitys, peruskoulunkäynti, sekä mahdollistaa kasvu vastuulliseksi ja itsenäiseksi ihmiseksi (Laatukäsikirja 2020). Toiminnan tarkoituksena on tuottaa lastensuojelun sijaishuoltopalveluita huomioiden yhteiskuntavastuun taloudelliset, sosiaaliset että ekologiset näkökulmat (Sosiaalipalveluiden omavalvontasuunnitelma 2018).

Arvot ja tavoitteet on laadittu yhdessä henkilökunnan ja johdon kesken ja niitä tarkastellaan vuosittain pidettävässä koko organisaation yhteisessä Konsta-päivässä. Konstan

arvot ovat *yhteiskuntavastuullisuus, turvallisuus, yksilöllisyys, yhteisöllisyys ja avoimuus* (Laatukäsikirja 2020).

Sijoituksen aikana lasten tarvitsemien palvelujen ja hoidon tarvetta arvioivat omaohjaajat, kasvatusvastaava, sekä muu työyhteisö yhdessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lapselle on nimetty kaksi omaohjaajaa, jotka vastaavat lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Omaohjaajat työskentelevät työpareittain omassa asuinyksikössään. Omaohjaajan työtehtäviin kuuluu huolehtia lapsen perustarpeista, turvallisuudesta ja virikkeistä, sekä pitää yhteyttä lapsen sidosryhmiin. (Laatukäsikirja 2020.)

Lapselle laaditaan yksilöllinen suunnitelma, hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka toteutusta arvioidaan säännöllisesti. Sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman yhdessä lapsen, huoltajan sekä omaohjaajan kanssa. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kaksi kertaa vuodessa. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kolmen kuukauden välein, mutta myös aina tarvittaessa. Lasta osallistetaan tavoitteiden suunnitteluun. (Laatukäsikirja 2020.)

Osana sijoitusprosessia on itsenäistymisharjoittelu. Itsenäistymisharjoittelu toteutetaan sijoituksen aikana tukemaan laitossijoituksen päättymisen ja itsenäistymisen nivelvaihetta. Itsenäistymisharjoittelu on tarkoitettu ensisijaisesti omilleen muuttaville ja täysi-ikää lähes-tyville lapsille. Itsenäistymisharjoittelu kestää noin 6-12 kuukautta. (Laatukäsikirja 2020.)

Konstassa kehitetään uusia toimintamalleja ja työtapoja jatkuvasti laadun parantamiseksi ja takaamiseksi. Kehittämistyössä hyödynnetään muun muassa asiakaspalautteita lapsilta, vanhemmilta, sosiaalitoimelta ja muilta yhteistyökumppaneilta. Asiakkaiden, eli lasten oikeuksien toteutumista ja hyvää kohtelua arvioidaan säännöllisesti henkilökuntakouksissa. (Laatukäsikirja 2020.)

Konstassa on toteutettu viime vuosina useita kehittämishankkeita, ja kehittämiseen kannustetaan esimiestasolta. Vuonna 2016 Konstaan laadittiin LAB ammattikorkeakoulussa tutkimuksellinen kehittämishanke, joka on ylemmän ammattikorkeakoulutasoinen opinnäytetyö. Tuolloin Konstan Koti ja Koulun Heinolan toimipisteestä Ville Tähkänen ja Minna Koskelainen kehittivät sijoituksen alkuvaiheeseen työmallin. Aiheena oli ”Kohti laadukkaampaa lastensuojelua: lastensuojelunuoren sijoituksen alkuvaiheen työmallin kehittämisen yhteisökasvatuksen näkökulmasta” (Koskelainen & Tähkänen, 2016). Tätä kehittämishanketta voidaan pitää jatkumona kyseiseen kehittämishankkeeseen.

2.2 LAPE muutosohjelma: Erityis- ja vaativan tason palveluiden uudistus

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE oli yksi Sipilän hallituksen kärkihankkeista vuosina 2016-2019. Muutostyö jatkuu edelleen. LAPE muutosohjelman strategisena tavoitteena oli vahvistaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia, kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja sekä siirtää palveluiden painopistettä ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Lisäksi muutosohjelman tavoitteena oli lasten, nuorten ja perheiden omien voimavarojen vahvistuminen. Muutosohjelmalla pyrittiin hyvin kattavaan lapsi- ja perhepalveluiden uudistamiseen niin paikallisesti, alueellisesti kuin kansallisellakin tasolla. Pohjan työlle muodostivat Suomessa ja kansainvälisesti tehty kehittämistyö, politiikkaohjelmat, hankkeet, sekä erinäiset selvitykset. LAPE muutosohjelma kattoi koko lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja oppimisen palveluiden kokonaisuuden ylittäen sivistys- ja sosiaali- ja terveystoimen rajat. (Aula 2019, 1.)

LAPEn kehittämistyön perustana on ihmissuhdekeskeinen lasten hyvinvointikäsitys. Muutostyöllä haluttiin vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteisiin ja ongelmiin, joista suuri osa liittyy mielenterveyteen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) arvion mukaan lasten pahoinvointi kytkeytyy usein heidän läheisten ihmissuhteidensa ja perheiden ongelmiin. (Aula 2019, 1-2.)

Erityis- ja vaativan tason palveluiden uudistamistyö

Tässä kehittämishankkeessa hyödynnetään LAPE muutosohjelman erityis- ja vaativan tason palveluiden uudistamisen suosituksia ja linjauksia. Erityis- ja vaativan tason palveluiden kehittämiskokonaisuuteen sisältyi kolme osa-aluetta: erityistason palveluiden uudistaminen, lastensuojelun sisällöllinen uudistamistyö ja vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) valmistelu. Osa-alueiden yhteisenä teemana on ollut integroivien toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto. Lastensuojelun uudistamistyö kattoi viisi eri osa-aluetta: lastensuojelun systeminen toimintamalli, lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus, lastensuojelun laitoshoido, lastensuojelun perhehoito ja sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. (Aula 2019, 95.)

Lastensuojelun laitoshoidon mallinnuksen tavoitteeksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoista koostuva työryhmä asetti kuntouttavan, kasvatuksellisen, hoidollisen ja terapeuttisen lastenkotityön. Tarkoituksena oli tarkentaa näiden orientaatioiden välistä suhdetta ammatillisen työn perustana, sekä nostaa lasten oikeudet keskeiseksi työskentelyn lähtökohdaksi. Tavoitteeksi asetettiin myös uudenlaisen toimintakulttuurin mukaisen

johtamisosaamisen ja laitostyön ammatillisen osaamisen kuvaaminen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 4.)

Työryhmän laatima malli nimettiin *Terapeuttisen laitostyön malliksi*. Se perustuu kansainväliseen tutkimustietoon, suosituksiin, sekä työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksiin. Mallinnuksen tarkoituksena on päivittää ja tarkentaa sijaishuollon laitostyön orientaatioita; suositeltavia menetelmiä ja interventioita, sekä minkälaista ammatillista osaamista nykypäivänä tarvitaan. Käytännössä terapeuttinen orientaatio voidaan määrittellä osana sijaishuollossa työskentelevien ohjaajien työtä. Terapeuttinen orientaatio on myös esimerkiksi erilaisia variaatioita ja painotuksia laitosten työnjaossa, sekä erillisen teraputin ja kasvattajan yhteistyön suosituksia sijoituksen aikana. (Timonen-Kallio ym. 2017, 4-5.)

Mallinnuksen asiantuntijaryhmään kuului sosiaali- ja terveysalan tutkijoita, kouluttajia, ammattilaisia ja kokemusasiantuntijoita. Lastensuojelun sijaishuollon laitostyön kehittäminen on ollut paljolti yksittäisten laitosten tekemää, eivätkä hyvät käytännöt ole levinneet toivotulla tavalla. Lastensuojelun sijaishuollon mallinnustyön avulla pyritään pitkällä tähtäimellä kansallisesti yhteneväisiin ja tietoon perustuviin käytäntöihin ja toimintatapoihin lastensuojelun sijaishuollossa. Tavoitteena on luoda konsensus ”hyvästä ja turvallisesta laitoksesta”, jonka varaan laitostyötä voidaan tulevaisuudessa kehittää. (Timonen-Kallio ym. 2017, 5.)

Terapeuttisen laitostyön mallia on alettu jalkauttaa Suomessa lastensuojelulaitoksissa. Outi Vainio Metropolia Ammattikorkeakoulusta on vuonna 2019 käyttänyt omassa ylemmän ammattikorkeakoulun tasoisessa opinnäytteessään ”Terapeuttisen laitostyön mallin jalkauttaminen. Kehittämistyö Teinilän lastenkodissa ” perustana terapeuttisen laitostyön mallinnusta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli nimensä mukaisesti jalkauttaa terapeuttista laitostyötä Helsingin kaupungin Teinilän lastenkotiin. Tavoitteena oli lisätä hoidon vaikuttavuutta ja ohjaajien terapeuttista osaamista.

2.3 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite

Tämä opinnäytetyö toteutetaan tutkimuksellisenä kehittämishankkeena. Kehittämishankkeen **tarkoituksena** on kehittää omaohjaajatyöskentelyn sisältöä asiakaslähtöisesti entistä laadukkaammaksi, vaikuttavammaksi ja yhdenmukaisemmaksi. Sisällön halutaan vastaavan entistä paremmin asiakkaiden, eli lasten tarpeita. Kehittämistyön perustavana lähtökohtana on kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ajatukset ja toiveet sijaishuoltopaikassa tehtävästä omaohjaajatyöskentelystä. Omaohjaajamenetelmällä turvataan, että lapsella on ainakin yksi henkilökohtainen aikuissuhde elämässään (Elo-Kuru 2003, 10).

Sinkkosen (2010, 11) mukaan omaohjaajasuhde voi tarjota lapselle korjaavan suhdekokemuksen ja parhaimmassa tapauksessa omaohjaajan ja lapsen välille kehittyy turvallinen kiintymyssuhde, jolla voi olla jopa terapeuttisia vaikutuksia.

Ottamalla sijoitetut lapset mukaan kehittämistyöhön, saadaan heidän äänensä ja kokemukset näkyviin sijaishuollossa tehtävässä työssä. Palveluja käyttävillä asiakkailla on monesti erilaista näkemystä ja tietoa kuin työntekijöillä (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 18). Näiden lisäksi kehittämistyössä otetaan huomioon omaohjaajina työskentelevistä kerätyn moniammatillisen työryhmän näkökulmat, sekä kehittämishankkeeseen vahvasti liittyvä aiempi teoria- ja tutkimustieto. Kehittämishankkeessa on huomioitu Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen laatima terapeuttisen laitostkasvatuksen mallinnus.

Opinnäytetyön **tavoitteena** on laatia konkreettinen opas, eli Omaohjaajan käsikirja sijaishuollossa työskenteleville omaohjaajille. Käsikirjaan muotoillaan omaohjaajan toimenkuva, paranneltu prosessikuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä, sekä kerätään teorian tietoa ja käytössä olevia sekä suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Selkiytetty omaohjaajan tehtävänkuvaus toimii olennaisena osana päivittäistä työtä lastensuojelulaitoksessa, sekä ohjenuorana niin vanhoille kuin uusille työntekijöille. Käsikirjasta selviää myös mitä omaohjaajatyöskentely pitää sisällään sijoituksen eri vaiheissa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata alle 18-vuotiaan lapsen kasvu ja kehitys. Lastensuojelun perustehtävänä on vaikuttaa lasten kasvuoloihin, tukea vanhempia kasvatustehtävässään, sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelun laajaan kenttään kuuluu niin varhainen puuttuminen ja ongelmien ehkäisy, kuin korjaava työskentely. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (417/2007, 3§) mukaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lastensuojelulaki turvaa lapsen oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on aina ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelun keskeiset periaatteet ovat lueteltu lastensuojelulain (417/2007) 4 §:ssä. Periaatteiden mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle seuraavat tekijät:

- *tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- *mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- *taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- *turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- *itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*
- *mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä*
- *kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.*

Keväällä 2019 eduskunta hyväksyi lastensuojelulain muutokset, jotka astuivat voimaan 1.1.2020. Ne sisältävät erityisesti lasten itsemääräämisoikeuteen liittyviä painotuksia. Lastensuojelulain mukaisiin rajoituksia koskeviin säännöksiin tehtiin useita muutoksia ja täsmennyksiä. (Lastensuojelulaki 417/2007, Lastensuojelun käsikirja, 2020.)

Lakiin tuli muutoksia yhteensä yli 40 pykälään. Muutokset ja lisäykset liittyvät muun muassa sijaishuollossa lasten oikeuksien vahvistamisen ja rajoitustoimenpiteiden tarkentamisen lisäksi henkilöstön riittävään määrään ja osaamiseen. (Räty 2019, 13.) Sijaishuollon

laatuun ja sisältöön liittyvä "Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma" (417/2007, 61 b §) vaaditaan myös jokaiselta sijaishuoltoa tarjoavalta taholta. Lisäksi jälkihuolto-oikeuden ikää nostettiin 25 vuoteen.

Tarkennuksena 1.1.2020 lakiin lisättiin, että lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §, 4 a §.) Seuraavassa lastensuojelussa huomioitavia lakeja (Kuvio 1).

Kuvio 1. Lastensuojelussa huomioitavia lakeja

Lastensuojelulaki on edellä mainituista laeista ensisijainen, ja sitä tulee soveltaa, mikäli esimerkiksi lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain säännökset ovat keskenään ristiriitaiset tai päällekkäiset (Saastamoinen 2016, 122).

Sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan sekä huostaanotetun, että kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidon, tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla (Räty 2015, 461). Lastensuojelun sijaishuoltoa ohjaa lastensuojelulaki (417/2007). Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§). Lastensuojelulain 1.1.2020 voimaan astuneet muutokset koskevat

hyvin pitkälti sijaishuoltoa ja lasten oikeuksia sijaishuoltopaikassa (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019).

3.1.1 Lapsen oikeudet sijaishuollossa

Lasten oikeudellinen asema lastensuojelussa ja sijaishuollossa on viime vuosikymmeninä vahvistunut. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus astui voimaan Suomessa vuonna 1991. Tämä toimii lapsen oikeuksien perustana. Lapsilla on kaikille kuuluvien oikeuksien lisäksi myös oikeus erityiseen suojeluun ja osallisuuteen. Lapselle kuuluvista oikeuksista huolimatta lapset eivät voi pitää aina kokonaisvaltaisesti puoliaan, joten tämä on aikuisten tehtävä. Lapsen oikeudet tarjoavat lapselle suojaa ja turvaa, mutta myös mahdollisuuden toimia aktiivisena osallisena elämässään. Lapsella on oltava mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja päätöksiin, mutta vastuuta ei kuitenkaan siirretä lapselle, vaan pyritään saamaan lapsen oma mielipide kuuluviin. (Saastamoinen 2016, 1-2, 8-9, 16.) Lastensuojelulain uusimmat muutokset vahvistavat juuri näitä osa-alueita lastensuojelun sijaishuollossa.

Lasten oikeudet, heidän omat odotuksensa ja toiveensa tulee ottaa huomioon hyvän ja laadukkaan sijaishuoltopalvelun takaamiseksi. Eri yhteyksissä kartoitettuja lastensuojelulaitoksissa elävien lasten toiveina ovat nousseet johdonmukaisuus, oikeudenmukaisuus, sopimuksista kiinnipitäminen ja avoimuus. (Rousu & Holma 2004, 12–13.) Sinkkonen (2018, 175) näkee lastensuojelun sijaishuollon tärkeimpänä tehtävänä edistää lapsen turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä. Turvattomissa olosuhteissa kasvaneelle lapselle lastensuojelun sijaishuollon tulee turvata lapselle terve ja tasapainoinen kasvu. Sijoitetulle lapselle turvallisuuden tunne, huolenpito ja välittäminen ovat keskeisiä tekijöitä onnistuneessa sijaishuollossa. (Rousu ym. 2004, 12–13.)

Reinikainen (2009) tutki väitöskirjassaan nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä. Tuloksista nousi esiin tulohetken tärkeys. Tutkimuksen perusteella Reinikainen toteaa, että se, miten vastaanottavia ja läsnäolevia ohjaajat ovat olleet ensihetkinä ja miten henkilökohtaisesti lapsi on otettu vastaan, vaikuttaa siihen miten tervetulleeksi ja helpoksi lapsi on tulotilanteen kokenut. Tutkimuksessa nousi esiin, että erityisesti tytöille oli esitelty laitosta, arkirutiineja, työntekijöitä ja asuintovereita, mutta poikien annettiin ennemminkin olla aluksi itsekseen. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että lämminhenkinen ja huomioon ottava vastaanotto koettiin parempana. Se myös helpotti lapsen asettumista nuorisokotiin. (Reinikainen 2009, 52–55.)

3.1.2 Osallisuus lastensuojelussa

Osallisuudella tarkoitetaan arjessa yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentumisen ajatellaan olevan vastavuoroista toimintaa. Jotta osallisuutta syntyy, edellytetään yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista ja jäsenten aktiivista mukaan tulemistä. (Oranen 2008, 9.) Osallisuus on siis toimintaa, toimintakykyä ja mahdollisuuksia, mutta myös tietynlainen arvotavoite. Osallisuuden voi hahmottaa myös yksilöllisenä kokemuksena ja tunteena. Osallisuuteen kuuluu vahvasti valinnan vapaus, joten osallisuuteen ei voida pakottaa. Osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen ja Euroopan Unionin tavoitteita. Se nähdään keinona lisätä yhteiskunnan tasa-arvoa ja hyvinvointia yksilötasolla. (Raivio & Karjalainen 2013, 12–15.)

Lastensuojelussa osallisuus on kirjattu Lastensuojelulain neljänteen lukuun, joka pohjautuu YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklaan. Lastensuojelussa kaikkia yli 12-vuotiaita tulee kuulla häntä koskevissa asioissa. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Lapsen osallisuutta korostetaan kaikissa lastensuojelun vaiheissa. Tavoitteena on varmistaa lapsen todellinen osallistuminen omaa elämää koskeviin päätöksiin. Tätä varten on säädetty Lastensuojelulain 8§, jonka mukaan palvelun järjestäjän on kiinnitettävä erityisen paljon huomiota lapsen todelliseen osallisuuteen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §, 8 §.)

Lapsen kohdalla osallisuus tarkoittaa, että hän voi olla itse vaikuttamassa omaan elämänsä liittyvissä asioissa. Osallisuuden katsotaan olevan kasvun ja kehityksen perusedellytyksiä. Lapsen osallisuuden tulee olla kiinteä, luonnollinen osa lapsen arkea. Lasta tulee kuulla häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Oikeudesta osallisuuteen säädetään useissa laeissa, muun muassa lastensuojelulaissa, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, perusopetuslaissa ja sosiaalihuoltolaissa. Lapsen osallisuus pitää sisällään lapsen tapaamisen, mielipiteen selvittämisen, puhevalinnan, sekä tietojen antamisen omissa asioissaan. Lapsella on myös oikeus olla ilmaismatta mielipidettään. Lapsi tarvitsee kuitenkin ohjausta ja neuvontaa oikeuksiensa käyttämisessä enemmän kuin aikuiset. Lapsen yksilöllisesti kasvavat valmiudet vastata omista oikeuksistaan lisääntyvät iän myötä. (Saastamoinen 2016, 9-10.)

Hotari, Oranen & Pösö (2009, 124, 129) kirjoittavat, että lastensuojelun työntekijän on nähtävä lapsi yksilönä hänen omista lähtökohdistaan käsin, jotta lapsen osallisuuden vahvistaminen on mahdollista. Lapsen kunnioittamisen ja erityisyyden ymmärtämisen, sekä luottamuksellisen ilmapiirin avulla lapsen on helpompaa sitoutua työskentelyyn lastensuojelun asiakasprosessissa. Tärkeintä on saada aikaan lapselle kokemus siitä, että häntä on aidosti kuultu ja mielipide huomioitu.

Lastensuojelulain (417/2007, 8§) mukaan lasten tulee saada osallistua myös palveluiden kehittämiseen. Lasten tulisi saada olla mukana rakentamassa, kehittämässä ja arvioimassa heille tarkoitettuja palveluita. Yhtenä osallisuuden muotona Oranen (2008, 7–8) mainitsee lastensuojelun kehittämisessä lasten kutsumisen keskustelemaan tietyistä teemoista tätä tarkoitusta varten koottuihin ryhmiin. Osallistamalla asiakkaita ja kuulemalla heitä, lisätään heidän osallisuuttaan, vertaisuuttaan sekä voimaantumista ja toimijuutta. Kehittämistyön lähtökohtana painotetaan nykyisin asiakkaalla olevaa tietoa ja osaamista. (Lyhty & Nietola 2015, 155– 157.)

Pajulammi (2014) toteaa väitöskirjassaan, että lasten osallisuusosoikeuksien ja säännösten avulla voidaan vaikuttaa ja pystytään ehkäisemään lasten yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä epäkohtia. Juridiikka yksin ei kuitenkaan ole hänen mukaansa ratkaisu. Tutkimuksensa perusteella Pajulammi väittää, että lapsen osallisuus on laajempi ilmiö. Lapsen osallisuuden toteutumisessa oma perhe on hyvin oleellisessa asemassa. Lapsi tulisikin aina nähdä yksilönä perheen sisällä. Lapsen tulee saada osallisuuden kokemuksia, sekä tulla huomioiduksi aidosti omana itsenään ja itsenäisenä yksilönä. Tämän myötä lapsi pyritään saamaan osaksi yhteiskuntaa. (Pajulammi 2014, 3, 380, 449, 453.)

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa (Vario ym. 2012, 6) nuoret itse toteavat osallisuuteen liittyen, että sosiaalityöntekijän tai muun nuoren lähellä olevan aikuisen tulee osoittaa olevansa kiinnostunut nuoren mielipiteistä ja arvostaa niitä. Aikuinen voi olla nuoren kanssa eri mieltä, mutta olla silti valmis kuuntelemaan nuoren näkökulman asioihin. Tällaisen arvostuksen osoittaminen saa myös nuoren arvostamaan aikuisia ja kuuntelemaan mitä aikuisella on hänelle sanottavana.

Tässä kehittämishankkeessa huomioidaan hyvin vahvasti lasten osallisuus kehittämissä.

3.1.3 Omaohjaajatyöskentely

Hukkasen (2002, 28) mukaan omaohjaajaksi on aikaisemmin kutsuttu lastensuojelulaitoksissa työntekijää, joka on hoitanut lapselle vaatteita. Vaikka omaohjaajatyölle ei ole ollut Suomessa selkeästi määriteltyä ammatillista työorientaatiota, ja käytännöt vaihtelevat laitoksittain, on omaohjaajan työnkuva kuitenkin kehittynyt ja muuttunut suuresti. Omaohjaajalle on siirtynyt kokonaisvaltainen vastuu lapsen asioiden hoitamisesta ja yhteydenpidosta lapsen vanhempiin sekä muihin yhteistyötahoihin. (Timonen-Kallio 2008, 58.)

Lastensuojelulaitoksen arkinen huolenpito perustuu omaohjaajamenetelmään (Timonen-Kallio 2012, 47). Omaohjaajat ovat vastuussa lapsen asioista sijoituksen aikana. Omaohjaajien tehtävänä on tukea lasta kotiutumaan laitokseen, pitää tiiviisti yhteyttä lapsen

vanhempiin, lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään ja mahdollisiin muihin lapsen viranomaistahoihin. Omaohjaajan tulee turvata ja rakentaa lapsen kanssa yhdessä toimivaa arkea uudessa ympäristössä, sekä hahmottaa ylipäättänsä lapsen nykyistä elämäntilannetta, sekä mennyttä ja tulevaa. (Lastensuojelun käsikirja 2020.)

Omaohjaajuudelle ei ole virallisesti nimetty työmenetelmiä. Tämän vuoksi käytännöt omaohjaaja työskentelyssä vaihtelevat jopa laitosten sisällä. Omaohjaajan ja lapsen välinen työskentely sisältää kaiken lapsen kanssa tehtävän suunnitelmallisen hoito- ja kasvatustyön, joka lapsen asiakassuunnitelmassa ja hoito- ja kasvatussuunnitelmassa määritellään. Lapsen omaohjaajan tehtävänä on myös tarjota lapselle korjaava ihmissuhde, sekä korvaavia ja turvallisia kokemuksia tarjoava vuorovaikutussuhde. (Timonen-Kallio 2008, 58; Timonen-Kallio 2012, 47). Omaohjaajan tehtävänä on täydentää vanhempia ja tukea heitä omassa vanhemmuudessaan, ei korvata heitä. Sijoituksen jälkeenkin lapsi on usein lojaali vanhemmilleen. Kun lapsi alkaa viihtyä lastensuojelulaitoksessa ja luottaa sen aikuisiin, hän saattaa tuntea syyllisyyttä siitä. Vanhempien ja sijaishuollon välinen yhteistyö onkin tärkeää lapsen ristiriitaisten tuntemusten vähentämiseksi. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 12.)

Timonen-Kallio ym. (2017, 26) määrittelevät Terapeuttisen laitospäätöksien mallinnuksessa laitoksessa tehtävän omaohjaajasuhteen *tietoiseksi, ammatilliseksi ja julkiseksi*. Omaohjaajasuhde muodostuu tunnesuhteeksi, mutta sitä kuitenkin säätelevät *tietoisesti* tehdyt päätökset, jotka perustuvat asiakassuunnitelmaan, hoito- ja kasvatussuunnitelmaan, sekä muihin yhteisiin sopimuksiin. *Julkisen* omaohjaajuudesta tekee se, että omaohjaajuudesta päätetään yhteisesti sovittujen käytäntöjen perusteella. Se ei voi perustua henkilökohtaisiin mieltymyksiin, eikä sitä saa purkaa, vaikka suhde ei heti toimitakaan. Suhteen tiiviistä luonteesta huolimatta sen tulee aina olla *ammatillinen*. Omaohjaaja on velvollinen pitämään myös työryhmän tietoisena omaohjattavansa asioista. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Omaohjaajan tulee olla tietoinen omaohjattavan lapsensa kasvuun ja kehitykseen liittyvistä taustoista. Kun ohjaaja on ammatillisesti tietoinen ihmisen kasvuun, kehitykseen ja niiden häiriöihin liittyvistä teorioista, sekä on perehtynyt tutkimustiedon kautta syy-seuraussuhteisiin lapsen käytöksessä, on tämän ymmärryksen kautta mahdollista vastata yksilöllisesti lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeeseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.) Sinkkonen (2018, 177) mukaan sillä, että omaohjaaja huolehtii arjen käytännöistä, hoitaa yhteydenpidon kouluun, ja on perillä lapsen aiemmasta elämästä ja elämäntapahtumista on suuri psykologinen merkitys lapselle. Lapsen on tärkeää tuntea, että joku pitää hänet mielessään ja vastaa asioista (Sinkkonen 2018, 177.) Eronen ja Laakso (2016, 26-27)

painottavat, että työntekijöitä tulee ohjata tunnistamanaan lasten käytökseen mahdollisesti vaikuttavat tarpeet ja tunteet, eikä ainoastaan reagoimaan lasten käyttäytymiseen.

Omaohjaajan ja lapsen vuorovaikutussuhde on merkittävässä roolissa terapeutisessa laitoshoidossa. Kyetäkseen auttamaan lasta, omaohjaajan on pystyttävä tarkastelemaan ammatillisesti vuorovaikutussuhdettaan lapsen kanssa. Vuorovaikutus ja omaohjaajatyöskentely lapsen kanssa tapahtuu käytännössä jokapäiväisissä elämäntilanteissa. Omaohjaajien on kuitenkin hyvä varata myös kahdenkeskistä "laatu-aikaa" yhdessä omaohjattavansa kanssa. Timonen-Kallio ym. (2017, 26) pitävät tärkeimpänä tekijänä vaikuttavassa omaohjaajatyöskentelyssä lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutuksellista suhdetta. Ilman hyvää vuorovaikutusta lapsen aito ja kunnioittava kohtaaminen ei voi toteutua. Ohjaajalta tarvitaan myös riittävää empatiaa, ja kykyä aidosti asettua toisen ihmisen asemaan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Omaohjaajasuhteen tarkastelu on hyvin merkityksellistä. Työntekijän tietoisuus omista toimintaylläkkeistä, omista "sokeista pisteistään", auttaa kehittämään omaa toimintamallia ja ammatillisuutta. Taustaoletuksena on, että mitä paremmin työntekijä tuntee itsensä, sitä paremmin hän pystyy pitämään ajattelunsa selkeänä, mikäli asiakas tai asiakkaan elämäntarina herättää voimakkaita tunteita (Rothschild & Rand 2010, 157). Omaohjaussuhteessa olemisen taito- koulutuksessa 11.9.2019 (Hyväsie, sosiaali- ja terveystalvetut) kouluttaja Saana Siekkinen totesi, että suhteen tarkastelua voi tapahtua eri kanavien kautta tulevan säännöllisen palautteen myötä. Omaohjaajasuhteesta avoimesti puhumisen lapsen kanssa mahdollistaa korjaavia vuorovaikutuskokemuksia. Säännöllinen palaute molemmin puolin muokkaa suhdetta. Sinkkonen (2018, 179) toteaa, että ohjaajan ei pidä olettaa tietävänsä kaikkea, vaan hänen on oltava avoin tarkastelemaan tilannetta, kuulemaan, ja olemaan aidosti kiinnostunut lapsen mielipiteistä. Asiakkaan asema oman tilanteensa asiantuntijana on tärkeää tuoda lapselle esiin. Tämä vaatii myös taitoa kysyä oikeita kysymyksiä.

Omaohjaajatyöskentelyyn liittyvää tutkimusta ja kehittämistyötä on tehty Suomessa muissakin lastensuojelulaitoksissa. Ylemmän ammattikorkeakoulun taseisia opinnäytteitä liittyen omaohjaajatyöskentelyyn lastensuojelun sijaishuollossa on jo mainitun "Terapeuttisen laitokasvatuksen mallin jalkauttaminen" (Vainio 2019) lisäksi tehnyt esimerkiksi Jyväskylän Ammattikorkeakoulusta Ilona Kivimäki vuonna 2015: "Omaohjaajan kautta mä rauhotuin. Omaohjaajatyöskentelyn kehittäminen sijoituksen alkuvaiheessa lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa". Yksikön johtaja on tässä kehittämishankkeessa halunnut kehittää sijoituksen alun prosessia omaohjaajatyöskentelyn näkökulmasta. Helsingin Diakonia-Ammattikorkeakoulusta on valmistunut vuonna 2013 Maria Korkan "Ehkä enemmän niit

omaohjaaja hetkii: sijaishuollon nuorten toiveiden kautta omaohjaajatyömenetelmää kehittämässä” ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Tässä kehittämistyössä luotiin uusi prosessinkuvaus omaohjaaja työmenetelmälle. Korkka kertoo työssään, että työyhteisö oli todennut, ettei työmenetelmä ollut aiemmin toimiva, ja lisäksi asiakkailta oli tullut siihen liittyen negatiivista palautetta. Tästä syystä työyhteisössä päätettiin kehittää menetelmää. Leena Rantala (2017) tutki pro gradu-työssään "Lapsen hyväksi. Sijoitetun lapsen omaohjaajan näkemys yhteistyöstä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa omaohjaajien näkökulmasta yhteistyötä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa" minkälaisista yhteistyötä lapsen omaohjaajalla ja lapsen sosiaalityöntekijällä on omaohjaajan näkökulmasta katsottuna ja millaisia mahdollisuuksia ja haasteita yhteistyössä on. Reinikainen (2009) tutki väitöskirjassaan lasten / nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä. Tuloksista nousi esiin tulohetken tärkeys, ja miten lämminhenkinen ja huomioonottava vastaanotto laitoksessa helpotti nuorten asettumista nuorisokotiin. Lisäksi pro gradu-työssään Hannele Elo-Kuru (2003) Omaha-ohjaaja - kaiken korjaa? tutki lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittavaa ammatillista osaamista.

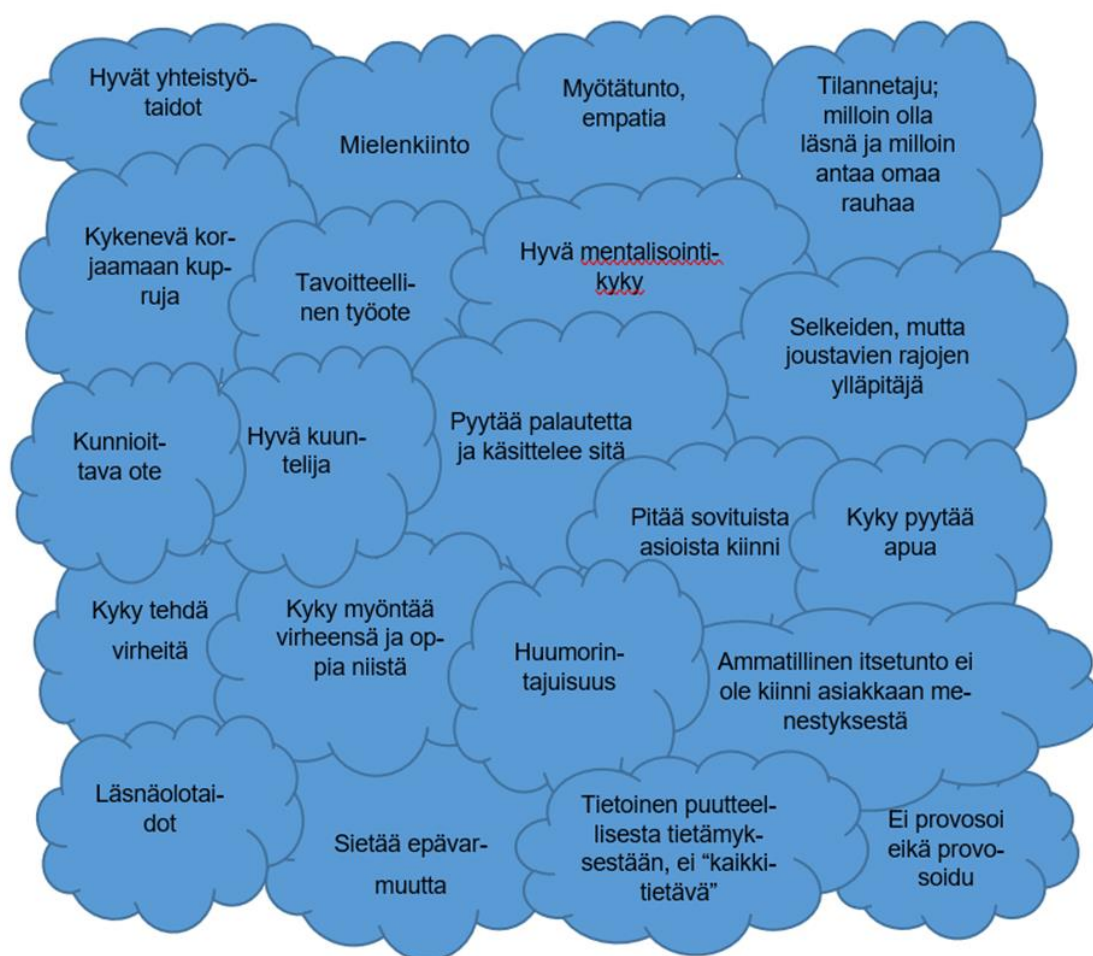
Omaohjaajan hyvinvointi

Työ lastensuojelulaitoksessa on kuluttavaa, mikäli omaohjaajana työskentelevä ei vaali omaa työhyvinvointiaan. Rothschild ym. kirjoittavat (2010, 17, 93, 188) että jatkuva stressi verottaa suuresti kehoa ja mieltä. Mitä paremmin työntekijä huolehtii itsestään pitämällä ammatillista etäisyyttä asiakkaisiinsa, tässä tapauksessa omaohjattaviin lapsiinsa, sitä paremmin hän kykenee todelliseen empatiaan ja myötäelämiseen, ollen näin hyödyllisempi heille. Empatia taas auttaa luottamuksen syntymistä, ja auttaa työntekijää kohtaamaan omaohjattavansa niin tunteilla kuin ajatuksella. Empatia lisää myös oivalluskykyä ja intuitiota. Empatiakyky voi kuitenkin kääntyä työntekijää vastaan, ja empatia voi muuttaa myötätunnon myötätuntuupumukseksi ja kyky tuntea vastakaikua sijaistraumatisoitumiseksi. Ohjaajalta vaaditaan tietoisuutta omasta empatiasta ja taitoa säädellä sitä, jotta hän kykenee rajanvetoon myötätunnossaan.

Työntekijän turvana ovat esimies ja säännöllinen työnohjaus, työterveyshuolto ja tarvittaessa mahdollisesti psykologin palvelut. Ammatillinen täydennyskoulutus, jatkuva reflektiivinen, tutkiva ote omaan työhön ja sen herättämien taitojen hyödyntäminen on tärkeää mielenkiinnon säilyttämisen ja jaksamisen kannalta. Turvallisuuden tunne työyhteisössä vaikuttaa myös vahvasti työhyvinvointiin. Hyvinvoiva työntekijä on kykenevä myös kehittymään ja oppimaan uutta. (Siekkinen 2019.)

Hyvän omaohjaajan ominaisuuksia

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu tehtäviä laidasta laitaan. Siekkinen oli versioinut hyvän omaohjaajan ominaisuuksia Steelen ym. (2018) ”Riittävän hyvä terapeutti” -mallinnuksen pohjalta täydentäen niitä Jari Sinkkosen (2018) ”Hyvän omahoitajan ominaisuuksilla”. Hyvän omaohjaajan ominaisuuksina nähdään muun muassa hyvät yhteistyötaidot, myötätunto ja empatiakyky sekä taito olla provosoimatta tai provosoitua itse. Toimintatavoiltaan hyvän omaohjaajan kuvaillaan olevan tavoitteellinen, kunnioittava ja kuunteleva. Huumorintajuisuus ja mielenkiinto sekä tilannetaju ovat myös tärkeitä elementtejä omaohjaajan roolissa.

Kuvio 2. Hyvä omaohjaaja (mukailtu Siekkinen 2019)

Hyvän omaohjaajan ominaisuuksia on tarkemmin koottu Kuvioon 2. Ominaisuuksia ei ole pyritty laittamaan tärkeysjärjestykseen, sillä painotukset vaihtelevat kohtaisesti. Kuviolla halutaan kuitenkin havainnollistaa hyvän omaohjaajan ominaisuuksien laajaa kenttää.

Kuviossa 2 on mainittuna myös hyvä mentalisointikyky. Omaohjaajan on hyvä olla sitoutunut jatkuvaan itsetutkiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen. Ohjaajat joutuvat työssään kohtaamaan tilanteita, joissa omaohjattava lapsi taantuu, vaatii erityiskohtelua, tai kokee sietämätöntä kärsimystä. Välillä lapsi saattaa olla äärimmäisen välttelevä, puhumaton tai vaarantaa jopa terveytensä ja henkensä. Tietoisuus omasta puutteellisesta tietämyksestä ja siitä, ettei oma reagointi ole aina parasta mahdollista näissä tilanteissa, auttaa kehittymään ja muuttumaan. Omaohjaajan tulee sietää epävarmuutta.

3.2 Terapeuttinen laitospasvatus

Osana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE, 2016-2019) laadittiin mallinnus lastensuojelun laitoshoidon kehittämisen suunnasta. Tavoitteena oli kuntouttavan, kasvatuksellisen, hoidollisen ja terapeuttisen lastenkotityön viitekehysten tarkentaminen ammatillisen työn perustana. Terapeuttisen laitospasvatuksen malli perustuu kansainväliseen tutkimustietoon ja suosituksiin. Mallinnuksessa lapsen oikeudet ovat keskeinen työskenteilyn lähtökohta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 4.)

Perustavana ajatuksena laitostyön kehittämisessä pidetään sitä, että sijoitettujen lasten elämäntilanteen erityisyys tunnistettaisiin ja tunnustettaisiin paremmin. Sijoitettujen lasten elämässä on ennen sijoitusta ollut tapahtumia, jotka ovat olleet eri tavoin traumaattisia. Tämän vuoksi vaikuttavan laitostyön lähtökohtana pidetään terapeuttisuutta. Lapsen kokemuksiin tulee vastata, auttaa niiden käsittelyssä ja saada aikaan muutosta niin, etteivät nämä kokemukset vaurioita lasta pysyvästi. Terapeuttista orientaatiota pidetään suunnitelmallisena, kasvatuksellisena ja kuntouttavana toimintana. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.)

Keskeiset periaatteet terapeuttisessa laitoshoidossa ovat Timonen-Kallio ym. (2017, 16-17) mukaan:

- Lasten ja nuorten turvallisuus, eli *"safety first"*. Turvallisuuden perustana tulee olla hyvin suunniteltu, kasvuun ja kehitykseen uskova, huolella toteutettu työskentelymalli, jota arvioidaan jatkuvasti.
- Yhteistyö lasten vanhempien kanssa. Työskentelymallien tulee vahvistaa sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiensa yhteydenpitoa. Perheenjäsenten osallisuutta, jaettua vastuuta ja päätöksentekoa sekä aktiivista kumppanuutta myös muiden toimijoiden välillä tulee vahvistaa.
- Palvelut tulee ankkuroida lapsen lähiyhteisöön. Terapeuttisesti suuntautuneet ohjelmat eivät voi toimia eristyneenä muusta yhteisöstä.

- Kyseessä on laajempi terapeuttilinen orientaatio. Mikään yksittäinen ohjelma tai näyttöön perustuvien ohjelmien kokoelma ei välttämättä takaa laadukasta ja vaikuttavaa laitostuskasvatusta. Terapeuttisessa orientaatioissa korostuu yhdessä arjen jakaminen, eläminen ja oppiminen sekä siihen liittyen henkilökohtaiset ihmissuhteet.
- Laitoshoidon kehittäminen, että sen tutkiminen, jotta voitaisiin tunnistaa toimivia käytäntöjä, joilla voidaan vastata huostaan otettujen lasten ja nuorten tarpeisiin.

Huostaanotetuille lapsille normaali säännönmukainen arki on monesti jo itsessään terapeutista. Laitoksissa elinympäristön terapeuttisuus tarjoaa lapselle tukea ja suojelua, mahdollistaa koulunkäynnin, sekä kiinnittymisen mahdollisimman normaaleihin lapsuuden instituutioihin, yhteisöihin ja palveluihin. Lisäksi elinympäristö tarjoaa mahdollisuuden sosiaalisten taitojen oppimiseen. Säännöllisen päivärytmin opetteluun kuluu monesti runsaasti aikaa ja se vaatii ohjaajilta pitkäjänteistä työtä.

Terapeuttiseen orientaatioon liittyy vahvasti ajatus arjen terapeuttisuuden tärkeydestä. Kun arjen peruspilarit ovat kunnossa, voidaan paneutua lapsen historiaan, ja päästä tämän elämäntarinaa kiinni. Tavoitteena on yhdessä lapsen kanssa työstää hänen usein aukkoista elämäntarinaansa ja mahdollistaa näin lapselle selkeämpi kuva omasta elämästään. Lapsen identiteetin ja tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että hänen kanssaan työstetään elämänjanoa, kartoitetaan lähiverkostoa, sekä tehdään kaikki mahdollinen, mikä edesauttaa perheen jälleenyhdistämistä. Laitoksissa tehtävällä perhetyöllä on suuri merkitys sille, pystyykö biologinen vanhempi antamaan lapselle luvan kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22.)

Sosiaalipedagoginen orientaatio terapeuttisuutta tukemassa

Terapeuttisessa laitoshoidossa korostuvat omaohjaajatyöskentelyssä tarvittavat vanhemmuuden kasvatustaidot, *parenting skills*. Mallinnuksella halutaan uudistaa ja vahvistaa sosiaalisen kasvatuksen ajattelua laitostyön käytännöissä. Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa korostuu arkikeskeisyys, yhteisen arjen jakaminen ja eläminen sijoitettujen lasten kanssa. Terapeuttilinen ja sosiaalipedagoginen näkökulma nähdään toisiaan vahvistavina viitekehyksinä vaikuttavassa laitoshoidossa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 17-18.)

Yhteistä terapeuttiliselle ja sosiaalipedagogiselle mallille on, että työntekijöiden ei ohjata ainoastaan reagoimaan lapsen käytökseen, vaan tunnistamaan käytökseen mahdollisesti vaikuttavat tarpeet ja tunteet. Lastensuojelulaitoksissa työntekijöillä tulisi olla riittävä osaamista havainnoida lapsen käytöstä, tunnistaa mahdollisia varhaisen

vuorovaikutuksen puutteista johtuvia häiriötä ja kykyä ymmärtää traumatisoituneen lapsen käytöstä. Nämä lapsen käytöksen häiriöiden taustalla olevat syyt tulee ottaa huomioon arjen kasvatustyössä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 18; Eronen ym. 2016, 26-27.)

Uudistuva laitostyö ja toimintakulttuurin muutos edellyttää ohjaajien kouluttautumista ja terapeuttisen osaamisen vahvistamista laitoksissa.

3.3 Vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde

Vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde kulkevat tiiviisti rinnakkain. Molemmat alkavat kehittyä jo heti varhaislapsuudessa. Ensimmäinen vuorovaikutussuhde on vauvan ja äidin (tai muun pääasiallisen hoitajan) välinen suhde. (Sinkkonen 2010, 90.) Lapsuuden kiintymyssuhde äitiin, isään, tai muuhun pääasialliseen hoitajaan luo pohjan ihmisen perusturvallisuudelle. Sijaishuoltoon tulevilla lapsilla saattaa olla syystä tai toisesta varhaislapsuudessa puutteita tai vaurioita kiintymyssuhteissa. (Rautio 2005, 31.)

Kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä hoivaajaansa, onhan kokeneemman, täysikasvuisen ja viisaamman yksilön läsnäolo lapsen hengissä säilymisen ehto. Heti syntymänsä jälkeen vauva kiinnittyy lähellä olevaan aikuiseen, on tämä sitten hellä hoivaaja tai laiminlyövä tai etäinen. Kiintymyssuhde kehittyy tässä vauvan ja aikuisen vuorovaikutuksessa. (Sinkkonen 2018, 38-40.)

Kiintymyssuhdeteoria perustuu psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlbyn sekä psykologi Mary Ainsworthin tutkimuksiin 1950-1970-luvuilla. Jari Sinkkonen (2018, 38) on suomentanut Bowlby (1979, 127) oman kiintymyssuhdeteorian tarkoituksen seuraavasti:

Kiintymyssuhdeteoria on yritys käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja tunteiden eristämisenä ilmeneviä stressin muotoja, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä.

Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa lapsen persoonallisuuden kehitykseen. Mary Ainsworth erotteli tutkimustensa perusteella kiintymyssuhdemallit joko *turvalliseksi tai turvattomaksi kiintymyssuhteeksi*.

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsi pystyy luottamaan hoivaajaansa ja ennakoimaan tapahtumia. Turvallisesti kiintyvä lapsi ei pelkää tulevana hylätyksi näytettyään

kaikki tunteensa, myös raivonsa. Lapsi oppii käyttämään vuorovaikutuksessa sekä emotionaalisia, että kognitiivisia taitoja.

Turvaton kiintymyssuhde on luokiteltu kolmeen erilaiseen malliin: *välttelevä kiintymyssuhde*, *ristiriitainen kiintymyssuhde* ja *hajanainen kiintymyssuhde*. (Sinkkonen 2018, 47.)

Kuviossa 3 esitellään kiintymyssuhdemallit.

Turvallinen kiintymyssuhde

Turvaton kiintymyssuhde

- Välttelevä kiintymyssuhde
- Ristiriitainen kiintymyssuhde
- Organisoitumaton, eli hajanainen kiintymyssuhde

Kuvio 3. Turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde

Välttelevästi kiintynyt lapsi on joutunut pärjäämään omien voimakkaiden tunnekuohujen keskellä itsenäisesti. Hoivaaja ei ole sietänyt lapsella voimakkaita tunteita ja odottanut lapsen selviävän niistä itsekseen. Kun lapsi on oppinut, että voimakkaiden tunteiden näyttäminen vie hoivaajaa pois hänen luotaa, oppii hän tukahduttamaan nämä vahvat tunteensa ja opettelee reagoimaan aikuisen toivomalla tavalla. Näin ollen näennäisesti reippaaksi kasvanut lapsi saattaa kuitenkin olla huonosti kosketuksissa omiin kielteisiin tunteisiinsa. (Sinkkonen 2018, 47-48.)

Ristiriitainen, eli ambivalentti kiintymyssuhde kehittyy, kun hoivaajan tunnereaktiot ovat olleet ailahtelevia ja epä johdonmukaisia, mutta kuitenkin hyvin intensiivisiä. Kun lapsi ei toisinaan saa vuorovaikutustilanteessa vastetta omalle reagoinnilleen hoivaajan ollessa ikään kuin psyykkisesti ”poissa”, lapsi oppii lisäämään omien tunteidensa ja reaktioidensa intensiteettiä pakottaakseen aikuisen reagoimaan. Ilmapiiri tällaisessa vuorovaikutuksessa on kuohahteleavaa, eikä kielteisiä tunneilmaisuja kyetä tai opita suodattamaan lainkaan. (Sinkkonen 2018, 48.)

Organisoitumaton, eli hajanainen kiintymyssuhde määriteltiin turvattomaksi kiintymyssuhteeksi hieman myöhemmin, kun huomattiin että osalla tutkituista lapsista kiintymyskäyttäytyminen ei sopinut edeltäviin kategorioihin, vaan heillä esiintyi vuorottelevia ja samanaikaisia piirteitä toisilleen vastakkaisista malleista. Tähän kategoriaan kuuluvilla lapsilla on monesti taustalla traumoja, kaltoinkohtelua, pelkotiloja ja stressiherkkyyttä. Tällä

kiintymyssuhdemallilla tai -häiriöllä on vahva yhteys psyykkisiin häiriöihin. Varhainen traumatisoituminen ja hajanainen kiintymyssuhde ovat syytekijöinä dissosiativisessa oireilussa, eli psyyken traumaperäisessä stressireaktiossa. Dissosiativinen oireilu suoja mieltä sellaisilta tunteilta ja ajatuksilta, jotka ovat niin sietämättömiä, ettei mieli pysty niitä käsittelemään. (Sinkkonen 2018, 126-127.) Organisoitumattomissa perheissä eletään yleensä kriisistä toiseen; elämä saattaa olla hyvin kaoottista täynnä voimakkaita tunnekuohuja. Vanhempien oma organisoitumaton kiintymysmalli siirtyy lapsille. On kuitenkin tutkittu, että runsas ja monipuolinen sosiaalinen tuki saattaa edesauttaa lapsen kiintymyksen kehittymistä turvalliseen suuntaan (Raby, Steele, Carlson & Sroufe 2015, 414-428).

Kiintymyssuhteiden ja psykopatologian yhteyksiä on tutkittu paljon, mutta tutkimustulokset ovat ristiriitaisia. Kiintymyssuhteen voidaan kuitenkin sanoa olevan joko häiriintymiseltä suojaava tai myötävaikuttava tekijä. Bakermans-Kranenburgin ja Van Ijzendoornin (2009, 223-263) tutkimuksessa haastateltiin yli 10 000 henkilöä. Tuloksista voi päätellä, että psyykkisistä häiriöistä kärsivien haastateltavien vastaukset kertoivat usein turvattomasta kiintymyksestä. Antisosiaalisten ihmisten vastausluokitukset liittyivät ristiriitaisesti kiintyneeseen malliin ja ahdistuneet haastateltavat olivat ristiriitaisesti kiintyneitä. (Sinkkonen 2018, 130-131.) Joseph, O'Connor & Briskman (2014) tutkivat 62:n sijoitetun nuoren kiintymyssuhteita. Turvallisesti kiintyneillä nuorilla oli vähemmän käytösongelmia kuin kun turvattomilla (Sinkkonen 2018, 176).

Korjaavat kiintymyssuhteet sijoituksessa

Sijoitus ja erotilanne perheestä on jo itsessään omiaan aiheuttamaan häiriötä lapsen kiintymyssuhteeseen. Turvallisissa olosuhteissa elänyt lapsi saattaa reagoida sijoitukseen voimakkaasti. Lapsella voi olla sijoitukseen tullessaan myös turvattomuutta ja muita kehityksensä kannalta haitallisia kokemuksia. Lapselle, jonka kokemukset kiintymyssuhteista ovat valmiiksi jo kielteiset, sijoitus voi olla vieläkin vaikeampaa. Hänellä saattaa olla perusoletus, "ettei kukaan minua kestä" ja näin ollen alkaa testata oletustaan myös uusien aikuisten kanssa. (Kalland & Sinkkonen 2011, 208; Sinkkonen 2019, 175-176.) Sijoituksessa lähtökohtana pitäisikin olla Kallandin ym. (2011) mukaan erityisesti pysyvyys, sillä on todennäköistä, että lapsi ei juurikaan hyödy lyhyistä sijoituksista vieraaseen ympäristöön. Lapsen kehityksen kannalta sijoitus tai sijoitukset saattavatkin aiheuttaa lisäuhkaa lapselle. Useat sijoitukset voivat vaikuttaa kielteisesti lapsen kiintymyssuhteen kehitykseen. Kiintymys-suhdeteoreettisesta näkökulmasta katsottuna sijoituksen ajatellaan olevan kyseenalaista, ellei sijaisperheen tai sijaishuollon aikuisten ja lapsen välillä synny sitoutumista, eikä pysyvyydestä huolehdita. (Kalland ym. 2011, 208–209, 212.)

Monet lastensuojelulaitokseen sijoitetut lapset tulevat olosuhteista, jotka eivät ole olleet suotuisia heidän kasvulleen ja kehitykselleen. He ovat saattaneet jäädä ilman hoivaa ja huolenpitoa, heillä voi olla ikäviä erokokemuksia ja jopa kymmeniä kiintymyssuhteiden katkeamisia. Tämän vuoksi monilla lastenkotiin sijoitetuilla lapsilla on ongelmia persoonallisuuden sekä tunne-elämän kehityksessä, ja tätä kautta sosiaalisissa suhteissa. (Häkkinen 1999, 106; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 99–100; Sinkkonen 2010, 9-10.)

Osa sijoitetuista lapsista ei ole tottunut toimimaan vuorovaikutussuhteessa aikuisiin, mikä voi näkyä haluttomuutena solmia suhteita sijaishuollon työntekijöihin (Häkkinen 1999, 108). Lapsi voi suhtautua usein uusiin ihmisiin epäluuloisesti, jopa avoimen vihamielisesti. Aiempien kokemustensa perusteella lapsi voi kokea raivon, tai pettymyksen tunteita. Lapsi testaa ja koettelee etenkin laitoksen aikuisia, jolloin aikuisten tehtävänä on ottaa lapsen tunteet vastaan ja auttaa häntä käsittelemään niitä. Kun lapsi on koetellut riittävän paljon omaohjaajansa kestävyyttä, ja todennut sen riittäväksi, uskaltaa hän vähitellen heittäytyä yhä enemmän turvallisen aikuisen varaan. Näin lapselle tarjoutuu mahdollisuus turvallisempaan kiintymyssuhteeseen, kuin mitä aikaisemmat suhteet vanhempiin tai muihin aikuisiin ovat mahdollisesti olleet. Tämä suhde saattaa olla myöhemmän kehityksen kannalta käänteentekevää. (Sinkkonen 2010, 10; Sinkkonen 2018, 178.)

Sinkkonen (2010, 11) mukaan omaohjaajasuhde voi tarjota lapselle korjaavan kokemuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen, jolla voi olla jopa terapeuttisia vaikutuksia. Omaohjaajan tulee osata tunnistaa lapsen yksilölliset tarpeet ja vastata niihin. Ennen tiiviin suhteen syntymistä omaohjaajan tulee voittaa lapsen luottamus, johon voi mennä aikaa. Turvallinen kiintymyssuhde perustuu omaohjaajan saatavilla oloon, ennakoitavuuteen sekä rehellisyyteen. Myös Timonen-Kallio ym. (2017, 26) toteavat, että omaohjaajan ensisijainen tehtävä on muodostaa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde lapsen kanssa. Kiintymyssuhteen muodostuminen edellyttää välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä.

Omaohjaajan kuuluu jäsentää lapsen arkea, huolehtia käytännön tehtävistä ja toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä. Hän huolehtii poliklinikka- ja terapia-ajat, sekä hoitaa yhteydenpidon kouluun, ja on perillä lapsen aiemmasta elämästä ja elämäntapahumista, sekä mahdollisista tehdyistä tutkimuksista. Tällä kaikella on suuri psykologinen merkitys lapselle; joku pitää lapsen mielessään ja vastaa tämän asioista. (Sinkkonen 2018, 177.)

4 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

4.1 Tutkimuksellinen kehittämishanke

Kehittämistoiminnan tavoitteena on aina muutos suhteessa aiempaan toimintaan. Kehittämisellä haetaan tehokkaampia ja parempia toimintatapoja verrattuna aiemmin käytössä olleisiin. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tutkimusongelmat nousevat käytännön työelämästä ja kehittämistoiminnalla pyritään myös tuottamaan uutta perusteltua tietoa. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Tämä tutkimuksellinen kehittämishanke nojaa osittain *käytäntötutkimukselliseen orientaatioon*. Kehittämiselle noussut tarve on käytäntötutkimuksen mukaisesti noussut myös asiantuntijoiden tiedontarpeista ja asiakkaiden (eli sijoitettujen lasten) toimintaan liittyvistä huolenaiheista. Käytäntötutkimus käsitteen etuna on, että se painottuu arkipäivän tapahtumiin. Käytäntötutkimuksessa ollaan tekemisissä samaan aikaan monitoimijaisen ja moniulotteisen tiedon, sekä yhteiskunnallisen toiminnan kanssa. Kehittämistyössä sovelletaan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä hyväksi todettuja metodeja ja työkaluja, sekä kehitetään uusia tapoja ja keinoja lähestyä vaativia asiakastyön vuorovaikutustilanteita. (Satka, Julkunen, Kääriäinen, Poikela, Yliruka & Muurinen, 2016, 9.)

4.2 Kehittämishankkeen tutkimusote

Tähän kehittämishankkeeseen liittyvä tutkimuksellinen osuus toteutetaan osittain *kvantitatiivisena, eli määrällisenä*, mutta painottuen *kvalitatiiviseen, eli laadulliseen tutkimukseen*. Kehittämiseen suuntaavassa tutkimuksessa ne nähdään toisiaan täydentävinä menetelminä (Kananen 2017, 17). Kehittämishankkeeseen kerätään tutkimuksellista aineistoa Konstaan sijoitetuilta lapsilta kahdella tavalla: ensin sähköisellä mobiilikyselyllä, jonka jälkeen saatuja tuloksia vahvistetaan ryhmämuotoisilla teemahaastatteluilta. Kanasen (2017, 170-171) mukaan laadullista tutkimusta voi edeltää määrällinen tutkimus, kun laadullisella tutkimuksella halutaan aiheesta lisää ymmärrystä ja tietoa halutaan jalostaa. Tätä mahdollisimman kokonaisvaltaista ymmärrystä on tarkoitus hyödyntää tässä hankkeessa laitoshoidossa toteutettavan omaohjaajatyöskentelyn kehittämisessä.

Tutkimuksen *määrällinen* luonne tulee esiin kyselytutkimuksessa, josta saadut vastaukset ovat osittain muunnettavissa määrälliseen muotoon. Samaisessa kyselyssä on kuitenkin myös *laadullisen* tutkimuksen piirteitä, sillä kyselyyn jätetään vastaajalle mahdollisuus antaa avoimia vastauksia. Tässä kehittämishankkeessa painottuu näiden laadullisten vastausten osuus. Määrällisiä tuloksia ei esitellä opinnäytetyössä, vaan ne jäävät toimeksiantajalle asiakaspalautteena. Sen sijaan materiaalin sisällön laatu on olennaisessa roolissa

itse kehittämistyössä. Tutkimuksen laadullinen luonne tulee selkeimmin esiin teemahaastatteluiden kautta. *Laadulliselle tutkimukselle* on ominaista halu tuoda tutkittavien oma ääni ja näkökulma esiin, ja tämä puoli painottuu juuri haastatteluiden myötä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta, siihen liittyviä ilmiöitä, sekä pyrkiä selittämään ilmiön koostumusta ja tekijöiden välisiä suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa tietoa hankitaan kokonaisvaltaisesti ja tarkoituksena on hankitun aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 161-162; Kananen 2014, 25-26.)

4.3 Kehittämismenetelmänä Bikva-arviointimalli

Kehittämismenetelmänä tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa käytetään Bikva-arviointimallia. Bikva tulee tanskan kielen sanoista ”Brugerinddragelse I Kvalitetsvurdering” eli asiakkaiden osallisuus laadunvarmistajana. Alun perin Bikva-malli on kehitetty sosiaalipsykiatrian alalle, mutta myöhemmin sitä on hyödynnetty myös sosiaalialalla. Tässä kehittämishankkeessa on Bikva-mallille olennaisesti tarkoitus hyödyntää asiakkaiden, eli lasten näkemykset ja kokemukset kehittämistyön välineenä. Ajatuksena mallissa on, että asiakkailla on sellaista tietoa, mistä on hyötyä palvelun kehittämiseen ja heitä osallistamalla ja kuulemalla saadaan kerättyä sellaista tietoa, mitä työntekijöillä ei ole. Tarkoituksena on hyödyntää asiakkaiden kokemukset muutosvoimana palveluiden kehittämisessä. (Krogstrup 2004, 3, 7.)

Bikva-mallin mukainen kehittäminen etenee alhaalta ylöspäin. Mallissa korostetaan asiakkaan osallisuutta palveluiden kehittämisessä. Asiakkailta saatu palaute, se miten he kokevat asiat henkilökohtaisella tasolla, auttaa näkemään palvelun nykytilan, sekä kehittämisen kohteet. Bikva-mallin toteuttaja, eli arvioija, antaa asiakkailta saatujen tulosten puhua puolestaan tai tekee näiden tietojen perusteella suosituksia ja kehittämisehdotuksia. Bikva-mallin mukaisen kehittämisen onnistumisen edellytys on, että organisaatio kykenee olemaan avoin asiakkaiden palautteelle, sillä tavoitteena on kyseenalaistaa ja kehittää olemassa olevia käytäntöjä ja toimintatapoja. Kehittäjiä tulee olla aidosti kiinnostuneita kuulemaan ja ymmärtämään osallistujien arvioita ja näkökulmia. Tiedonkeruu tapahtuu usein ryhmähaastattelujen avulla ja tutkijalla on aktiivinen rooli prosessin rakentajana sekä tiedon välittäjänä. (Anttila 2012, 1-4.)

Bikva-malli koostuu neljästä päävaiheesta, jotka on esitelty Kuviossa 4. Ensimmäisessä vaiheessa kerätään tietoa asiakkailta. Seuraavassa vaiheessa asiakkailta kerätty tieto ja tulokset esitellään organisaation työntekijöille. Tarkoituksena on pohtia, mihin asiakkailta saatu palaute perustuu ja miten sitä voisi hyödyntää. Työntekijöiltä kerätään palaute. (Koi-visto 2009, 119; Anttila 2012, 2.)

Kolmannessa vaiheessa asiakkaiden ja työntekijöiden palaute esitellään organisaation johdolle. Neljännessä vaiheessa kaikkien kolmen edellisen tahon palautteet tulisi viedä poliittisille päättäjille. (Koivisto 2009, 119; Anttila 2012, 2.)

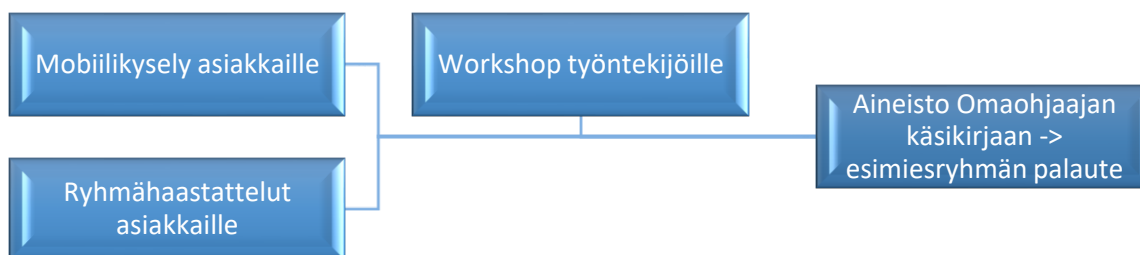
Kuvio 4. Bikvan päävaiheet (mukaillen Anttila 2012)

Tässä kehittämishankkeessa edetään näiden Bikvan kolmen päävaiheen mukaisesti. Neljänteen vaiheeseen, eli kerätyn materiaalin saattamiselle poliittiselle taholle, ei ole kehittämishankkeen luonteen vuoksi perusteltua edetä.

4.4 Aineistonkeruumenetelmät

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen ensisijainen aineisto kerätään kahdessa osassa. Kehittämisessä hyödynnetään lapsilta saatuja kokemuksia ja ajatuksia, jotka kerätään *mobiilikyselyllä* sekä kahden *teemoitetun ryhmähaastattelun* avulla. Kerätyn aineiston halutaan sisältävän kohderyhmän, eli Konstaan sijoitettujen lasten näkemyksiä omaohjaajatyöskentelystä; heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan omaohjaajatyöskentelyn laadusta, sekä toiveitaan entistä vaikuttavammasta omaohjaajatyöskentelystä. Nämä tulokset saatetaan henkilökunnan eli työntekijöiden tietoon. Työntekijöiltä kerätään palaute workshopin muodossa. Asiakkailta, eli sijoitetuilta lapsilta kerätty materiaali, ja omaohjaajana työskentelevien työntekijöiden palautteen myötä runko kehittämishankkeen konkreettisena tavoitteena olevalle ”Omaohjaajan käsikirjalle” alkaa muodostua.

Kuviossa 5 esitellään vielä lyhyesti aineistonkeruumenetelmät ja Bikva-mallin mukainen eteneminen aineistonkeruussa. Aineistoa tässä kehittämishankkeessa kerätään neljässä vaiheessa. Asiakkailta kyselyn ja haastattelun muodossa, työntekijöiltä workshopissa ja johdolta saadun palautteen muodossa.

Kuvio 5. Aineistoa Omaohjaajan käsikirjaan

Asiakkailta ja työntekijöiltä kerätty aineisto ja niiden perusteella muotoutunut Omaohjaajan käsikirjan alustava sisältö ja runko viedään Kuvion 5 mukaisesti esimiesryhmän, eli johdon tietoon. Johdon palaute sekä heidän näkemyksensä kehittämishankkeen konkreettisesta tuotoksesta vaikuttaa Omaohjaajan käsikirjan lopulliseen sisältöön.

Mobiilikysely

Tutkimukseen toivottiin mahdollisimman kattavaa aineistoa, joten lähtökohtaisesti tutkimukseen pyrittiin osallistamaan kaikki Konstassa syksyllä 2019 sijoitettuina olevat lapset. Aineiston keruun haluttiin tapahtuvan mahdollisimman asiakasystävällisesti, eli tässä tapauksessa lapsille luontevalla tavalla. Lasten viettäessä paljon aikaa puhelimillaan, päädyttiin aineistoa keräämään kyselyllä, johon lapset voivat vastata puhelimellaan. Webropol kyselytyökalu mahdollisti ”mobiilikyselyn” laatimisen helposti. Kyselyssä (LIITE2) on käytetty strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Webropol-ohjelmaa hyödyntävä mobiilikysely edustaa kehittämishankkeessa määrällistä tutkimusta strukturoitujen kysymysten muodossa. Osa kysymysten vastausvaihtoehdoista on ennalta luokiteltu.

Hirsjärvi ym. (2009, 195) näkevät kyselyn tehokkaana aineiston keruumenetelmänä, sillä se säästää myös tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Kyselytutkimuksen etuna pidetään heidän mukaansa myös sitä, että kyselyn avulla on mahdollista kerätä laaja tutkimusaineisto.

Lähes neljäkymmenen Konstaan sijoitetun lapsen haastattelemineen olisi vaatinut resursseja huomattavasti enemmän kuin kyselyn laatiminen.

Kyselytutkimuksessa esitetään olevan kuitenkin myös useita heikkouksia. Hirsjärvi ym. (2009, 195) kirjottavat, että aineistoa pidetään usein pinnallisena, eikä ole mahdollista varmistua siitä, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kysymyksiin, tai miten huolellisesti tai rehellisesti vastaajat ovat niihin vastanneet. Kyselyn laatijan vastausvaihtoehdot eivät välttämättä ole myöskään vastaajan näkökulmasta onnistuneita. Väärinymmärryksen riski on myös olemassa. He mainitsevat myös kadon, eli vastaamattomuuden yhtenä kyselytutkimuksen heikkoutena.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa kyselyn kysymykset on laadittu huolellisesti ja ne on valittu tutkimusongelmaan nojaten. Väärinymmärryksen riskit on pyritty minimoimaan selkeillä ja ytimekkäillä kysymyksillä ja vastausvaihtoehdot on muotoiltu selkokielellä. Lapsille on myös mahdollistettu avoimien vastausten antaminen. Katoa on pyritty minimoimaan kertomalla lapsille tulevasta kyselystä etukäteen ja heitä on motivoitu vastaamaan siihen. Lapsille on painotettu, ettei kysely ole pitkä, ja vastaamalla siihen he pääsevät vaikuttamaan sijaishuollon laatuun ja jokapäiväiseen arkeensa.

Teemoitetut ryhmähaastattelut

Tiedonkeruuta päätettiin vahvistaa teemoitetuilla ryhmähaastatteluilla. Ryhmähaastattelut ovat Bikva-mallin mukaisessa kehittämisessä yleisiä. Yhteiskuntatieteissä suosituimpia metodeja tiedonkeruussa ovat haastatteluihin ja kyselylomakkeisiin perustuvat menetelmät. Hirsjärvi ym. (2009, 185) ohjeistavat tutkijaa käyttämään haastatteluja, kyselylomakkeita tai asenneskaaloja, mikäli halutaan saada selville mitä ihmiset ajattelevat, kokevat, tuntevat, tai uskovat. Haastattelun valinta aineistonkeruu menetelmänä on perusteltua tässä kehittämishankkeessa, sillä haastattelussa vastaajilla on mahdollisuus tuoda esiin itseään koskevia asioita vapaasti. Lisäksi Hirsjärvi ym. (2009, 185) painottavat, että haastattelussa vastaaja voi myös kertoa aiheesta laajemmin kuin tutkija itse voi ennakoita. Haastatteluilla voidaan myös syventää jo aiemmin hankittuja tietoja, mikä puoltaa haastattelun hyödyntämistä tässä tutkimuksessa kyselyistä saatujen vastausten täydentäjänä.

Tutkimushaastattelut jaetaan kolmeen eri ryhmään, jotka on eroteltu sen mukaan, miten tarkasti haastattelutilanne ja sen eteneminen on säädelty. Toisessa ääripäässä on strukturoitu haastattelu, jossa edetään tarkasti ennalta valmisteltujen kysymysten mukaan lomaketta apuna käyttäen. Toisena ääripäänä esitetään avoin haastattelu, joka on hyvin lähellä keskustelua, ja jossa haastattelussa ei ole kiinteää runkoa, vaan haastattelija selvittelee vastaajan ajatuksia ja mielipiteitä keskustelun kuluessa. Tällöin haastattelun aihekin saattaa muuttua. (Kananen 2017, 90.) Tässä kehittämishankkeessa haastattelun muodoksi

valittiin teemahaastattelu, joka on näiden kahden edellä mainitun ääripään välimuoto. Aineiston analysointia helpottaakseen teemahaastattelu on päädytty tekemään puolistrukturoidusti.

Teemat on valittu etukäteen kehittämishankkeen tarkoitusta ja tavoitetta ajatellen. Teemahaastattelussa kysymysrunko rakennetaan samojen aihepiirien, eli teemojen ympärille, joita on käytetty kyselyssä. Näin helpotetaan kahden eri menetelmällä hankitun aineiston yhdistämistä. Haastattelurunko muodostetaan puolistrukturoiduista kysymyksistä, joiden muotoa ja järjestystä on mahdollista käydä joustavasti läpi. Vaikka haastattelut pohjaavat ennalta mietittyihin kysymyksiin, haastattelutilanteessa keskustelun eteneminen tapahtuu kuitenkin vastaajien ehdoilla. Tulosten analysoiminen helpottuu, kun aineistosta pystytään erottamaan frekvenssejä, ja analysointia ja tulkintaa voidaan tehdä monin tavoin. (Hirsjärvi ym. 2009, 208-209; Kananen 2017, 95.)

Teemahaastattelun hyvänä puolena pidetään sitä, että väärinymmärryksiä ei synny niin helposti, sillä haastattelun aikana voidaan varmistaa, että haastateltava ymmärtää kysymykset. Kysymyksiä voidaan tarvittaessa myös täsmentää. (Vilka 2015, 124, 127; Kankunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 125.) Hirsjärvi ym. (2009, 205-206) muistuttavat, että haastatteluun liittyy kuitenkin myös huonoja puolia. Haastattelut vaativat aikaa, niiden tekeminen edellyttää huolellista suunnittelua, eikä haastattelijan rooli ole aina helppo. Tilanteeseen saattaa liittyä myös tekijöitä, jotka vääristävät vastauksia. Haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnainen, joten on tiedostettava, että vastaukset saattavat muuttua eri tilanteesta toiseen. Tulosten yleistämisessä ei pidä liioitella. (Hirsjärvi ym. 2009, 205-207.)

Tässä kehittämishankkeessa tehostetaan ajankäyttöä toteuttamalla haastattelut ryhmähaastatteluina. Se on tehokas tiedonkeruun muoto, sillä usealta henkilöltä saadaan tietoa yhtä aikaa. Haastattelija tuntee haastateltavista suurimman osan, mutta ei ole päivittäin tekemisissä heidän kanssaan. Tämä toisaalta helpottaa niin haastattelijan roolia, kuin myös lasten roolia haastattelutilanteessa. Hirsjärven ym. (2009, 211) mukaan ryhmähaastattelussa on huomioitava, että ryhmän henkilöillä on vaikutusta annettaviin vastauksiin. Myönteisiä vaikutuksia ovat ryhmän apu tilanteissa, joissa saattaisi muuten ilmentyä väärinkäsityksiä. Toisaalta kielteisiä vaikutuksia saattaa olla esimerkiksi, mikäli ryhmässä on dominoiva, tai dominoivia persoonia, jotka pyrkivät määrittämään keskustelun sisältöä ja suuntaa, tai vaientamaan omista näkemyksistä poikkeavat näkemykset.

Vilka (2015, 125) toteaa, että ryhmähaastattelu on hyvä aineistonkeruumenetelmä, kun tavoitteena on lisätä yhteistä ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. Ryhmähaastattelu soveltuu hyvin käytettäväksi työelämälähtöisiin tutkimuksellisiin

kehittämishankkeisiin. Ryhmähaastattelulla on mahdollista tuottaa yhteistä kieltä, sekä toimintatapoja ja osallistujille tarjoutuu mahdollisuus kokea tulevaisuutta aidosti kuulluiksi. Samalla he saattavat saada itselleen uusia kokemuksia, sekä kehittäviä oivalluksia. (Vilkkä 2015, 125-126.)

Haastattelijan, tai Bikva-mallissa käytetyn termin mukaisesti arvioitsijana toimivan, on tärkeää tunnistaa omat arvionsa ja olla siirtämättä niitä haastateltaville. Haastateltaville tulee antaa tilaa, mutta tarpeen tullen arvioitsija esittää syventäviä ja tarkentavia kysymyksiä. Tarkoituksena on rohkaista jokaista ilmaisemaan oma mielipiteensä. (Anttila 2012, 2.)

Workshop

Bikva-mallin mukaisessa kolmannessa kehittämisen vaiheessa lapsilta kerätyt tulokset esitellään työntekijöille. Omaohjaajista koostuvasta workshopista saadaan vielä lisää aineistoa kehittämishankkeen tuotosta, eli omaohjaajan käsikirjaa varten.

Omaohjaajina toimivia työntekijöitä haluttiin osallistaa kehittämistyöhön, jotta kehittämishankkeen tuotoksesta, eli omaohjaajan käsikirjasta, saataisiin mahdollisimman hyödyllinen ja käyttökelpoinen. Bikva-mallin etenemisjärjestyksen mukaisesti lapsilta kerätty aineisto tuotiin työntekijöiden tietoon. Tämän jälkeen työntekijöistä kerättiin aktiivinen ja kehittämishaluinen työryhmä käymään läpi tutkimusaineistoa ja kehittämään aineistolle uskollista mallia omaohjaajuuteen. Workshopin sisältö noudattaa samoja teemoja kuin lapsilta kerätty aineisto. Seuraavaksi aineistosta kerätty alustava runko esitellään johdolle.

Workshopit, eli työpajat, ovat yksi osallistava menetelmä kehittämistyössä. Työpajoissa korostuu kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, jota painotetaan yhteisen ymmärryksen löytymiseksi. Yhteisen ymmärryksen kautta toimijoiden näkökulmia on mahdollista laajentaa ja sen myötä edetä luontevasti kohti yhteisiä tavoitteita. Onnistuneen workshopin järjestämisessä on huomioitava useita asioita. Hyvä ja tarkka suunnittelu on tärkeää. On otettava huomioon osallistujien määrä, käytettävissä oleva aika, sekä workshopille asetettavat tavoitteet. Lisäksi on etsittävä sopiva tila workshopille, koottava tarvittavat välineet, ja pohtia mahdollinen tarjoilu tapaamiseen, sekä huomioida muut käytännön asiat. (Tuominen, Järvi, Lehtonen, Valtanen & Martinsuo 2015, 22, 37-38; Summa & Tuominen 2009, 16.)

Fasilitaattorin, eli ryhmän ohjaajan, on huolehdittava aikataulutuksesta, teemassa pysymisessä sekä workshopin etenemisestä. Tyypillisesti workshopin järjestäjä osallistuu myös päivän sisältöön, kuten tässäkin kehittämishankkeessa. Erilaiset näkökulmat ovat workshoppeissa toivottavia, mutta ne saattavat tuottaa myös ristiriitoja. Ryhmän ohjaajan

vastuulla on kaikkien osallistujien tasapuolinen huomioiminen sekä mahdollisten ristiriitailanteiden rauhoittaminen. (Kantojärvi 2012, 11; Tuominen ym. 2015, 39-41.)

4.5 Aineiston analyysimenetelmät

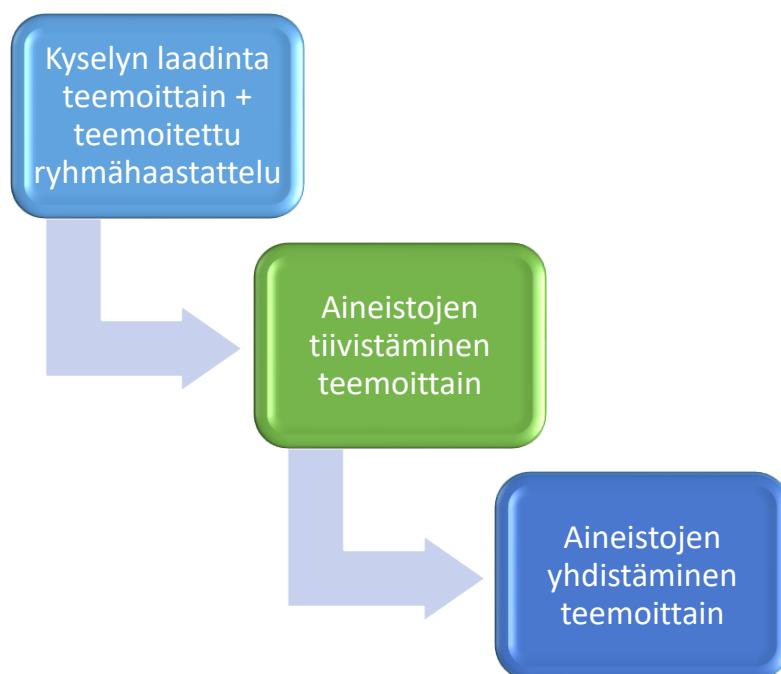
Tutkimuksellisen kehittämishankkeen ydinasia on kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Aineistoa tähän kehittämishankkeeseen syntyy ensisijaisesti kyselyiden, sekä ryhmähaastatteluiden tuloksena, toissijaisesti työntekijöiltä workshopissa. Kananen (2017, 154) kirjoittaa, että tutkimuksen kohteena olevan ilmiön ymmärryksen avartamiseksi voidaan käyttää monia menetelmiä, jolloin puhutaan triangulaatiosta. Triangulaatio valitaan monimenetelmäisenä strategiana silloin, kun ilmiötä halutaan tarkastella monesta näkökulmasta. Triangulaatio lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa käytetään aineistotriangulaatiota, joka viittaa erilaisten aineistojen käyttöön ratkaisua etsiessä. Tutkimuksen pääaineistoa kerätään kvalitatiivisin sekä kvantitatiivisin menetelmin kyselyin ja haastatteluin. Triangulaatiota puolustaa se, että vältetään mahdolliselta yhden menetelmän virheeltä (Kananen 2017, 154-155). Kananen (2017, 155) muistuttaa, että tulokset saattavat olla ristiriitaisia, ja tutkijan ongelmaksi jää, mitä tuloksia uskoo ja miten ratkaisee ongelman. Tutkijan tulee pitää myös koko ajan mielessään tutkimuksen eettiset kysymykset.

Sisällönanalyysi valitaan usein kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko luokittelemalla aineisto aineistolähtöisesti, teoriapohjaisesti, tai niitä yhdistäen teoria- aineistopohjaisesti. Teoriapohjaisessa luokittelussa käytetään apuna teorian luomia käsitteitä ja luokittelua, ja pyritään niiden avulla katsomaan aineistoa. Aineiston analyysin luokittelu perustuu siis teorioiden käsitteisiin. Aineistosta etsitään valittuihin olemassa olevien teorian käsitteisiin sopivia ilmauksia ja luokittelu tapahtuu niiden ohjaamana. Teorian käsitteet toimivat pohjana aineiston ymmärtämisessä ja selittämisessä. (Kananen 2015, 171-172; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123, 127, 133.) Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty kahta eri tutkimusotetta. Ensisijainen aineisto kerättiin lapsilta määrällisesti ja laadullisesti puolistrukturoidulla mobiilikyselyllä sekä laadullisesti teemahaastatteluin. Vaikka kysely oli lähempänä määrällisen tutkimuksen pääperiaatteita, sisältää se myös avoimia vastausvaihtoehtoja. Ottaen huomioon, että tässä kehittämishankkeessa laadullinen aineisto on tärkeämmässä roolissa kuin määrällinen, koko aineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksen toisessa vaiheessa aineistoa kerättiin workshopissa työntekijöiltä, josta kertynyt materiaali on analysoitu lapsilta kerätyn sisällönanalyysin pohjalta.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa teemat ovat olleet sekä kyselyssä, että teemahaastatteluissa jo ennalta mietittyinä teoriaan pohjaten. Näin ollen aineisto

käsitellään ja analysoidaan ensisijaisesti teorialähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti. Käsitteiden määrittelyä ohjaavat siis tutkimustehtävät, sekä kehittämishankkeen teoreettinen viitekehys; lastensuojelu ja sijaishuolto, terapeutin laitospalvelus sekä vuorovaikutus ja kiintymyssuhde. Sekä kyselytutkimuksen, ryhmähaastatteluiden että workshopin teemat on muodostettu teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Tämä helpottaa Tuomen ja Sarajärven (2013, 93) mukaan lopullisen aineiston analysointia.

Kuviossa 6 havainnollistetaan ensisijaisen, eli lapsilta kerätyn aineiston analyysin prosessia. Kahdella tapaa kerätyn aineiston analyysi on tehty teemoittelemalla. Kyselyt ja haastattelut on laadittu teemoittain, aineisto tiivistetään teemoittain ja aineistojen yhdistäminen tapahtuu teemoittain.

Kuvio 6. Aineistojen teemoittelu analyysin apuna

Teemoitellut tulokset esitellään workshopissa kehittämishankkeeseen mukaan lähteneelle työryhmälle, ja annetaan muutenkin organisaation käyttöön. Työntekijöiden työpajatoiminnassa, workshopissa, kerätään lasten vastauksiin liittyvät ajatukset ja kehittämisideat ylös noudattaen pääaineiston teemoja. Workshopissa on tarkoitus miettiä miten lasten toiveita ja kokemuksia voidaan hyödyntää omaohjaajatyöskentelyn kehittämisessä. Lisäksi pohditaan, mitä omaohjaajan käsikirjan toivotaan sisältävän. Myöhemmin workshopista kerätty

aineisto kirjataan tietokoneella yhteenvedoksi. Sekä lapsilta kerätty aineisto, että workshopista saatu palaute sekä yhteenveto esitellään organisaation johdolle.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

5.1 Kehittämishankkeen aikataulu

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen ajallinen eteneminen kuvataan Kuviossa 7. Kuviosta ilmenee, että aiheen pohdinta on alkanut jo syksyllä 2018 ja koko prosessi on kestänyt kaksi vuotta.

Kuvio 7. Kehittämishankkeen aikataulu

Kehittämishankkeen toteuttaminen alkoi syksyllä 2018 keskustelemalla Konstan työntekijöiden kanssa mahdollisesta kehittämistarpeesta. Samoihin aikoihin eräältä Konstaan

sijoitetulta lapselta oli tullut palautetta, että hän kokee omaohjaajatyöskentelyn olevan eriarvoista eri lasten ja eri ohjaajien kohdalla. Omaohjaajatyöskentelyn kehittämistarve oli noussut jo aiemmin myös henkilökuntapalaverissa esiin ja lapsilta oli tullut aiemminkin samansuuntaista palautetta. Työnohjauksessa keskusteltiin myös aiheen tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta. Heinolan toimipisteen kasvatusvastaava oli nostanut omaohjaajatyöskentelyn kehittämistarvet esiin jo aiemmin, joten hän oli hyvin myöntyväinen ehdotukseen hankkeen toteuttamisesta YAMK-opinnäytetyönä.

Kehittämishankkeen haluttiin olevan asiakaslähtöinen, johon Bikva-mallin mukainen eteneminen tuntui sopivalta. Hankkeeseen päätettiin näin ollen osallistaa Konstaan sijoitettuja lapsia. Aiheseminaarista saatu palaute 25.3.2019 tuki tätä ajatusta. Seuraavaksi aiheseminaarissa esitelty idea esiteltiin Konstan Kodin esimiesryhmälle, joka oli myös myöntyväinen sen toteuttamiselle. Toimeksiantosopimus aiheeseen liittyen allekirjoitettiin toukuussa 2019. Kehittämishankkeen ohjaajaksi työpaikalta nimettiin kasvatusvastaava. Hanke eteni kevään 2019 mittaan kehittämishankesuunnitelman asteelle, joka esiteltiin Lahden ammattikorkeakoulun, nykyisen LAB ammattikorkeakoulun, suunnitelmaseminaarissa 12.6.2019.

5.2 Aineiston keruun alkuvalmistelut ja eteneminen

Suunnitteluvaiheessa tutustuttiin aiempaan tutkimus- ja teorian tietoon. Kehittämishankkeen tutkimuksellisen osuuden aineisto päätettiin hankkia kyselyin, sekä ryhmähaastatteluin mahdollisimman kattavan aineiston takaamiseksi. Lasten alaikäisyyden vuoksi kaikille 08/2019 Konstaan sijoitettujen lasten huoltajille, sekä huostaanotettujen lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille lähetettiin tutkimuslupahakemukset postitse saatekirjeen kera (LIITE 1). Lupalomakkeessa kerrottiin kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus sekä toteutustavat. Lupahakemus muotoiltiin niin, että samalla lupalomakkeella annettiin lupa sekä sähköiseen mobiilikyselyyn osallistumiseen että mahdolliseen ryhmähaastatteluun. Kuoreen laitettiin valmiiksi maksettu palautuskuori allekirjoitetun lupalomakkeen palautusta varten.

Konstaan sijoitetuille lapsille käytiin kertomassa hankkeesta ja siihen liittyvästä tutkimuksesta yhteisöpalaverissa Hollolan toimipisteessä 26.8.2019 ja Heinolan toimipisteessä 3.9.2019. Lapsille painotettiin, että kyselyyn ja ryhmähaastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista, mutta lapsia motivoitiin kuitenkin innostumaan aiheesta, koskettaahan omaohjaajatyöskentely hyvin tiiviisti heidän aikaansa Konstassa. Molemmista toimipisteistä ryhmähaastatteluun lupautui heti yhteensä viisi lasta, ja myöhemmin halukkuutensa ilmaisi vielä kaksi lasta.

Tutkimuslupien palautuminen tapahtui hyvin hitaasti. Lopulta 35 lapsen tutkimusluvista, sekä huoltajien, että sosiaalityöntekijöiden, vain 15 lapsen molemmat luvat palautuivat. Tutkimuslupia jäi uupumaan yhteensä 20 lapselta. 17 lapsen osallistuminen jäi kiinni vanhemmilta puuttuvan luvan vuoksi, ja yhdeksän lapsen osallistuminen sosiaalityöntekijältä puuttuvan luvan vuoksi. Osan lapsista tutkimusluvut palautuivat vasta joulukuussa 2019, jolloin aineisto oli jo kerätty.

Lapsia ilmoitettiin lopulta ryhmähaastatteluihin seitsemän. Hollolan toimipisteestä kaksi ja Heinolan toimipisteestä viisi. Ilmoittautuneista kolme oli poikia ja neljä tyttöä. Heillä oli takanaan eripituisia sijoituksia, puolesta vuodesta lähes kolmeen vuoteen.

Mobiilikyselyihin (LIITE 2) muotoiltiin strukturoituja- ja monivalintakysymyksiä, sekä avoimia kysymyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa strukturoituja kysymyksiä voidaan käyttää ilmiön taustoitukseen (Kananen 2017, 94). Monivalintakysymyksiin on liitetty usein valmiin vastausvaihtoehdon lisäksi myös avoin kysymys, jonka avulla pyritään saamaan esiin näkökulmia, joita tutkija ei ole osannut etukäteen ajatella. Kvalitatiivisille tutkimuksille avoimet kysymykset ovat ominaisia. Vaikka monivalintakysymykset tuottavat vähemmän kirjavia vastauksia, joita on helpompi käsitellä, oli kyselyyn perusteltua sijoittaa avoimia kohtia mahdollisimman paljon. Näin vastaaja pääsee ilmaisemaan itseään omin sanoin ja kehittämishankkeen tarkoitus nuorten mielipiteiden esiin tuojana toteutuu (Hirsjärvi ym. 2009, 198-201).

Suunnitellut kysymykset syötettiin Webropol ohjelmaan. Tutkimusluvan saaneille lapsille lähetettiin linkki omaan puhelimeen tekstiviestillä. Yhteisöpalavereissa muistutettiin vielä lapsia vastaamaan kyselyyn. Ryhmähaastattelua varten tehtiin runko (LIITE 3), joka noudatti kyselyyn valittuja pääteemoja (LIITE 2).

5.2.1 Lasten mobiilikyselyt

Kehittämishankkeen kaksivaiheinen tiedonkeruu teetettiin vain tutkimusluvan saaneille, ja se aloitettiin mobiilikyselyllä. Mobiilikysely ajastettiin olemaan auki viikon 6.-13.10.2019. Lapsia käytiin muistuttamassa kyselyyn vastaamisesta ja kannustettiin siihen.

Webropol-kyselytyökalun avulla tehty aineistonkeruu tuotti aineistoa kuusi A4 kokoista Webropol-lomakkeellista aineistoa. Vastaajia oli kahdeksan, joista kolme tyttöä ja neljä poikaa, yksi ei ilmaissut sukupuoltaan. Lapset olivat olleet sijoitettuna Konstaan puolesta vuodesta lähes kolmeen vuoteen.

Vastausten määrä jäi reilusti alle odotusten, vaikkakin vastaukset antoivat hyvin kuvaa lasten kokemuksista ja kehittämisehdotuksia esitettiin. Tässä vaiheessa kuitenkin

ryhmähaastatteluihin päätyminen täydentävänä aineistonkeruun muotona todettiin onnistuneeksi suunnitelmaksi.

5.2.2 Lasten ryhmähaastattelut

Ryhmähaastattelut toteutettiin Hollolassa 11.11.2019, missä kahden lapsen haastattelu kesti noin 1,5 tuntia. Heinolassa haastattelu toteutettiin 12.11.2019 kahdessa erässä aika-tauluhaasteiden vuoksi. Aikaa kului viiden lapsen haastatteluun yhteensä 2,25 tuntia.

Ryhmähaastatteluihin osallistui kolme poikaa ja neljä tyttöä. Ryhmähaastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Haastattelun runko eteni noudattaen mobiilikyselyssäkin hyväksi havaittua kaavaa, eli ensin taustatietoja kyselemällä, jonka jälkeen siirryttiin lasten omakohtaisiin kokemuksiin omasta sijoituksesta ja omaohjaajatyöskentelystä siinä. Tämän jälkeen kysyttiin kehittämisehdotuksia. Jokaiselle lapselle esitettiin samat kysymykset, mutta tarkentavat kysymykset vaihtelivat, eikä vastauksia ohjailtu tiukasti, vaan lapset saivat kertoa kaiken sen mitä halusivat, minkä kokivat tärkeänä ja aiheellisena tuoda esiin. Näin toimimalla saatiin mahdollisimman paljon sellaistakin tietoa, jota haastattelija ei ollut osannut ajatella.

Haastatteluissa pidettiin samanaikaisesti pöytäkirjaa keskustelusta tietokoneella. Kaikilta varmistettiin, että tietokoneen käyttö sopii heille, eikä häiritse vastauksia. Tietokoneella kirjaaminen ei häirinnyt ketään ja näin vastaukset saatiin haastattelijalle helpolla tavalla saman tien ylös. Eli aineiston litterointi, haastatteluiden purkaminen tekstimuotoon, tapahtui haastattelujen aikana. Kolme ryhmähaastattelua tuotti yhteensä kuusi A4 arkkiä fontilla Arial 11.

Pöytäkirjat toimivat mobiilikyselyn tulosten lailla lähdemateriaalina ja kehittämishankkeen pääaineistona. Kehittämishankkeessa huomioidaan myös teorian tieto, sekä Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamat suositukset laitoshuollon kehittämisen suunnasta.

5.2.3 Workshop työntekijöille

Konstan Heinolan ja Hollolan toimipisteistä workshopiin ilmoittautui viisi omaohjaajaa. Lopulta neljä omaohjaajaa pääsi mukaan. Yhden sairastuttua, workshopissa oli lopulta fasilitaattori mukaan lukien neljä omaohjaajaa. Workshop järjestettiin 17.12.2019 Hollolan toimipisteessä. Aikaa oli varattu 1,5 tuntia, mutta ajassa pystyttiin joustamaan, joten lopulta aikaa käytettiin yhteensä kaksi tuntia tehokkaaseen työskentelyyn. Lasten kyselyiden ja ryhmähaastatteluiden tulokset oli toimitettu työryhmälle jo etukäteen ja ne otettiin mukaan myös workshopiin. Workshop koostui moniammatillisesta omaohjaajien tiimistä: kaksi sosionomia, joista toisella ART-ohjaajan pätevyys, sekä elämyspedagogiikan opinnot, yksi

psykologiaa opiskeleva psykiatrinen sairaanhoitaja, sekä yksi päihde- ja mielenterveyden erikoisammattitutkinnon ja ART-ohjaajakoulutuksen käynyt lähihoitaja.

Workshop aloitettiin käymällä tiivistetysti läpi kehittämishankkeen tausta ja tarkoitus, teoriapohjaa. Tämän jälkeen käytiin läpi teemoittain luokiteltu ja analysoitu tutkimusmateriaali. Teemakohtaisesti pyrittiin löytämään vastauksia siihen, miten omaohjaajatyöskentelystä saataisiin enemmän lasten toiveiden mukaista, ottaen myös huomioon lastensuojelulaki ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen terapeuttisen laitospäivätoiminnan suositukset. Näiden pohjalta lähdettiin käymään läpi lasten toiveiden mahdollistamista käytännössä. Jokaista lasten ehdottamaa kehityskohdetta pohdittiin niin teorian, kuin käytännön kautta. Workshopista kerättiin materiaalia tekemällä käsin muistiinpanoja. Lopuksi pohdimme alustavaa runkoehdotelmaa Omaohjaajan käsikirjalle.

5.3 Sisällön analyysin eteneminen

Aineiston keruussa on käytetty sekä määrällistä että laadullista otetta, mutta aineiston analysoinnissa on keskitytty laadulliseen sisällönanalyysiin. Lapsilta ja työntekijöiltä kerätyt aineistot noudattivat sekä kyselytutkimuksessa että ryhmähaastatteluissa ennalta mietittyjä teemoja ja kronologista kaavaa. Kyselytutkimuksessa kysymykset sijoitukseen liittyen etenivät sijoituksen alkuun liittyvistä kokemuksista sijoituksen aikaisiin kokemuksiin. Kysymysten asettelua ohjasi kehittämishankkeen kannalta olennaisten tietojen saaminen, eli miten he ovat kokeneet omaohjaajasuhteensa ja omaohjaajalta saamansa tuen, ja mitä he toivoisivat omaohjaajasuhteelta.

Kyselytutkimuksen tulosten luokittelua tapahtui siis jo kysymysten asetteluvaiheessa, jonka jälkeen tulosten analysoiminen helpottui selkeiden teemojen myötä. Kyselytutkimuksen teemat toistuivat ryhmähaastatteluissa, vaikkakin erona oli se, ettei haastattelut olleet yhtä strukturoituja. Pitämällä teemat samoina sekä kyselyissä, että haastatteluissa, helpotettiin aineistojen yhdistämistä. Vastaajille haluttiin kuitenkin antaa haastatteluissa mahdollisuus tuoda esiin itseään koskevia asioita kyselyä vapaammin. Näin ollen haastatteluissa vastaajat pystyivät kertomaan aiheesta laajemmin kuin tutkija itse pystyi ennakoimaan, kuten Hirsjärvi ym. (2009, 185) mainitsevat teemahaastattelun yhtenä etuna. Haastatteluilla syvennettiin kyselyistä saatuja tietoja.

Kyselyn ja haastatteluiden aineisto käytiin kokonaisuudessaan läpi ja niistä eroteltiin teemakokonaisuuksiin liittyvät seikat. Aineistoa myös tiivistettiin jättämällä epäolennaiset kohdat pois. Jäljelle jäänyt aineisto luokitellaan ja yhdistetään teemojen mukaisesti. Teemoittelun avulla haastatteluaineisto järjestyy yksinkertaisempaan muotoon. (Eskola & Suoranta 2001, 174–175; Tuomi & Sarajärvi 2013, 71, 91–93, 95.)

Sisällönanalyysi noudatti ennalta pohdittuja teemoja: kokemukset omaohjaajatyöskentelystä sijoituksen alussa, sekä sijoituksen aikana, luottamussuhde ja hyvän omaohjaajan ominaisuudet. Seuraavassa Kuviossa 8 on havainnollistettu nämä neljä teemaa.

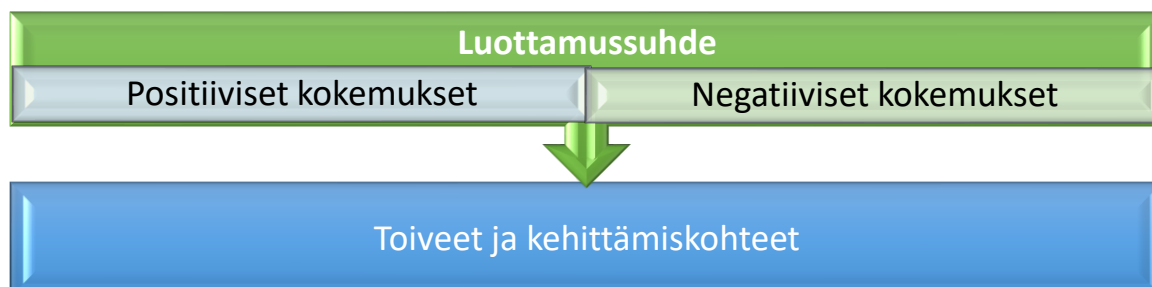
Kuvio 8. Aineiston neljä teemaa

Aineiston neljä teemaa muotoutui tutkimukseen liittyvän teoriapohjan ja aiempien tutkimusten perusteella. Sijoituksen alkuvaihe ja sijoituksen aikainen työskentely erotettiin toisistaan aineiston selkiyttämisen vuoksi. Tähkäsen ja Koskelaisen (2016) opinnäytetyössä ”Kohti laadukkaampaa lastensuojelua: lastensuojelunuoren sijoituksen alkuvaiheen työmallin kehittäminen yhteisökasvatuksen näkökulmasta” paneuduttiin juuri sijoituksen alkuvaiheen työskentelyyn. Ensihetket sijoituksen alussa ovat hyvin merkityksellisiä omaohjaajatyöskentelyn sujuvan käynnistymisen vuoksi. Myös sijoituksen alun ja sijoituksen aikaisen työskentelyn sisältö eroaa, joten on järkevää erottaa ne omiksi teemoiksi.

Luottamussuhde erotettiin omaksi teemaksi. Teoriaosuudessa kirjoitetaan kiintymyssuhteista, joihin liittyy olennaisesti luottamussuhde. Luottamussuhteen tulee olla kunnossa omaohjaajan ja omaohjattavan välillä, jotta lapsi voi turvallisesti kiinnittyä sijaishuoltolaitokseen. Neljäs teema, hyvän omaohjaajan ominaisuudet, nostettiin myös omaksi teemaksi selkiyttämään lasten toiveita omaohjaajatyöskentelyyn liittyen.

Näiden neljän teeman pohjalta tarkasteltiin lasten kokemuksista eroteltavia alateemoja. Aineistoista oli selkeästi eroteltavissa sekä positiiviset että negatiiviset kokemukset,

toiveet ja kehittämisideat. Näin ollen aineiston analysoinnissa edettiin seuraavaksi näiden alateemojen erotteluun. Kuviossa 9 havainnollistetaan tätä vaihetta yhden teeman, eli omaohjaajatyöskentely sijoituksen alussa, kautta.

Kuvio 9. Alateemojen erottelu

Esimerkiksi mobiilikyselyssä (LIITE 2) kysyttiin "Luotatko omaohjaajiisi?". Vastausvaihtoehtoisiksi annettiin "Kyllä, molempiin", "Kyllä toiseen" tai "En luota". Vastauksilla saatiin määrällistä tietoa, joka antoi toimeksiantajalle materiaalia asiakaspalautteen muodossa ja kysymys johdatteli vastaajaa pohtimaan omaa luottamussuhdettaan omaohjaajaansa. Kuitenkin kehittämishanketta ajatellen olennaisempaa tietoa kerättiin seuraavilla kysymyksillä: "Jos vastasit ettet luota, osaatko kertoa miksi et?" ja "Mikä helpottaisi luottamussuhteen syntymistä / vahvistumista omaohjaajasi ja sinun välillä?". Vastuksista oli eroteltavissa positiivisten ja negatiivisten kokemusten siivittämät vastaukset.

Positiivinen kokemus:

Kerron miltein kaiken toiselle omaohjaajalle -- auttaa kun ei painosteta.

Negatiivinen kokemus:

Oon vaan huomannu et kaikkii asioita ei kannata kertoa koska ne merkitään ylös.

Auttaisi jos että asiat jäis kahdenkeskiseksi.

Ryhmähaastatteluihissa luottamussuhteeseen liittyvästä keskustelusta nostettiin esiin kommentteja, jotka pystyttiin luokittelemaan samalla tavalla positiivisiin ja negatiivisiin kokemuksiin.

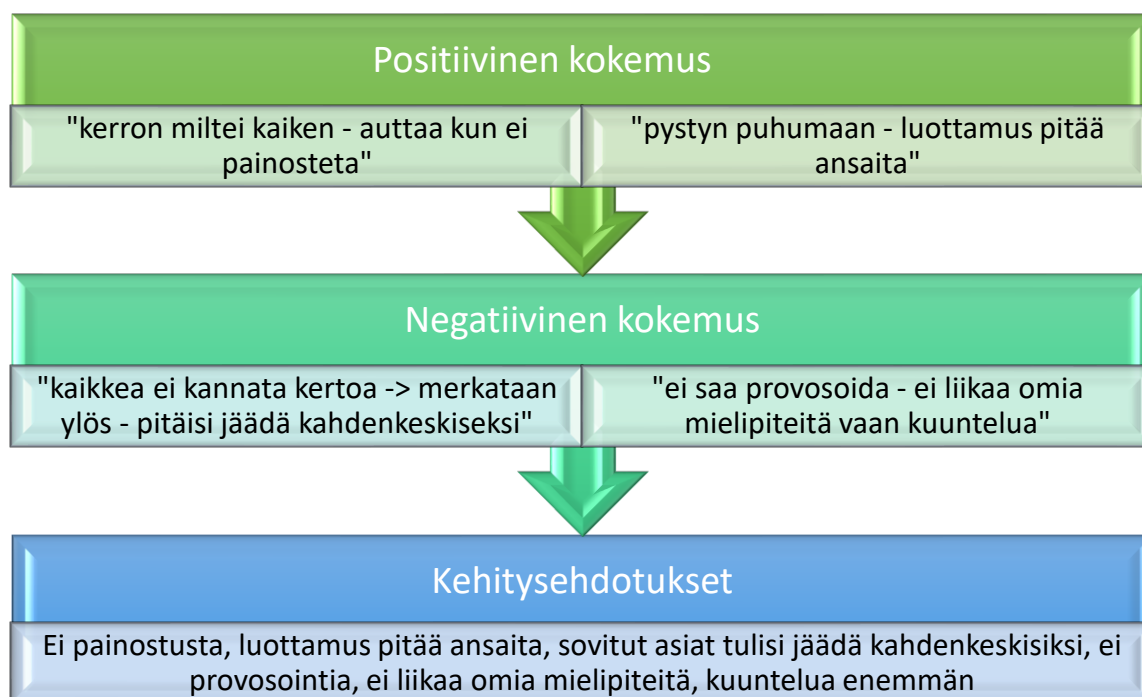
Positiivinen kokemus:

Pystyn puhumaan, jos on joku ongelma -- pitää ansaita luottamus.

Negatiivinen kokemus:

Molemmat omikset on provosoivia, ei saa provosoida -- ei liikaa omia mielipiteitä vaan enemmän kuuntelua

Seuraavassa Kuviossa 10 on havainnollistettu, miten nämä vastaukset on käytännössä luokiteltu edellä esitellyn Kuvion 9 mukaisesti. Mobiilikyselystä ja ryhmähaastattelusta on eroteltu positiivisiin ja negatiivisiin kokemuksiin liittyvät vastaukset, ja miten niistä on johdettu kehitysehdotukset.

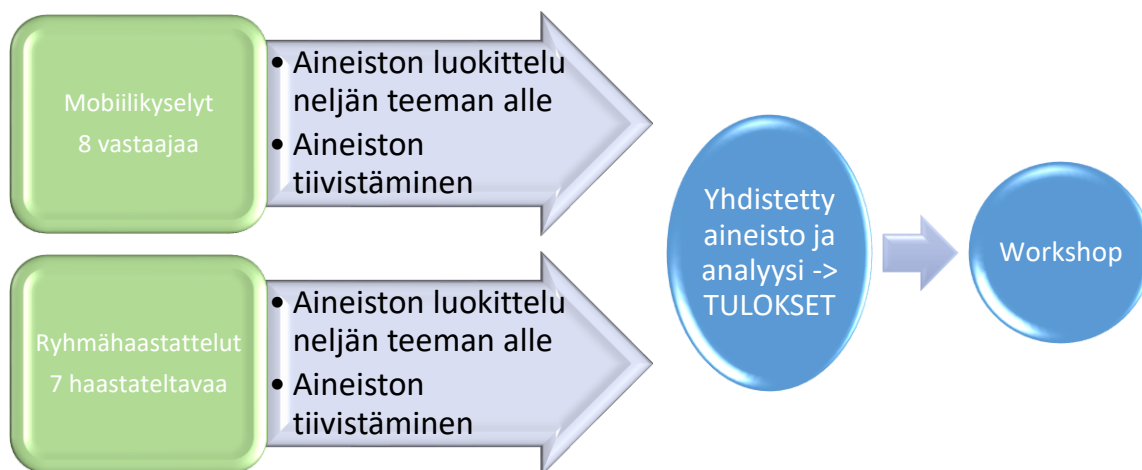

Kuvio 10. Esimerkki alateemojen erottelusta

Aineiston sisällön analysointia ja aineistojen yhdistämistä ohjasivat jo aiemmin päätetyt kehittämishankkeen tavoitteen ja tarkoituksen kannalta keskeiset teemat. Seuraavassa Kuviossa 11 havainnollistetaan vielä, miten nämä kaksi eri aineistoa on yhdistetty yhdeksi kokonaisuudeksi. Aineiston luokittelu, tiivistäminen ja lopulta yhdistäminen mahdollisti aineiston sujuvan hyödyntämisen kehittämistyön seuraavassa vaiheessa, eli työntekijöiden workshopissa. Aineiston analysoiminen alkaa lukemalla aineisto ensin kokonaisuudessaan läpi.

Yhdistetyn aineistopohjan analyysi ja tulokset annettiin työntekijöiden ja esimiesten luettavaksi ennen etenemistä kehittämishankkeen seuraavaan vaiheeseen, eli workshopiin.

Näiden pohjalta workshopissa lähdettiin miettimään konkreettista toteutusta lasten toiveille omaohjaajatyöskentelyn kehittämiseen liittyen.

Kuvio 11. Yhdistetty aineistopohja ja analyysi kehittämisen lähtökohtana workshopissa

6 TULOKSET

Seuraavassa esitellään kehittämishankkeen tutkimuksellisen osion tuloksia. Ensisijainen aineisto on kerätty sijoitetuilta lapsilta mobiilikyselyn ja ryhmähaastatteluin. Aineistot on yhdistetty ja tuloksissa esitellään teemoittain esiin nousseet kokemukset omaohjaajan merkityksestä sijoituksen alussa, sen aikana, ja mitä toiveita ja kehittämisideoita lapset nostavat esiin. Tuloksissa esitellään myös mitä vastaajat liittävät hyvään luottamussuhteeseen omaohjaajan kanssa, sekä toiveita ja kehittämisideoita toimivan luottamussuhteen luomiselle. Lopuksi on koottu yhteen hyvän lasten ajatukset siitä, minkälainen on hyvä omaohjaaja. Molemmista aineistoista on nostettu esiin suoria lainauksia havainnollistamaan tuloksia.

Kehittämishankkeen seuraavassa vaiheessa aineistoa kerättiin työntekijöille järjestetyssä workshopissa. Workshopin tulokset esitellään lapsilta saatujen tulosten jälkeen, sillä lasten vastaukset ovat workshopin aineiston pohjana. Tulosten esittelyn jälkeen koko aineistosta muodostetaan johtopäätökset seuraavassa luvussa.

6.1 Mobiilikyselyn ja ryhmähaastatteluiden tulokset

Omaohjaajatyöskentely sijoituksen alussa

Vastauksista käy ilmi, että puolet vastaajista toivoo tai olisi toivonut omaohjaajan olevan vastaanottamassa heitä sijoituksen ensimmäisenä päivänä. Pääasiassa vastaajien kokemukset siitä miten omaohjaaja on heidät ottanut vastaan kääntyvät positiivisen kokemuksen puolelle. Positiiviseen kokemukseen liitettiin perusasioista juttelun ja rupattelun. Negatiivinen suhtautuminen ilmeni ärsyyntymisen kokemuksen, vastaajat koska olisivat halunneet olla enemmän omassa rauhassa.

Omis tuputti sääntöjä, olis voinu olla hiljaa, puhu liikaa. Olisin vaan halunnut olla yksin.

Ensimmäisten hetkien jälkeen kuitenkin lähes kaikilla kokemukset omaohjaajatyöskentelyn käyntiin lähtemisestä ovat olleet positiiviset.

Auttaa tutustumista, kun lähtee Konstan ulkopuolelle.

Omis vei mut heti syömään, oli kiva juttu.

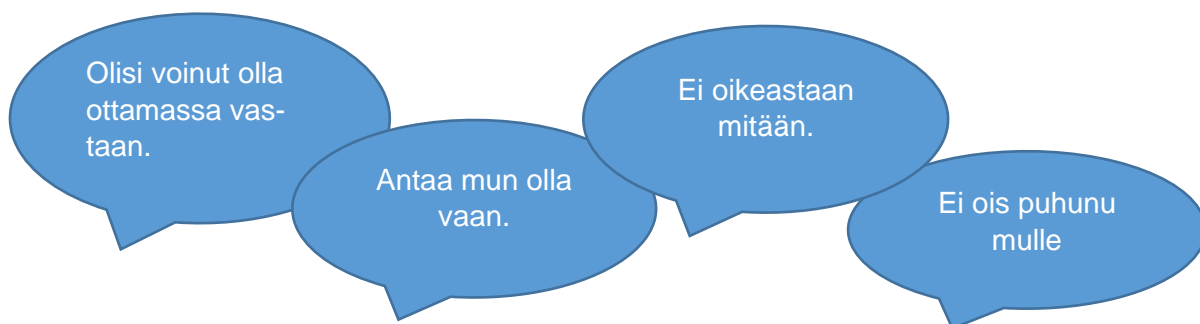
Hyvänä asiana nähtiin laitoksen ulkopuolella vietetty yhteinen aika, tavallinen ”rupattelu”, sekä keskustelut käytännöistä, säännöistä, sekä aikatauluista. Lapset nostivat esiin myös, että omaohjaajan kanssa on ollut hyvä käydä laitoksen ulkopuolella tekemässä yhdessä jotain, kahvittelemassa tai harrastamassa jotain mieluisaa lajia. Tämä laitoksen ulkopuolella vietetty aika on auttanut tutustumisessa.

Sen sijaan negatiivisia kokemuksia kuvasti lasten tuomat ajatukset siitä, että säännöt on joutunut lukemaan papereista, tai on jäänyt tunne, että vasta tehtyään ”jotain tyhmää” on saanut tietää säännöistä. Osa koki toisiin lapsiin tutustumisen tärkeämpänä ja merkittävämpänä kuin omaohjaajan kanssa tutustumisen.

Helpotti kun kavereilta sai kuulla, miten hoidetaan asiat.

Mä olin niin itsenäinen ja itsepäinen etten halunnut keltään mitää apua. Ajoin kaikki aikuiset pois mun läheltä, nuorten kanssa tulin heti toimeen.

Kuviosta 12 ilmenee lasten ajatuksia siitä, mitä heidän mielestään omaohjaaja olisi voineet tehdä toisin tai paremmin lasten saapuessa Konstaan. Havaintoihin on nostettu niiden yleisen esiintyvyyden vuoksi myös esimerkkikommentti siitä, etteivät vastaajat osanneet sanoa mitä omaohjaaja olisi voinut tehdä toisin.

Kuvio 12. Kehitettävää alun työskentelyssä

Kehitysehdotuksia jo toimivien käytänteiden rinnalle ei juurikaan tullut, mutta oman rauhan antaminen korostui. Omaohjaajan läsnäolo alkuhetkinä on nostettu esiin, mutta toisaalta

liika läsnäolo koettiin negatiivisena asiana. Oikeassa suhteessa omaohjaajan läsnäolo ja oman rauhan ja tilan antaminen olisi näin ollen toivottavaa.

Yksi vastaajista kertoo, että omaohjaajan olisi pitänyt olla ottamassa häntä vastaan ja olisi toivonut, että tämä olisi auttanut häntä enemmän sopeutumisessa. Käytännössä lapsen omaohjaaja on ollut lomalla, eikä näin ollen ole voinut olla häntä vastaanottamassa.

Jos se olis yrittänyt tutustua muhun itteeni, eikä mun ongelmiin. Et se halus tietää hirveesti miten mun koulu on menny ja miten päihteet ja kaikki, mut olis ollu kiva kun se oli halunnu tutustua muhun itteeni.

Tutustumisen tärkeys ja aito kiinnostus lapseen ihmisenä, eikä niinkään lapsen ongelmiin, oli tärkeä huomio ja takkanäköinen kehittämis ehdotus omaohjaajatyöskentelyn alkuvaiheeseen. Vastaaja koki, että ongelmiin ja niiden ratkaisemiseen ehdittäisiin puuttua myöhemminkin, kunhan ensin omaohjaajan kanssa on tutustuttu.

Omaohjaajatyöskentely sijoituksen aikana

Kahdenkeskinen aika omaohjaajan ja omaohjattavan välillä koettiin tärkeänä ja merkityksellisenä niin sijoituksen alussa, kuin myös sijoituksen aikana. Yhteisen ajan viettäminen ja yhteinen tekeminen laitoksen ulkopuolella nousi jälleen tärkeänä tekijänä esiin. Yhteisen ajan toivottiin sisältävän kahvittelua ja syömässä käymistä. Yhteiset shoppailuhetket, biljardin peluu ja muut erilaiset aktiviteetit olivat myös toivottuja. Arjen toimiin, siivouksiin ja muihin kodinhoidollisiin asioihin toivottiin myös tukea. Lisäksi tärkeinä sisältöinä pidettiin keskusteluja ja tunne-elämän tukea.

Se et halaa ja antaa itkeä.

Mun omis tarjoo yhteistä aikaa paljonkin: aina kaikkee karttaa ja suunnitelmaa ja tunnejuttua. Olis hyvä muillekin.

Erityisesti ryhmähaastatteluissa nousi esiin keskusteluiden tärkeys. Omaohjaajalta toivottiin enemmän kuuntelua ja vähemmän omien neuvojen ”tuputtamista”. Keskusteluiden toivottiin vaihtelevan tilanteen mukaan ihan arkipäiväisestä rupattelusta vaikeiden asioiden, muistojen ja tapahtumien läpikäymiseen.

Seuraavassa Kuviossa 13 on kuvattu toiveita ja kehitettävää sijoituksen aikana liittyen kahdenkeskiseen aikaan. Kaavioon on merkitty kahdenkeskisen toiminnan toivottu laatu ja sisältö. Omaohjaajalta toivottiin keskustelua, yhteistä tekemistä, kuten shoppailua, apua arjen toimissa esimerkiksi siivouksissa, sekä yhteistä aikaa laitoksen ulkopuolella esimerkiksi kahvittelun merkeissä.

Kuvio 13. Toiveita ja kehitettävää sijoituksen aikana, kahdenkeskinen aika

Kehittämisehdotuksena mainittiin myös omaohjaajahetki kerran viikossa. Yksi vastaajista nostaa esiin, että hänellä on ollut viikko mihin on voinut kirjoittaa ajatuksiaan omaohjaajalle. Hyvänä koettiin myös se, että oli laitettu lapsen tavoitteet oman huoneen seinälle näkyville, jotta "hatkat" loppuisivat.

Se oli kivaa kun teki paperille ajatukset, niin mun ei tarvinnut sanoo sitä.

Näiden lisäksi myös muuta menetelmätyöskentelyä toivottiin. Sen tärkeyttä nostivat esiin vastaajat, jotka olivat tottuneet omassa omaohjaajasuhteessaan kokeilemaan erilaisia mitalareita, korttityöskentelyä tai esimerkiksi itsenäistymiseen liittyviä tehtäviä.

Luottamussuhde

Luottamus on tärkeä perusta omaohjaajasuhteessa. Suurin osa vastanneista lapsista ilmoitti luottavansa vähintään toiseen omaohjaajaansa. Vastauksissa painottui luottamuksen ansaitseminen teoin ja sanoin, ajan kanssa. Luottamukseen kerrottiin vaikuttavan se, ettei uskalleta kertoa kaikkea, sillä pelätään että asiat kirjataan ylös ja viedään eteenpäin vanhemmille ja sosiaalitoimeen. Luottamuksen puutteeseen vaikuttaa vahvasti pelko siitä, että asioista raportoidaan eteenpäin.

Pitää ansaita ja näyttää että pystyy luottaa. -- Pystyn puhumaan, jos on joku ongelma tai tarviin apua. -- On hyvä juttu.

Toimiva luottamussuhde omaohjaajaan koetaan hyvin tärkeänä asiana. Myös se, että on otettu huomioon, ettei omista henkilökohtaisista ja vaikeista asioista ole aina helppo puhua. Vaikeista asioista ei tarvitse aina yrittää puhua, vaan voidaan hyödyntää esimerkiksi kirjoittamista ja kirjeenvaihtoa. Lapsilta kysyttiin mobiilikyselyssä mikä helpottaisi luottamussuhteen syntymistä ja vahvistumista vastaajan ja omaohjaajan välillä.

Kuvio 14. Kehittämisehdotuksia luottamussuhteeseen liittyen

Kuviossa 14 on esitelty esimerkkikommentteja vastaajilta siitä, mikä heidän mielestään edesauttaisi luottamussuhteen syntymistä. Vastauksista ilmenee, että keskustelut ja se, että saa enemmän aikaa omaohjaajan kanssa auttaa luottamussuhteen syntymisessä ja sen ylläpidossa. Asioiden toivotaan myös jäävän kahdenkeskiseksi. Vastaajat eivät myöskään halua, että heitä painostetaan kertomaan asioita, joita he eivät halua kertoa.

Omaohjaajalta toivotaan myös enemmän kuuntelua, kuin omia mielipiteitä asioihin. Sovituista asioista tulee pitää kiinni, lapsen tulee pystyä luottamaan, että omaohjaaja tekee sen mitä on sovittu. Lapset toivovat yhteisen ajan lisäksi myös omaa tilaa.

Aika ja oma tila, ymmärtävyisyys, tuomitsemattomuus.

Ei saa provosoida. Ei liikaa omia mielipiteitä vaan enemmän kuuntelua.

Provosoiminen ja tuomitseminen eivät kuulu luottamuksellisen suhteen rakentumiseen. Välillä voi esiintyä tilanteita, joissa lapsi yrittää tahallaan provosoida omaohjaajaa. Omaohjaajan ei kuulu itse provosoida, eikä myöskään provosoitua näistä yrityksistä.

Hyvä omaohjaaja

Mobiilikyselyssä ja ryhmähaastatteluissa lapsilta kysyttiin, minkälainen on hyvä omaohjaaja. Kuvioon 15 on kerätty yhteen esiin tulleet ominaisuudet, joita vastaajat toivovat omaohjaajaltaan, minkälainen on lasten mielestä hyvä omaohjaaja.

Kuvio 15. Hyvä omaohjaaja

Hyvän omaohjaajan ominaisuuksia, piirteitä, ja toimintatapoja lueteltiin ja kuvailtiin. Aineistosta oli lisäksi eroteltavissa hyvän omaohjaajan ominaisuuksia myös muiden kysymysten vastausten perusteella. Hyvän omaohjaajan kuvaillaan olevan hauska ja hyväntuulinen, eli huumorintaju on hyvin toivottava piirre. Luotettavuus ja reiluus nostetaan myös erittäin

tärkeinä ominaisuuksina. Omaohjaajan tulee olla myös empaattinen, ymmärtäväinen ja kiinnostunut aidosti lapsen asioista. Hyvä omaohjaaja auttaa, antaa aikaa, sekä myös omaa tilaa.

6.2 Workshopin tulokset

Työntekijöiden workshopissa hyödynnettiin samoja teemoja, mitä mobiilikyselyissä ja ryhmähaastatteluissa oli hyödynnetty. Työntekijät saivat lapsilta kerätyt tulokset nähtäväkseen ennen workshopia. Työntekijät saivat myös tiivistetyn kuvauksen siitä, mitä terapeutin laitospäätösten mallinnuksessa halutaan painottaa laitospäätösten kehittämisessä. Lapsilta kerättyjen vastausten pohjalta alettiin miettiä, miten lasten toiveet saataisiin käytäntöön. Terapeutin laitospäätösten mallinnus ja sen orientaatiot huomioitiin osana omaohjaajatyöskentelyn kehittämistä.

Omaohjaajatyöskentely sijoituksen alussa

Lapset toivoivat saavansa tietää omaohjaajansa heti sijoituksen alussa. Vaikka tämä ei ollut kaikille yhtä tärkeää, omaohjaajat toteavat, että lapsella tulee olla omaohjaaja tiedossa heti sijoituksensa alettua, ja tämä tulee ottaa työvuoroja suunniteltaessa huomioon. Mikäli lapsi saapuu sijoitukseen kiireellisesti, tulisi omaohjaajilta tiedustella, onko heidän mahdollista vaihtaa työvuoroja niin, että ainakin toinen omaohjaaja on aluksi tiiviisti paikan päällä. Työvuorojen vaihtoon omaohjaajia ei kuitenkaan voida velvoittaa. Omaohjaajat painottavat omaohjaajan läsnäolon tärkeyttä sekä alussa, että läpi sijoitusprosessin. Omaohjaajan tulisi olla Konstan aikuisista ensimmäisten joukossa johon lapsi tutustuu ja omaohjaajasuhdetta alettaisiin luomaan heti ensimmäisestä päivästä lähtien. Omaohjaajan, tai vähintään oman asumisyksikön aikuisen tulisi olla läsnä myös tutustumiskäynnillä.

Omaohjaajatyöskentely sijoituksen aikana

Omaohjaajasuhteissa työryhmä painottaa omaohjaajasuhteen pysyvyyden tärkeyttä. Teoriapohjaa tälle löydetään kiintymyssuhdeteoriasta, sekä erityisesti korjaavista kiintymyssuhteista. Huomioitavaa on myös, että Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen suosituksissa omaohjaajasuhteen pysyvyyttä painotetaan.

Työryhmä näkee tarpeellisenä pohtia joustavan systeemin kehittämistä omaohjaaja ajan suhteen. Lapset toivovat omaohjaaja aikaa, ja haluaisivat tehdä jotain yhdessä, erityisesti Konstan ulkopuolella. Työryhmä toteaa, että omaohjaaja aika tulisi mahdollistaa jokaiselle kerran viikossa, mutta todetaan, että pakotettuna siitä ei hyödy kukaan. Lasten olisi kuitenkin tärkeää olla tietoisia, että kahdenkeskiseen aikaan on mahdollisuus vähintään viikoittain. Työryhmä ehdottaa, että aika varataan, mutta sen käyttäminen ei ole pakollista,

eikä tiettyä tarkkaa aikamäärettä sen kestolle tarvitse sopia. Omaohjaajan tulee edetä lapsen kanssa tilannetta tunnustellen. On huomioitava, että kuitenkin tietyt hoito- ja kasvatussuunnitelmaan, sekä asiakassuunnitelmaan liittyvät asiat täytyy tulla hoidetuiksi, eikä lapsi voi aina luistaa ajasta.

Työryhmässä todetaan, että omaohjaaja ajan sisältöön olisi tärkeää puuttua. Lapset kaipaavat aktiviteetteja Konstan ulkopuolella. Tämä toive on kuultu, ja siihen halutaan vastata. Kuitenkaan yhteinen tekeminen ei voi aina olla jotain erityistä, vaan arkielämän lainalaisuudet muistaen. Lapsilta tuli vahvasti myös halu keskusteluille ja ”ihan vain olemiselle”, mutta myös menetelmätyöskentelyn hyvät puolet nostettiin esiin. Työryhmä ehdottaa menetelmätyöskentelyä lisää, sillä menetelmien hyödyntäminen omaohjaajahetkillä tukee lapsen yksilökohtaisten suunnitelmien mukaista työskentelyä. Kaikkien kanssa ei hyödynnetä samoja menetelmiä, vaan yksilöllisesti suunnitellen lapsi- ja tilannekohtaisesti. Omaohjaaja hetket on hyvä hyödyntää myös keskusteluihin. Työryhmässä todetaan, että aina ei tarvitse hyödyntää ”hienoja menetelmiä”, vaan pelkkä saatavilla oleminen on tärkeää.

Tärkeänä kohtana omaohjaaja aikaan todetaan, että kaikki omaohjaaja aika ei ole läpinäkyvää. Työryhmässä todetaan, että lasten kanssa tehdään paljon, vietetään aikaa, ollaan läsnä, mutta tämä ei välttämättä näy kirjauksissa, jotta sitä voitaisiin myöhemmin todentaa. Lapset itsekin toivovat ”ihan vain olemista”, mitä arjen keskellä onkin paljon. Työryhmä ehdottaa lapsen raportointiin erillistä mainintaa omaohjaaja ajasta.

Luottamussuhde

Omaohjaajat toteavat, että arjen läsnäoloa ei voi liikaa painottaa luottamussuhteen syntymisen edellytyksenä. Luottamussuhteen syntyyn omaohjaaja pystyy vaikuttamaan heti sijoituksen alun työskentelyllä. Niin kuin lastenkin vastauksista ilmeni, alussa toivotaan molemminpuolista tutustumista, ohjaajan ei pidä tuomita eikä kertoa liikaa omia mielipiteitä, vaan kuullaan nuorta ja tutustutaan häneen itseensä aluksi. Ei niinkään ongelmiin. Näihin ehditään paneutua myöhemmin.

Tärkeinä seikkoina lasten kanssa tehtävässä työssä nähtiin turvallinen vuorovaikutus, kohtaamisen tärkeys, ja se että tunnustetaan ja hyödynnetään työryhmän vahvuudet. Lasten kohtaamisessa tulee välittyä lapselle tunne, että hänestä välitetään, ollaan häntä varten ja kuunnellaan. Kohtaaminen ja turvallinen keskustelu ovat avainasemassa. Omaohjaajan ja nuoren välinen suhde on ammatillinen suhde.

Omaohjaajan käsikirjan sisältö

Workshopissa ehdittiin lopuksi vielä käydä keskustelua omaohjaajan käsikirjan sisällöstä. Kehittämishankkeen tavoitteena on ollut laatia konkreettinen opas, käsikirja lastensuojelulaitoksessa työskenteleville omaohjaajille. Workshopissa nähtiin hyvänä, että käsikirjaan muotoillaan paranneltu prosessikuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä kehittämisedotukset huomioiden. Käsikirjaan toivottiin lisättävän käytössä olevia ja suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Myös teoriapohjan avaaminen käsikirjassa nähtiin olennaisena asiana. Näiden pohjalta laadittiin raakaversio Omaohjaajan käsikirjan sisällysluettelosta.

6.3 Omaohjaajan käsikirjan toteutus

Konstan esimiesryhmän edustajat olivat saaneet lasten kyselyiden tulokset, ja workshopista syntyneen materiaalin luettavakseen. Tulokset annettiin huomattavasti tarkemmassa muodossa esimiehille, kuin miten ne esitetään tässä opinnäytteessä. Lapsilta kerätty materiaali nähtiin esimiestyöryhmässä arvokkaana ja mielenkiintoisena asiakaspalautteena. Workshopista kerätty materiaali omaohjaajatyöskentelyn kehittämisen sisällöksi nähtiin toimivana pakettina. Tässä vaiheessa esimiehet saivat kommentoitavaksi myös raakaversio Omaohjaajan käsikirjan sisällysluettelosta.

Sisällys	
1	OMAOHJAAJATYÖSKENTELY KONSTASSA
2	LASTENSUOJELULAKI
3	KORJAAVAT KIINTYMYSSUHTEET
4	TERAPEUTTISEN LAITOSKASVATUKSEN MALLINNUS
5	OMAOHJAAJATYÖSKENTELYN PERIAATTEET
5.1	Hyvä omaohjaaja
5.2	Omaohjaajan ja työyhteisön hyvinvointi
6	OMAOHJAAJAN TEHTÄVÄNKUVA
6.1	Omaohjaajuus sijoituksen alussa
6.2	Omaohjaajuus sijoituksen aikana
6.3	Omaohjaajahetket
6.4	Sijoituksen päättyessä
7	OMAOHJAAJATYÖSKENTELYYN MENETELMIÄ JA TYÖVÄLINEITÄ
8	VINKKEJÄ JA LINKKEJÄ OMAOHJAAJATYÖHÖN

Kuvio 16. Alustava sisällysluettelo Omaohjaajan käsikirjaan

Kuviossa 16 on esitelty raakaversio Omaohjaajan käsikirjan sisällysluettelosta. Omaohjaajan käsikirjan sisällysluettelon raakaversio todettiin toimivaksi kokonaisuudeksi. Omaohjaajan käsikirjaan ehdotettiin vielä muutamia lisäyksiä. Lopulliseen sisällysluetteloon (LIITE 4) toivottiin esimiesryhmältä vielä lisättävien päivitetty arvot, sekä Lastensuojelulain mukainen Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (417/2007, 61 b §). Lisäksi käsikirjaan toivottiin avattavan vielä erikseen raportointi ohjeet, asiakassuunnitelmanneuvotteluihin liittyvät käytännöt, yhteistyö vanhempien kanssa, lasten kotiharjoittelut, hankinnat ja harrastukset sekä monialainen yhteistyö. Eli käytännössä kaikki tärkeä omaohjaajan työhön perehtymiseen liittyvät aihealueet. Omaohjaajan tehtäväkuvaa toivottiin avattavan hyvinkin yksityiskohtaisesti niin sijoituksen alussa, kuin aikanaan, sekä sijoituksen päättyessä.

Sovimme esimiesryhmän kanssa tapaamisen Heinolan toimipisteessä 17.2.2020. Lähetin raakaversion omaohjaajan käsikirjasta Heinolan kasvatusvastaavalle ennen esimiesryhmän tapaamista, ja palaute työstä oli rohkaisevaa. Tämän palautteen myötä omaohjaajan käsikirjan lopullinen versio alkoi muotoutua. 17.2.2020 tapaamisella paikalla oli Heinolan kasvatusvastaava, asuinyksikkövastaava, sekä palvelujohtaja. Omaohjaajan käsikirja käytiin yhdessä läpi, ja korjauksia tehtiin niihin kohtiin, joissa Heinolan ja Hollolan toimipisteissä on eroavaisuuksia. Tällä haluttiin taata, että käsikirjaa voidaan hyödyntää molemmissa toimipisteissä. Sisältö koettiin kattavana, hyvänä perehdyttämismateriaalina niin uusille omaohjaajille, kuin jo omaohjaajina työskenteleville ohjaajille. Kiitosta saivat lyhyt teoriaosuus, jossa käytiin sijaishuollon kannalta tärkeimmät Lastensuojelulain kohdat läpi ja avattiin terapeutin laitospäiväkirjan orientaatiota. Myös lyhyt teoriaosuus korjaavista kiintymyssuhteista nähtiin hyvänä. Omaohjaajan käsikirjassa korostetaan omaohjaajan ja omaohjattavan yhteisen ajan merkitystä, mikä on ollut alun alkaenkin niin lasten, työntekijöiden, kuin esimiestenkin toiveena ja kehittämistyön suuntana. Omaohjaajahetkiä varten nähtiin hyvänä lisätä käsikirjaan materiaalia ja menetelmiä, joita voi hyödyntää omaohjaajatyöskentelyssä.

Omaohjaajan käsikirjan lopullinen sisällysluettelo löytyy tässä opinnäytetyössä liitteenä, LIITE 4. Konkreettista tuotosta ei kuitenkaan julkaista. Käsikirjan ulkoasu muutetaan myöhemmin vastaamaan Konstan muiden asiakirjojen muotoa ja ulkoasua ja se jää ainoastaan Konstan Koti ja Koulu Oy:n käyttöön.

Omaohjaajan käsikirjan sisällön kirjaaminen ja toteutus tapahtui alkuvuodesta 2020 ja lopulta viimeistelyiden myötä Omaohjaajan käsikirjan lopullinen versio lähetettiin kasvatusvastaaville 21.3.2020.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuloksissa painottui sijoituksen alun merkitys. Vaikka alussa lasten ensimmäiset kokemukset eivät olisi olleet kovin positiivisia, eivätkä he olisi kokeneet omaohjaajan vastaanottoa kovin positiivisessa mielessä, on huomattavaa, että seuraavat kokemukset ovatkin jo parempia. Vastauksista voi päätellä, että alun tutustumiseen ja siihen miten lapsi otetaan vastaan, on tärkeää panostaa. Toisaalta on myös huomioitava, että sijoitus on harvemmin lapselle mieluisa kokemus ja ensimmäisiä päiviä voi värittää vihan tunteet, ärsytys ja vastahakoisuus kaikkeen sijoitukseen liittyen. Tämä vaikuttaa lapsen kokemukseen sijoituksen ensihetkistä, olkoon vastaanotosta yritetty tehdä kuinka lämminhenkinen tahansa. Reinikaisen (2009) väitöskirjan tulokset olivat samansuuntaiset, tulohetken tärkeys nousi hänenkin tutkimuksessaan esiin. Se, miten vastaanottavia ja läsnäolevia ohjaajat ovat olleet ensihetkinä, vaikuttaa siihen miten tervetulleeksi ja helpoksi lapsi on tulotilanteen kokenut.

Osa lapsista ei ollut heti sijoituksensa alussa tavannut omaohjaajaansa. Osa lapsista toivoi, että omaohjaaja olisi ollut heti ensihetkistä lähtien paikalla, mutta kaikki eivät kokeneet asiaa niin merkityksellisenä. Sijaishuoltopaikassa lapsi on tekemisissä päivittäin eri aikuisten kanssa, ja jokainen kohtaaminen on tärkeä, ei vain omaohjaajan kanssa vietetty aika. Se, että lapsi otetaan lämminhenkisesti vastaan ja toivotetaan tervetulleeksi, on tulosten perusteella tärkeämpää kuin se, että vastaanottaja on juuri lapsen omaohjaaja. Omaohjaajan läsnäolon merkitystä ei voi kuitenkaan täysin sivuuttaa, sillä omaohjaajan läsnäoloa myös kaivattiin juuri alkuvaiheessa. Tuloksista käy ilmi, miten tärkeää omaohjaajan on tutustua lapseen heti alussa, jotta luottamussuhde voi alkaa kehittyä.

Omaohjaajan tulee auttaa entistä paremmin lasta asettumaan sijaishuoltopaikkaan viettämällä tämän kanssa heti sijoituksen alussa tiiviisti aikaa. Toisaalta myös lapsen toivoessa omaa rauhaa, tulee tätä toivetta kunnioittaa. Jokainen lapsi tulee tässäkin mielessä kohdata yksilöllisesti; toinen haluaa paljonkin yhteistä aikaa, tutustumista ja tietoa, toinen haluaa omaa rauhaa ja edetä muutenkin omaan tahtiin. Se, missä määrin omaohjaaja antaa omaohjattavalleen huomiota ja aikaa, sekä vastapainona omaa rauhaa, on omaohjaajan ammattitaidon, harkinnan ja tilanneherkkyyden varassa. Omaohjaajan tulee kuitenkin kertoa selkeästi sijaishuoltopaikan säännöistä ja käytännöistä, ja lapsen omista oikeuksista sekä velvollisuuksista. Tuloksissa ilmeni, että eräs vastaaja koki saaneensa tietää säännöistä papereista lukemalla, tai oli saanut tietää säännöistä vasta rikottuaan niitä. Näin ollen sääntöjen sanottaminen ja niiden ymmärtämisen varmistaminen heti sijoituksen alussa on tärkeää, jotta vastaavilta kokemuksilta jatkossa välttyttäisiin.

Sijoituksen aikana toivottiin omaohjaajalta kahdenkeskistä aikaa, erityisesti sijaishuoltolaitoksen ulkopuolella. Moni koki, että tutustuminen tapahtui paremmin sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Suhteeseen kaivataan niin sanottua normaaliutta, joka on helpommin saavutettavissa sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Vaikkakin omaohjaajan ja omaohjattavan suhde on aina ammatillinen ja pedagoginen, on kuitenkin tärkeää kohdata sijoitetut lapset ihmisen ihmisenä, tasavertaisina yksilöinä. Tämän lapset kokevat huomattavasti helpompana ja luontevampana laitoksen ulkopuolella, neutraalilla maaperällä.

Toivottujen yhteisten tekemisten sisällöt eivät yllättäneet. Syöminen, kahvittelu ja vaateosotokset, sekä yhteiset aktiviteetit, kuten biljardin peluu, ovat hyvin perinteisiä toiveita 13-17-vuotiaiden lasten kohdalla. Vastauksista voidaan päätellä, että vaikka lapset toivovat myös "pelkkää yhdessäoloa" ilman mitään erityisiä suunniteltuja ohjelmia, nousee vastuksista ilmi myös menetelmien käytön hyödyt. Esimerkiksi lapset toteavat, että aina kommunikointi ei ole niin helppoa keskustellen, vaan on hyvä hyödyntää esimerkiksi kirjoittamista tiedonkulun välineenä. Sinkkonen (2010,11) ehdottaa, että lapsen kanssa olisi hyvä työstää elämänjanaan, kartoittaa tämän lähiverkostoa, sekä tehdään kaikki mahdollinen, mikä edesauttaa lasta ymmärtämään mahdollisesti pirstaleista elämäntarinaansa.

Omaohjaajahetkeä kerran viikossa toivottiin, mutta tämä vastaus ei ole yleistettävissä. Myös Timonen-Kallio ym. (2017, 26) toteavat terapeutin laitospäivätoiminnan mallinnuksessa, että omaohjaajien on hyvä varata kahdenkeskistä "laatu-aikaa" yhdessä omaohjattavansa kanssa. He pitävät tärkeimpänä tekijänä vaikuttavassa omaohjaajatyöskentelyssä lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutuksellista suhdetta, sillä ilman hyvää vuorovaikutusta lapsen aito ja kunnioittava kohtaaminen ei voi toteutua.

Lapset toivovat, että omaohjaaja ei provosoi eikä provosoidu. He haluavat, että omaohjaaja ei tuomitse, vaan kuuntelee ja ymmärtää. Tämä luo pohjaa luottamussuhteelle ja täten toimivalle omaohjaaja-suhteelle. Luottamussuhde koettiin tärkeänä, mutta todettiin, että luottamus tulee ansaita, eikä siihen olla valmiita saman tien. Aito välittäminen ja kuuntelu, empaattisuus ja reiluus nostettiin esiin tärkeinä vaikuttavina seikkoina. Timonen-Kallio ym. (2017, 26) painottavat myös, että ohjaajalta tarvitaan riittävää empatiaa, ja kykyä aidosti asettua toisen ihmisen asemaan toimiessaan lasten kanssa ja luodessaan tähän suhdetta. Myös tässä tutkimuksessa lapset toteavat, että painostaminen ei auta, vaan luottamuksen syntyyn tulee antaa aikaa. Pitkäkestoisissa sijoituksissa luottamussuhteen muodostumiselle on hyvin aikaa. Sijoitusten kesto kuitenkin vaihtelee, ja nykyisin myös lyhyet muutaman kuukauden sijoitukset ovat hyvin yleisiä. Lyhyissä omaohjaaja-suhteissa luottamussuhteen syntyminen on huomattavasti pitkäkestoisia haastavampaa. Timonen-Kallio ym. (2017, 22) toteavat, että omaohjaajan tulee osata tunnistaa lapsen

yksilölliset tarpeet ja vastata niihin. Ennen tiiviin suhteen syntymistä omaohjaajan tulee voittaa lapsen luottamus, johon voi mennä aikaa. Turvallinen kiintymyssuhde perustuu omaohjaajan saatavilla oloon, ennakoitavuuteen sekä rehellisyyteen.

Luottamussuhteeseen vaikuttaa myös omaohjaajan rooliin kuuluva ilmoitusvelvollisuus, mikäli hänellä herää huoli lapsen turvallisuuden vaarantumisesta ja hyvinvoinnista. Näissä tilanteissa osalle lapsista on jäänyt tunne, että ei uskalla puhua omaohjaajalle, sillä puheet ovat menneet eteenpäin sosiaalitoimeen tai vanhemmille. Lapselle on aina selvennettävä, miksi asioista joudutaan kertomaan eteenpäin. Omaohjaajan onkin oltava tietoinen mistä asioista hän on velvollinen kertomaan eteenpäin, ja mitkä asiat voivat jäädä kahdenvälisiksi. Lapselle on kuitenkin kerrottava selkeästi, mikäli joutuu viemään muiden tietoisuuteen asioita, jotta luottamussuhde ei kärsi. Lastensuojelun sijaishuollossa kirjaaminen ja raportointi on hyvin tärkeässä roolissa. Tämä kuitenkin on aiheuttanut lapsille tunnetta, ettei haluta kertoa omista asioista, koska ei halua niitä kirjattavan ylös. Näissäkin tilanteissa on hyvä sopia omaohjaajan ja -ohjattavan kesken, miten asia kirjataan ylös, ja toisaalta onko kirjaamiselle todella tarvetta.

Lasten vastaukset hyvään omaohjaajaan liitettävistä ominaisuuksista kiteyttävät hyvin lasten ajatuksia siitä, mikä omaohjaajatyöskentelyssä on olennaista. Huomattavaa on, että lasten ajatukset hyvän omaohjaajan ominaisuuksista noudattavat hyvin pitkälti samoja periaatteita, kuin teoreettisessa viitekehyksessä esitellyt ”Hyvän omaohjaajan” ominaisuudet. Omaohjaajan toivotaan olevan huumorintajuinen, hauska ja hyväntuulinen. Luotettavuus ja reiluus nostetaan tärkeinä ominaisuuksina, samoin empaattisuus, tuomitsemattomuus, ja taito kuunnella sekä ymmärtää lasta. Omaohjaajalla toivotaan löytyvän aitoa kiinnostusta lapseen ja tämän asioihin, ja halu oppia aidosti tuntemaan omaohjattavansa. Omaohjaajalta toivottiin enemmän kuuntelua, omien mielipiteiden esittämisen sijaan. Sinkkonen (2018, 179) kirjoittaa, että ohjaajan ei pidä olettaa tietävänsä kaikkea, vaan hänen on oltava avoin tarkastelemaan tilannetta, kuulemaan, ja olemaan aidosti kiinnostunut lapsen mielipiteistä. Luottamussuhteen syntymisen edellytyksenä on molemminpuolinen tutustuminen, yhteinen kiireetön aika. Luottamus tulee ansaita.

8 YHTEENVETO

Tämän työelämlähtöisen tutkimuksellisen kehittämishankkeen kohdeorganisaationa toimii Konstan Koti ja Koulu Oy. Kohderyhmänä ovat 13-17-vuotiaat Konstaan sijoitetut lapset ja kehittämistyön kohteena Konstassa toteutettava omaohjaajatyöskentely. Tarve omaohjaajatyöskentelyn kehittämiseksi nousi kohdeorganisaation esimiehiltä, työntekijöiltä ja asiakkailta, eli Konstaan sijoitetuilta lapsilta.

Kehittämistyöllä pyrittiin puuttumaan lastensuojelulaitoksen arjessa nousseisiin epäkohtiin. Lapsilta oli tullut palautetta, ettei omaohjaajatyöskentely ollut kaikkien kohdalla yhtä aktiivista. Asiakastilanteiden haastavuus vie sijaishuoltolaitoksessa paljon aikaa ja resursseja, ja lapset olivat kokeneet, että niin kutsutut "vaativammat lapset" vievät ohjaajilta kaiken ajan. Myös Rousu ja Holma (2004, 12-13) toteavat että eri yhteyksissä on kartoitettu lastensuojelulaitoksissa elävien lasten toiveita, joita ovat olleet johdonmukaisuus, oikeudenmukaisuus, sekä sopimuksista kiinnipitäminen. Jokainen sijoitettu lapsi on oikeutettu saamaan omaohjaajaltaan kiireetöntä laatuaikaa. Myös omaohjaajille tulee mahdollistaa laadukkaan työn tekeminen. Nämä epäkohdat sysäsivät alun muutokselle ja tälle kehittämishankkeelle. Lasten kokemusten ja toiveiden lisäksi omaohjaajien ajatukset, sekä tutkimustiedon merkitys tämän kehittämishankkeen taustalla on merkittävä. Työntekijöiltä kerätyt konkreettiset muutos- ja kehitysehdotukset ovat olleet tärkeässä roolissa, jotta tasalaatuinen omaohjaajatyöskentely mahdollistetaan jokaiselle sijoitetulle lapselle.

Timonen-Kallio (2008, 58) totesi jo yli kymmenen vuotta sitten, että lastensuojelulaitoksissa omaohjaajatyöskentelylle ei ole selkeästi määritetty ammatillista työorientaatiota, eikä nimetty virallisesti työmenetelmiä. Käytännöt omaohjaajatyöskentelyssä vaihtelevat laitoksittain ja laitosten sisällä. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) myötä lastensuojelulaitosten ja täten omaohjaajatyöskentelyn kehittämiseksi on viimeinkin muotoutunut Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen suositukset laitoshoidon kehittämisen suunnasta (Timonen-Kallio ym. 2017). LAPEn erityisen ja vaativan tason palveluiden uudistamistyön yhtenä lastensuojeluun kohdistuvana kehittämistavoitteena oli lastensuojelun laitoshoidon mallinnus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoista koostuva työryhmä nimesi mallinnuksen Terapeuttisen laitospalveluksen malliksi. Se toimii suosittuna laitoshoidon kehittämisen suunnasta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 4-5.) Terapeuttisen laitospalveluksen malli on toiminut tämän kehittämishankkeen suunnan näyttäjänä. Mallinnuksen mukaisesti ammatillista laadukkuutta omaohjaajatyöskentelyn sisällölle lisää eri laisten menetelmien hyödyntäminen ja kokeileminen.

Sinkkosen (2010,11) mukaan omaohjaajatyöskentely on yksi tärkeimmistä työmenetelmistä sijoitettujen lasten kohdalla, sillä omaohjaajasuhde mahdollistaa lapselle korjaavan

ihmissuhdekokemuksen. Tässä kehittämishankkeessa pyrittiin vaikuttamaan omaohjaaja-työskentelyn sisältöön ja laadukkuuteen. Parhaimmassa tapauksessa sijoitetulle lapselle muodostuu omaohjaajan kautta turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde, jolla on terapeuttisia vaikutuksia. Tämä pyritään mahdollistamaan laadukkaasti omaohjaajatyöskentelyn myötä. Myös Timonen-Kallio (2012, 47) kuvaa omaohjaajan tehtäväksi tarjota lapselle korvaavia ja turvallisia kokemuksia tarjoava vuorovaikutussuhde. Sinkkonen (2010, 10; 2018, 178.) muistuttaa myös, että monesti vasta lapsen koeteltua riittävän paljon omaohjaajansa kestävyyttä, ja todennut sen riittäväksi, uskaltaa hän vähitellen heittäytyä yhä enemmän turvallisen aikuisen varaan. Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa lapsilta tuli palautetta, että he toivovat aikuiselta aikaa ja ymmärrystä; luottamus tulee ansaita. Tämä suhde saattaa olla myöhemmän kehityksen kannalta käänteentekevää.

Konstaan sijoitetuilta lapsilta kerättiin kyselyin ja haastatteluin kokemuksia ja toiveita omaohjaajatyöskentelystä. Lapset toivoivat omaohjaajatyöskentelyn sisältävän yhteistä tekemistä, konkreettisina esimerkkeinä kahittelut, ostoksilla käymiset ja yhteiset aktiviteetit, joiden toivottiin tapahtuvan erityisesti sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Keskusteluavun lapset näkivät tärkeänä, mutta korostivat, että ensin on täytynyt ansaita luottamus, jotta asioistaan uskaltaa puhua. Yhteinen kiireetön aika ja tekeminen antavat tälle luottamussuhteen rakentumiselle tärkeää pohjaa. Reinikaisen (2009) väitöskirjassa tuloksissa painottui myös lasten toive ohjaajan lämmenhenkisyydestä ja huomioon ottamisesta. Tässä kehittämishankkeessa korostui lasten toive omaohjaajan roolista kuuntelijana, ei omien mielipiteiden esiin tuojana.

Näiden toiveiden myötä on erityisen tärkeää muistuttaa lasten kanssa työskenteleviä omaohjaajia perustehtävän tärkeydestä: Ajan antaminen, kiireetön läsnäolo, keskusteluapu, sekä tuen ja turvan antaminen. Nämä elementit luovat vankan pohjan lapsen suotuisalle kehitykselle. Harvemmin haasteena on kuitenkaan omaohjaajana työskentelevien epätietoisuus näiden perustehtävien tärkeydestä, vaan se, miten hektisessä arjessa mahdollistetaan näiden toteutus käytännössä. Suunnitelmallinen eteneminen kasvatustyössä, ja vähintään viikoittaisen ajan varaaminen omaohjaajan ja omaohjattavan kanssa tulee mahdollistaa ja ottaa käyttöön arjen hektisyyden keskellä. Sinkkonen (2018, 177) kirjoitti että omaohjaajan kuuluu jäsentää lapsen arkea, huolehtia käytännön tehtävistä ja toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä. Hänen tulee huolehtia poliklinikka- ja terapia-ajoista, sekä hoitaa yhteydenpitoa kouluun, sekä olla perillä lapsen aiemmasta elämästä ja elämäntapahtumista. Tällä kaikella on suuri psykologinen merkitys lapselle. Eronen ym. (2016, 26-27) kirjoittavat että työntekijöitä tulee ohjata tunnistamaan lasten käytökseen mahdollisesti vaikuttavat tarpeet ja tunteet, eikä ainoastaan reagoimaan lasten käyttäytymiseen.

Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämistyössä on ollut keskiössä viime vuosina. Lastensuojelulain (417/2007, 8§) mukaan lasten tulee saada osallistua palveluiden kehittämiseen. Tässä kehittämishankkeessa omaohjaajatyöskentelyn kehittämisessä otettiin lasten kuuleminen ja osallistaminen kehittämisen lähtökohdaksi. Kehittämistyössä osallistettiin lasten lisäksi työntekijöitä ja organisaatiota asiakaslähtöisen Bikva-arviointimallin mukaisesti.

Kehittämishankkeen tavoite, konkreettinen opas, käsikirja lastensuojelulaitoksessa työskenteleville omaohjaajille. Käsikirjaan muotoiltiin suunnitellusti paranneltu prosessikuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä, siihen kerättiin teoriatietoa, sekä jo käytössä olevia ja suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Selkiytetty omaohjaajan tehtävänkuvaus toimii osana päivittäistä työtä Konstassa. Käsikirjasta voi tarkistaa myös mitä omaohjaajatyöskentely pitää sisällään sijoituksen eri vaiheissa. Työskentelyn laadukkuus, samanarvoinen palvelu ja kohtelu ja ennen kaikkea ajan antamisen merkitys ovat ehdottoman tärkeitä elementtejä omaohjaajatyöskentelyssä. Kehittämishankkeen tarkoituksen mukaisesti omaohjaajatyöskentelyn sisältöä kehitettiin niin, että se vastaa entistä paremmin asiakkaiden, eli lasten tarpeita.

8.1 Kehittämishankkeen prosessikuvaus ja arviointi

Aloitettuani YAMK-opinnot syksyllä 2018 aloin pohtia aihetta kehittämishankkeelle, jonka halusin toteuttaa omalla työpaikallani Konstan Koti ja Koulussa. Ajatus omaohjaajuuden kehittämisestä alkoi muotoutua keskustellessani kollegoideni ja Heinolan toimipisteen kasvatusvastaavan kanssa, sekä lopullisesti sijoitetuilta lapsilta saadun palautteen perusteella. Keskusteluissa nousi esille tarve kehittää omaohjaajatyöskentelyn sisältöä tasalautisemmaksi. Perehdyttyäni lisää aiheeseen ja aiempaan tutkimustietoon, havahduin laitostkasvatuksen kehittämisen olevan myös osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE:n Erityisen ja vaativan tason palveluiden uudistamistyön kenttää. Laitoshoidon kehittämisessä laitostkasvatuksen ohjaajan, ja tätä kautta omaohjaajan työskentelyperiaatteet ja -orientaatiot oli nostettu esiin.

Alkuvuodesta 2019 muotoutui ajatus Omaohjaajan käsikirjasta, joka toimisi perehdytysmateriaalina uusille omaohjaajille ja joka sisältäisi selkeän omaohjaajan toimenkuvan, sekä mahdollisia uusia toimintamalleja entistä vaikuttavampaan omaohjaajatyöskentelyyn työpaikallani Konstan Koti ja Koulussa. Halusin osallistaa asiakkaita, eli sijoitettuja lapsia kehittämiseen, sillä koin heidän kokemuksensa ja ajatuksensa olevan erittäin tärkeässä roolissa kehittämistyössä. Kasvatusvastaava tuki suunnitelmaani ja näin ollen aiheen valinta varmistui. Aiheseminaari näiden ajatusten esittelylle järjestyi helmikuussa 2019 Lahden Ammattikorkeakoulussa. Tämän jälkeen jatkoin kehittämishankesuunnitelman

työstämistä 2019 kevään ajan, ja hain luvat Konstan johdolta kehittämishankkeen toteuttamiselle. Lahden Ammattikorkeakoulusta kehittämishankkeeni ohjaajaksi nimettiin Tuula Hyppönen.

Suunnitelmaseminaarissa kesäkuussa 2019 sain ohjaajaltani vahvistusta ajatuksilleni ja suunnitelmalleni, sekä hyviä vinkkejä kehittämistyön tueksi. Jäätyäni opintovapaalle työstäni, sain arvokasta aikaa toteuttaa kyselyt ja haastattelut, sekä hankkia lisää tietopohjaa aiheeseen. Erityisen arvokkaana pidän 11.9.2019 Saana Siekkisen (Hyväsie, sosiaali- ja terveyspalvelut) pitämää ”Omaohjaussuhteessa olemisen taito” -koulutusta, jossa kävimme läpi Terapeuttisen laitoshoidon mallinnusta, sekä omaohjaajuuteen olennaisesti liittyvää teoriatietoa. Koulutuksen myötä kehittämishankkeeni teoriapohja alkoi muodostua ja sain rajattua sisältöön mielestäni olennaisimman Omaohjaajan käsikirjaa koskevan tietoperustan.

Lähtökohtana omaohjaajatyön kehittämisessä olivat lasten ajatukset, kokemukset ja toiveet kehittämisen suunnasta. Tämä aineisto yhdessä Terapeuttisen laitoshoidon mallinnuksen sisältämän kansainvälisen tutkimustiedon, suositusten, sekä työntekijöiden kokemusten kanssa mahdollistivat omaohjaajatyöskentelyn päivittämisen ja tarkentamisen. Koen, että Omaohjaajan käsikirjan sisältämät ohjenuorat lisäävät sijaishuoltolaitoksessa tehtävän työn laadukkuutta, mahdollistavat samanarvoisen palvelun ja kohtelun, sekä ennen kaikkea muistuttavat omaohjaajia ajan antamisen merkityksestä sijaishuollossa olevien lasten hyvinvointiin.

Tärkeimpänä antina tämän hankkeen myötä korostui henkilökohtaista kehittymistäni ajatellen syvempi ymmärrys omaohjaajan ja omaohjattavan suhteesta sekä ammatillisena, pedagogisena, että tärkeänä korjaavana kiintymyssuhteena. Ammatillisuus ei sulje pois sitä, että omaohjaajasuhde voi olla lapselle hyvin tärkeä korjaava kiintymyssuhde. Jokainen hetki ja kohtaaminen omaohjattavan kanssa on mahdollisuus lapsen minuuden säröjen korjaamiseen. Omaohjaajatyöskentely on ennen kaikkea vaikuttavaa työtä, joten jo ”pelkkä” välitön läsnäolo ja ”rupattelu” voi tuoda lapselle uudenlaista turvallisuuden tunnetta.

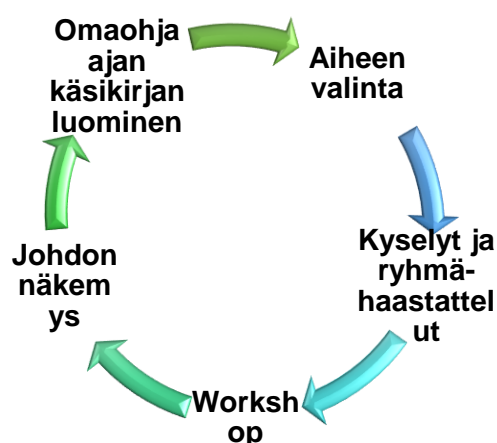
Kehittämishankkeen arviointi ei ole ollut irrallinen prosessi, vaan se on kulkenut tiiviisti mukana koko kehittämishankeprosessin ajan, kuten Toikko & Rantanen (2009, 82) kehoittavat etenemään. Hanke oli pitkä ja moninainen prosessi. Kehittämishankkeen kokonaisuuden hahmottaminen ja sen raportoiminen kirjallisesti on ollut haastavaa, mutta mielenkiintoista. Kalenterimerkinnot ja sen myötä tutkimuspäiväkirja tyyliäisesti toteutetut muistiinpanot hankkeen etenemisestä ovat olleet hyvä ja toimiva tapa kokonaisuuden hahmottamisessa ja pienten yksityiskohtien, kuten tarkkojen aikataulujen muistamisessa. Toikon

ja Rantasen (2009, 80-81) mukaan prosessin kirjaaminen kalenteriin on toimiva tapa dokumentointiin, sillä siitä voidaan jälkikäteen tarkistaa hankkeen eteneminen.

Ennen kehittämishankkeen toteuttamista aiheeseen perehdyttiin lähdeaineiston avulla ja hahmoteltiin viitekehystä eli tietoperustaa. Ojasalon ym. (2014, 24) mukaan tämä on tärkeä vaihe kehittämishankkeen aloittamisessa. Kehittämishanke on rajattu yhden kohdeorganisaation sisäisten toimintatapojen kehittämiseen (Toikko & Rantanen 2009, 30).

Bikva-arviointimallin mukaisesti etenevä kehittämistyö oli mielestäni oikea valinta tässä kehittämishankkeessa. Bikvan mukaisesti osallistin lapsia, työntekijöitä ja organisaatiota kehittämistyöhön. Ojasalo ym. (2014, 59) näkevät osallistavan kehittämistavan etuna, että sen kautta saadaan aikaiseksi erilaisia ideoita.

Seuraavassa Kuviossa 17 havainnollistetaan pähkinänkuoressa kehittämishankkeen tuotoksen, eli Omaohjaajan käsikirjan kehittämisen eteneminen. Kuvio osoittaa, että työskentelyssä on noudatettu Bikva-arviointimallia.

Kuvio 17. Kehittämishankkeen prosessi pähkinänkuoressa

Bikva mallissa katsotaan asiakkailta olevan paras tieto ja tutkijan tehtäväksi jää valmiiden ideoiden ja ratkaisujen kerääminen, sekä auki kirjoittaminen. Kehittämishankkeessa tutkijan roolissa pysyminen osoittautui välillä hieman haastavaksi, sillä omat ajatukset omaohjaajatyöskentelystä tulivat väkisin keskusteluun mukaan. Tutkijan rooliin kuuluu kuitenkin mahdollisimman neutraali rooli aineistonkeruussa muistiinpanoja tehden. Omat asenteeni ovat kuitenkin saattaneet ohjata jonkin verran aineiston keruussa.

Koen lähteneeni liian kunnianhimoisesti liikkeelle yrittäessäni saada kaikkien, tai ainakin mahdollisimman monen sijoitetun lapsen mielipiteet kuuluviin. Konstan Koti ja Koulun

kahden toimipisteen lasten innostaminen kyselyyn ja tutkimuslupien hoitaminen kuntoon vaati paljon työtä. Tutkimuslupien saaminen lapsille meinasi osoittautua kompastuskiveksi kehittämishankkeelle jo heti hankkeen alussa. En varautunut tutkimuslupien palautumiseen vasta lähes neljän kuukauden jälkeen. Alkuperäinen ajatus lähes kaikkien Konstaan sijoitettujen lasten osallistumisesta karisi tutkimuslupien vähäiseen palautumiseen. Mobiilikyselyihin vastasi 8 / 12 luvan saaneista, ja ryhmähaastatteluihin osallistui 7 / 12 luvan saaneista. Hirsjärvi ym. (2009, 196) toteavat, että parhaimmillaan posti- ja verkkokyselyissä vastausprosentti on yleensä 30-40%, joten siihen nähden tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneiden laskennallinen arvo on kuitenkin kohtalainen. Pieni otanta on saattanut kuitenkin vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Olen kuitenkin tyytyväinen, että sain paljon hyvää materiaalia mobiilikyselystä, ja ennen kaikkea siitä, että täydensin tutkimusaineistoa ryhmähaastatteluin. Aineiston keruu lapsilta kahdella eri menetelmällä lisäsi tulosten luotettavuutta ja aineiston laadukkuutta.

On hyvin todennäköistä, että mobiilikyselyyn vastanneet lapset ovat samoja vastaajia, jotka olivat mukana ryhmähaastatteluissa. Toisaalta haastattelun voi kuitenkin nähdä kyselyä täydentävänä aineistonkeruu menetelmänä myös heidän kohdallaan. Näiden kahden aineiston välillä tehtiin tarkempaa vertailua ja yhdistetyn aineistopohjan avulla pystyttiin päättämään tarvittavat tulokset. Haastateltavat lapset olivat innoissaan mukana kehittämässä toimintaa ja saivat arvokkaan kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Lapsilta kerätty tieto herättelee jokaista omaohjaajana työskentelevää pysähtymään miettimään omaa omaohjaajuuttaan.

Olen pohtinut olisiko kehittämishankkeeseen pitänyt hyödyntää vielä suurempaa joukkoa omaohjaajia. Toisaalta ottaen huomioon, että kyseessä on yhden opiskelijan opinnäytetyö, koen että tehtävää on ollut laajalti näinkin. Workshopiin valikoitui omasta tahdostaan osallistuva omaohjaajina työskentelevä työryhmä, joista kaikki olivat valmiiksi aiheesta kiinnostuneita ja hyvin kehittämismyönteisiä. Workshopista saadut kehittämisideat pohjasivat lapsilta saatuihin tuloksiin, ja työryhmä kunnioitti lapsilta saatua palautetta. Oli selvää, että pitkään lasten kanssa työskennelleinä he ymmärsivät hyvin lasten toiveiden taustat. Workshopissa oli hyvin vahvaa ammatillisuutta ja innostuneisuutta kehittämistyötä ajatellen.

Tavoitteena kehittämishankkeessani oli laatia konkreettinen opas lastensuojelulaitoksessa työskenteleville omaohjaajille. Tähän tavoitteeseen pääsin. Käsikirjaan muotoiltiin paranneltu prosessikuvaus omaohjaajatyöskentelyn sisällöstä, siihen kerättiin teoriatietoa, sekä jo käytössä olevia ja suositeltuja menetelmiä omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Selkiytetty omaohjaajan tehtävänkuvaus on otettu osaksi päivittäistä työtä Konstan Koti Ja Koulussa.

Kehittämishankkeen tuotos, Omaohjaajan käsikirja, valmistui suunnitellusti keväällä 2020. Opinnäytetyö ja kehittämishankkeen raportointi sen sijaan venyi alkuperäistä suunnitelmaa pidemmälle. Alkuperäisen suunnitelman mukaan opinnäytteen oli tarkoitus olla valmis myös keväällä 2020, mutta sen laatiminen venyi syksyyn 2020.

Omaohjaajan käsikirja ei sinällään tuo omaohjaajatyöskentelyyn kansallisesti ajateltuna uutta sisältöä, mutta kohdeorganisaatiolleen se toimii tärkeänä toiminnan kuvauksena, sekä perehdytyksen ja markkinoinnin välineenä. Malli tiivistetään lisäksi yhdelle A4:lle, jotta sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi muistilistana omaohjaajan työnkuvasta. Selkeä työnkuva toimii myös hyvänä pohjana tavoitekeskusteluissa. Kehittämishankkeen lopullinen tuotos toimii hyvänä markkinointivalttina Konstalle. Kertomalla yhteistyökumppaneille omaohjaajatyöskentelyn kehittämisestä ja avaamalla sen sisältöä, osoitetaan että kehittämistyön myötä halutaan tarjota entistä laadukkaampaa ja vaikuttavampaa omaohjaajatyöskentelyä lapsille. Kehittämishankkeen voi nähdä myös suuntaa antavana mallina, miten sijaishuollon yksiköissä toimintaa voitaisiin kehittää. Omaohjaajan käsikirjasta julkaistaan sisällysluettelo (LIITE 4), josta voivat muutkin lastensuojelulaitokset hyötyä omassa kehittämistyössään. Liitteisiin on lisätty myös lasten mobiilikyselyn ja lasten ryhmähaastatteluiden runko. Lisäksi opinnäytteen teoriaosuus ja aineiston analyysit ovat muidenkin hyödynnettävissä.

Kehittämishankkeen tuotoksen jalkauttaminen käytäntöön ei toteutunut suunnitellusti. Käsikirjan jalkauttaminen käytäntöön oli suunniteltu niin, että kehittämishankkeen tekijänä menen kertomaan hankkeen tuotoksesta molempien toimipisteiden kehittämispäiville huhtikuussa 2020, jonka jälkeen sen otetaan käyttöön. Covid-19 pandemian myötä kehittämispäiviä ei järjestetty. Samalla vaihdoin työpaikkaa maaliskuussa 2020, joten en enää käynyt Konstassa työntekijän roolissa, eikä ylimääräisiä vierailuja muutenkaan kyseisenä aikana laitokseen järjestetty. Näin ollen kehittämishankkeen esittely jäi esimiesten varaan. "Omaohjaajan käsikirja" on kuitenkin sisällöltään selkeä, ja aiempien keskusteluiden perusteella sen käyttöönotossa ei pitäisi olla haasteita. Käsikirja haluttiin mahdollisimman nopeasti osaksi tukemaan omaohjaajien työtä, ja joitain uusittuja käytäntöjä otettiin käyttöön jo ennen käsikirjan lopullista valmistumista.

Omaohjaajan käsikirjaa ei julkaista tässä opinnäytetyössä. Kuitenkin sitä varten kerätyn tutkimustulosten tärkein anti, sekä käsikirjan runko ja siihen liitetty teorian tieto löytyy tästä opinnäytetyöstä. Lopullinen tuotos jätetään julkaisematta yrityksen toiveesta ja se jää vain yrityksen sisäiseen käyttöön osana yrityssalaisuutta.

Työmalliin liittyvä materiaali on luovutettu Konstan kasvatusvastaaville, jotka vastaavat jatkoon toteutumisesta ja käsikirjan ylläpitämisestä ja sen jatkuvasta kehittämisestä ja päivittämisestä.

8.2 Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus

Ennen tutkimuksellisen kehittämishankkeen tutkimuksellista osaa tutkimusluvut huolehdittiin kuntoon. Tutkimusluvut haettiin Konstan esimiesryhmältä, sekä tutkimuksen kohderyhmän, eli sijoitettujen lasten huoltajilta, sekä huostaanotettujen lasten kohdalla heidän asioistaan vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä (LIITE1). Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista lapsille. Molempien toimipisteiden lapsia pyrittiin kuitenkin motivoimaan yhteisöpalaverissa osallistumiseen, jotta aineistosta saataisiin mahdollisimman kattava. Suurempi vastausprosentti olisi lisännyt myös aineiston luotettavuutta sen yleistettävyyden kannalta.

Tieteellisen tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan luotettavuusmittareiden avulla, jotka ovat *reliabiliteetti* ja *validiteetti*. Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa on hyödynnetty kahta eri tutkimusotetta. Tämä vaikeuttaa Kanasen (2017, 175) mukaan tutkimuksen luotettavuustarkastelua, sillä kvantitatiivisessa ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden käsitteet on määritelty hieman eri tavalla. Reliabiliteetti liittyy kuitenkin tutkimuksen toteutukseen ja validiteetti siihen, että tutkitaan oikeita asioita, tutkimuksen suunnittelu ja tutkimusasetelma on kunnossa, ja lisäksi että aineiston analyysi tehdään oikein. Edellytyksenä luotettavuuden tarkastelulle on tehdyn työn dokumentoinnin riittävyys. Dokumentaatio mahdollistaa tutkijan ratkaisujen ja niiden perustelujen arvioinnin. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä lapset toivovat omaohjaajata sijaishuollossa, ja tätä tutkimustehtävää on tarkasteltu liittyen sijoituksen alkuun ja sijoituksen aikana. Toiveita on selvitetty omaohjaajatyöskentelyn sisällön kautta, omaohjaajasuhteen kannalta, sekä omaohjaajalta toivottavien ominaisuuksien kannalta. Tutkimuksen suunnittelu tehtiin huolella, ja tukena ovat olleet sekä opinnäytteen ohjaaja Hyppönen, että kohdeorganisaatiosta Heinolan kasvatusvastaava. Aineiston analyysin luotettavuutta lisää triangulaatio, eli että tutkimusaineiston keruussa on hyödynnetty eri aineistoja. Ryhmähaastatteluilta saatu aineisto tulee kyselyhaastattelusta saadun aineiston luotettavuutta ja toisin päin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereinä käytetään seuraavia tekijöitä: *informantin vahvistus* (tutkitun kannalta), *vahvistettavuus*, *arvioitavuus* ja *dokumentaatio*, *tulkinnan riskitiedattomuus*, *saturaatio* (kylläntyminen) ja *aikaisemmat tutkimukset*. (Kananen 2017, 175-176).

Informantin vahvistusta haettiin teemahaastattelun yhteydessä niin, että haastateltavalta tarkastettiin, onko haastattelija ymmärtänyt varmasti oikein vastauksen. *Vahvistettavuutta* on haettu aineistotriangulaation kautta, eli tietoa on kerätty kahdella eri aineistonkeruu menetelmällä; kyselyillä ja teemahaastatteluilla. Haastatteluista saatu materiaali vahvistaa kyselyillä hankittua aineistoa, jolloin aineiston tulkinnan luotettavuus paranee. *Arvioitavuutta* on pyritty parantamaan tarkalla dokumentaatiolla. Päiväkirjan pitäminen on helpottanut dokumentaatiota. Kehittämishankkeen toteutuksen kulku on kuvattu kuvioin ja avattu tekstissä ja päivämäärät vahvistavat tapahtumien kulkua. Eri vaiheissa tehdyt ratkaisujen valinnat on pyritty perustelemaan. Aineiston *tulkinnan ristiriidattomuus* saa vahvistusta kyselyiden ja haastatteluiden etukäteen tehdystä teemoittelusta. Siltikin objektiivisen ja täysin ristiriidattoman tulkinnallisen luotettavuuden saavuttaminen on lähes mahdotonta, kun kyseessä on laadullinen tutkimus. *Saturaatio* tarkoittaa sitä, että eri lähteiden tutkimustulokset alkavat toistua. Tämä toistettavuus oli nähtävillä kahden eri aineiston samankaltaisuuksissa. Mainitut *aikaisemmat tutkimukset* ja tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen antama teoretieto eivät ole ristiriidassa tässä tutkimuksessa saatujen tulosten kanssa, joten voidaan todeta, että aikaisempien tutkimusten tulokset sekä teoreettinen viitekehys vahvistavat tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Tässä kehittämishankkeessa on pyritty toimimaan hyvän tutkimuksen kriteerien edellyttämällä tavalla, eli rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Kohdeorganisaatiolta kysyttiin luvat tutkimuksen teettämiseksi. Tämän jälkeen jokaisen lapsen huoltajalle / huoltajille, sekä vastaavalle sosiaalityöntekijälle on lähetetty tutkimuslupahakemus. Tutkimukseen osallistui ainoastaan sekä huoltajalta ja vastaavalta sosiaalityöntekijältä luvan saaneet lapset. Lupien oltua kunnossa, lapsi sai itse päättää, haluaako vastata mobiilikyselyyn vai ei, sekä osallistuisiko ryhmähaastatteluun. Vastaukset on kerätty nimettöminä, ja opinnäytetyössä suorat lainaukset on valittu niin, ettei haastateltavaa tunnisteta.

Kohdeorganisaation työntekijät saivat halutessaan osallistua workshopiin, jossa käytiin läpi lasten vastauksia ja heidän toiveitaan kehittämistyössä. Workshopissa keskustellut asiat dokumentoitiin huolellisesti ja kaikkea workshopissa aikaansaattua materiaalia on hyödynnetty kehittämishankkeessa. Raportti on pyritty kirjoittamaan niin tarkasti ja huolellisesti kuin mahdollista.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa Hirsjärven ym. (2009, 232) tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista. Haastatteluolosuhteet on raportoitu tarkasti, sekä kuinka kauan aikaa käytettiin. Häiriötekijät sekä mahdolliset virhetulkinnat haastattelussa on mainittu. Itsearviointi osuus pohdinta osiossa lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimus on lisäksi toteutettu molemmissa kohdeorganisaation toimipisteissä.

Tutkimuksen kysymysten asettelussa on käytetty harkintaa, jotta jokainen ymmärtää kysymykset samalla tavalla. Mobiilikyselyssä on pyritty välttelemään dikotomisias kysymyksiä, eli kysymyksiä, joihin vastataan yhdellä sanalla. Sen sijaan kyselyssä suosittiin monivalinta- sekä avoimia kysymyksiä, jotta saatiin enemmän ja laajemmin tietoa ja ymmärrystä aiheesta. (Kananen 2017, 98-99).

Ryhmähaastatteluissa luotettavuuden takaamiseksi kysymykset on esitetty juuri lapsen omiin kokemuksiin liittyen, ei yleistäen. Haastattelija tarkisti, että oli ymmärtänyt vastaukset oikein. Päivittäisessä kielenkäytössä ilmaisut voivat olla epätarkkoja, tai vastaukset annetaan ”hieman sinne päin”, joten luotettavuuden kannalta on tärkeää varmistua, että kirjaaminen ja ymmärtäminen menee oikein. Haastattelut tapahtuivat myös lasten ehdoilla, joskin haastattelija hienovaraisesti ohjasi keskustelun kulkua. (Kananen 2017, 103, 108.)

Omaohjaajien workshopissa keskustelusta kirjattiin ylös ne kohdat, jotka yhdessä todettiin tärkeiksi ja olennaisiksi. Workshopissa ei esitetty juurikaan eriäviä mielipiteitä tai kriittisiä näkökulmia, mitkä olisivat saattaneet avata keskustelua eri tasolle ja tuoneet esille uusia, luovia ideoita. (Tuominen ym. 2015, 37-40.) Toisaalta vahva yhtenäinen näkemys voidaan nähdä vahvuustekijänä workshopissa tuotetun materiaalin toimivuudessa ja yhtenä laadun takeena.

Kehittämishankkeen tutkimuksellinen osio tuotti paljon hyvää materiaalia tätä kehittämishanketta, kuin myös mahdollisia Konstan Koti ja Koulun tulevia kehittämishankkeita ajatellen. Mobiilikyselyiden ja ryhmähaastatteluiden tutkimustulosten tarkka esittely tässä työssä ei ollut itse tarkoitus, vaan tulosten perusteella tehtävät huomiot ja kehittämis ehdotukset. Tarkemmat tulokset kuuluvat kohdeorganisaatiolle, osana asiakaspalautteita ja yritykselle kuuluvaa salassa pidettävää omaisuutta. Tähän kehittämishankkeeseen liittyvät löydökset ja analyysi on kuitenkin esitelty tässä opinnäytteessä sen tarkoituksen ja tavoitteen kannalta olennaisilta osin.

8.3 Kehittämishankkeesta nousseet jatkokehitysideat

Lastensuojelun laitoshoidoa varten tehty LAPEn työpajojen mallinnus terapeuttisesta laitoshoidosta on ehdotelma sijaishuollon käytäntöjä ohjaavaksi malliksi ja ammatilliseksi orientaatioksi. Mallinnuksessa on päivitetty sosiaalipedagogista orientaatiota traumatietoisuudella, mikä on laitoshoidon kehittämisessä hyvin ajankohtaista. Lastensuojelun laitoshoidossa olevista lapsista suuri osa kärsii psykiatrasta hoitoa vaativista mielenterveyshäiriöistä ja suuri osa lastenkoteihin sijoitetuista lapsista kärsii hyvin samankaltaisista psykiatrisista häiriöistä kuin psykiatrissa sairaaloissa hoidettavat lapset. Tästä syystä

laitoshoidon ohjaajat kaipaavat kipeästi täydennyskoulutusta ja osaamisen päivittämistä mielenterveysongelmien saralla. Jo tietoisuus trauman vaikutuksista kasvuun ja kehitykseen olisi ehdottoman tärkeää sosiaalialalla, kuin myös kaikilla aloilla, joissa ollaan tekemisissä ihmisten kanssa. Lisäksi laitoshoidon ja psykiatrian välinen yhteistyö on ratkaisevan tärkeässä asemassa, jotta lapsia ja nuoria voitaisiin auttaa tehokkaammin ja vaikuttavammin. (Heino, Forsell, Eriksson, Känkänen, Santalahti & Tapiola 2018; Timonen-Kallio ym. 2017, 30.) Tähän yhteistyön kenttään kaivataan lisää toimivia malleja.

Jatkokehitysideana esitän integratiivisten työmallien kehittämistä lastensuojelun sijaishuollon ja mielenterveyspalveluiden välille. Lastensuojelun asiakkaista mielenterveyspalvelujen piirissä on eri tutkimusten mukaan 30-90%. Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelua. Siihen sisältyy myös useita kohtia, joissa määritetään eri alojen rajapinnoilla tehtävää yhteistyötä. (Kiuru & Metteri 2014, 169.)

Omaohjaajan hyvinvointiin liittyen kävin mielenkiintoista keskustelua laajemmin työryhmän hyvinvoinnin vaikutuksista lastensuojelun sijaishuoltolaitoksessa oleviin lapsiin. Tässä opinnäytetyössä käydään hieman läpi omaohjaajan hyvinvoinnin merkitystä työssäjaksamiseen ja kykyyn auttaa ja kohdata empaattisesti asiakas, eli lapsi. Jatkokehitysideana nostan aiheen tarkemman ja syvemmän tarkastelun sekä yksilötasolla että laajemmalti organisaatiossa ja työryhmissä.

LÄHTEET

- Anttila, K. 2012. Bikva-arviointi Kallio-Selänteen alueille. PDF- tiedosto. Pohjois- Suomen sosiaalialan osaamiskeskus [viitattu: 18.2.2020]. Saatavissa: <http://www.sosiaalikoylega.fi/hankkeet/pakaste2/lapsen-hyva-arki/materiaalipankki-1/Bikva-arviointi%20Kallio-Selanne.pdf>
- Aula, M.-K. 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) - Loppuraportti Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 5.11.2019]. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/4067344/LAPE_kärkihanke_loppuraportti_2019.pdf/87d61c67-cf44-75a7-7d4f-cc5d0b258b8c/LAPE_kärkihanke_loppuraportti_2019.pdf
- Bakermans-Kranenburg, M.J. & van Ijzendoorn, M.H. 2009. The first 10.000 Adult Attachment Interviews: distributions of adult attachment representations in clinical and non-clinical groups. *Attachment and Human Development* 2009; 11(3), 223-263.
- Bowlby, J. 1979. The making and breaking of affectional bonds. London: Tavistock Publications.
- Elo-Kuru, H. 2003. Omahoitaja - kaiken korjaa? Lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittava ammatillinen osaaminen. Sosiaalityön pro gradututkielma. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit - Osana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. 2017. THL - työpäperi 26/2017 [viitattu 9.10.2019]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/134652>
- Eronen, T. & Laakso, R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki [viitattu 20.10.2019]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-780-0>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. (2009) When Children are Asked About Their Wellbeing: Towards a Framework for Guidin Policy. *Child Indicators Research*.
- Heino, T., Forsell, M., Eriksson, P., Känkänen, P., Santalahti, P. & Tapiola, M. 2018. Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat - yhteinen vastuu [viitattu 16.2.2019]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/137068>

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 117–132.
- Hukkanen, R. 2002. Psychosocial problems of children placed in children's homes. Turku: Turun yliopisto.
- Häkkinen, P. 1999. Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Helsinki: WSOY.
- Häyhtiö, T. 2017. Osallisuutta sote-alalle palvelumuotoilemalla? KAKS – Kunnallisan alan kehittämissäätiö. Kunnallisan alan kehittämissäätiön julkaisu 4/2017 [viitattu 14.11.2019]. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/05/osallisuutta-sote-palveluihin-palvelumuotoilemalla-004-1.pdf>
- Joseph, M., O'Connor, T., Briskman J. & Maughan, B. 2014. The formation of secure new attachments by children who were mal treated: An observational study of adolescents in foster car. Development & Psychopathology.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2017. Tutkimus hoitotieteessä. E-kirja. 5. uudistettu painos. Sanoma Pro.
- Kalland, M. & Sinkkonen, J. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. SILTA-kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahvistajana. Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Helsinki: Pelastakaa lapset ry.
- Kiuru, KE. & Metteri A. 2014. Miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian välinen raja rakentuu palvelujärjestelmässä? Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress, 162-190.

Kivimäki, I. 2015. "Omaohjaajan kautta mä rauhotuin". Omaohjaajatyöskentelyn kehittämisen sijoituksen alkuvaiheessa lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa. Opinnäytetyö (YAMK), Jyväskylän Ammattikorkeakoulu [viitattu 7.3.2019]. Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/38121168.pdf>

Korkka, M., 2013. "Ehkä enemmän niit omaohjaaja hetkii" : sijaishuollon nuorten toiveiden kautta omaohjaajatyömenetelmää kehittämässä. Opinnäytetyö (YAMK) Helsinki, Diakonia-ammattikorkeakoulu [viitattu 7.3.2019]. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/58432>

Koskelainen, M. & Tähkänen, V., 2016. "Kohti laadukkaampaa lastensuojelua: lastensuojelunuoren sijoituksen alkuvaiheen työmallin kehittäminen yhteisökasvatuksen näkökulmasta." Opinnäytetyö (YAMK) Lahden Ammattikorkeakoulu [viitattu 7.9.2019]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016061312789>

Krogstrup, H.K. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi, Bikva-malli. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. Helsinki: STAKES, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kyrönseppä U. & Rautiainen J.-M.1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Laatukäsikirja, 2018. Konstan Koti ja Koulu. Julkaisematon lähde.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Suomen laki [viitattu 7.3.2019]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Suomen laki (viitattu 14.11.2019). Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lastensuojelulaki 417/2007. Suomen laki [viitattu 24.3.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelulaki 417/2007. Suomen laki [viitattu 7.11.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. Lastenkoti, nuorisokoti. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 13.2.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Lyhty, T. & Nietola, V. 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa: Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaaalialalla. Keuruu: Edita Publishing Oy, 155–157.

Narikka, J. 2008. Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen ja hankinta. Helsinki: Tietosanoma.

- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Multiprint.
- Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Yliopistollinen väitöskirja. Oikeustieteellinen tiedekunta. Lapin yliopisto. Helsinki: Talentum.
- Pekurinen, M., Räikkönen, O. ja Leinonen, T. 2008. Tilannekatsaus sosiaali- ja terveydenhuollon laatuun. Raportteja 38/ 2008. Helsinki: Stakes.
- Raby, KL., Steele, RD., Carlson, EA. & Sroufe, SA. 2015. Continuities and changes in infant attachment patterns across two generations. *Attachment and Human Development* 2015; 17 (4): 414-428.
- Rantala L. 2017. Lapsen hyväksi. Sijoitetun lapsen omaohjaajan näkemys yhteistyöstä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa. Pro Gradu tutkielma. Tampereen Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta: Sosiaalityö [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100683/GRADU-1487958740.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rautio, P. 2005. ”Kyllä se varmaan välittää...” – Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Helsinki: Pelastakaa lapset.
- Raivio, H., & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Era, T. (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle: Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, kasvatustieteen laitos [viitattu 17.2.2020]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5658-1>
- Rothschild, B. & Rand, M.-L. 2010. Apua auttajalle - Myötätuntouupumuksen ja sijaistraumatisoitumisen psykofysiologia. Oulu: Kalevaprint.
- Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4., uudistettu painos. Keuruu: Edita Publishing Oy.

- Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojele. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä - käsikirja arjen toimintaan. Keuruu: Edita Publishing Oy.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinon, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turun ammattikorkeakoulu.
- Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R., Yliruka, L. & Muurinen, H. (toim.) 2016. Käytäntötutkimuksen taito. Heikki Waris-instituutti ja Mathilda Wrede-instituutti 2016.
- Siekinen, S. 2019. Omaohjaussuhteessa olemisen taito. Vakauttavan omaohjaajatyöskentelyn päivä. Hyväsie, sosiaali- ja terveystalvet. Tampere, 11.9.2019.
- Sinkkonen, J. (Toim.) 2006. Pesästä Lentoon –Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämäntaaressa. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveystministeriö, 2018. Tiedote, 170/2018. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten itsemääräämisoikeutta vahvistetaan [viitattu 9.4.2019]. Saatavilla: https://stm.fi/artikkelii/-/asset_publisher/kodin-ulkopuolelle-sijoitettujen-lasten-itsemaaramisoikeutta-vahvistetaan
- Sosiaali- ja terveystministeriö. 2009. Johtamisella laatua ja työhyvinvointia sosiaali- ja terveystministeriön julkaisuja 2009:17. Helsinki: Yliopistopaino (viitattu 19.11.2019). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2914-2>
- Sosiaali- ja terveystministeriö. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisuja 2014:4. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy [viitattu 5.11.2019]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3488-7>
- Sosiaali- ja terveystministeriö. 2019. Lastensuojelun työpäpaperit ja mallinnukset (LAPE-työpäpaperit) [viitattu 23.10.2019]. STM, 2019. Saatavissa: <https://stm.fi/lape/erityis-ja-vaativimmat-palvelut>
- Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisuja 2014:4. Lastensuojelun laatusuositus [viitattu 6.3.2019]. Saatavissa: <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1882736>
- Sosiaalipalveluiden omaavalvontasuunnitelma 2018. Konstan Koti ja Koulu Oy. Julkaimaton lähde.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelun käsikirja [viitattu 26.3.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Timonen-Kallio, E. 2008. Lastenkodin ohjauksellinen identiteettityö – työkirjamenetelmä omahoitajan hoito- ja kasvatustyön jäsentäjänä. Turku: Turun yliopisto. Lisensiaatintutkielma.

Timonen-Kallio, E. & Pelander, T. (toim.) 2012. Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla. Turun Ammattikorkeakoulu.

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. THL - työpaperi 23/2017 [viitattu 9.9.2019]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Verkkojulkaisu [viitattu 29.1.2020]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100802>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi 2009.

Tuominen, Järvi, Lehtonen, Valtanen & Martinsuo 2015, 22, 37-38; Summa & Tuominen 2009, 16.)

Vainio, O. 2019. Terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallin jalkauttaminen. Kehittämistyö Teinilän lastenkodissa. Opinnäytetyö YAMK, Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosionomi YAMK, Sosiaali- ja terveystieteiden johtaminen.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen M. & Tervo J. "Suojele unelmia, vaali toivoa" Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6 [viitattu 30.1.2020]. Saatavissa: <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Tammi.

LIITTEET

LIITE 1. Lupa lapsen kehittämishankkeeseen osallistumisesta.

Lupa _____ kehittämishankkeeseen osallistumisesta

Olen sosionomi (YAMK) opiskelija Lahden Ammattikorkeakoulusta, Lapsi- ja perhepalveluiden kehittämisen linjalta. Tällä hetkellä olen opintovapaalla ohjaajan työstäni Konstan Koti ja Koulu Oy:n Heinolan toimipisteestä. Laadin opinnäytetyönäni kehittämishanketta Konstan Koti ja Koulu Oy:n käyttöön.

Kehittämishankkeen tavoitteena on laatia ”Omaohjaajan käsikirja” omaohjaajatyön tueksi. Tarkoituksena on kehittää omaohjaajatyötä vastaamaan entistä paremmin Konstaan sijoitettujen nuorten tarpeita. Lähtökohtana onkin selvittää mitä Konstan nuoret itse omaohjaajaltaan, sekä ko. työmuodolta toivovat.

Tutkimusmateriaali kerätään mobiilisti nimettömänä, hyödyntäen Webropolin kyselytyökalua. Nuoret pääsevät kertomaan ajatuksistaan ja toiveistaan täysin anonymisti ja heille helpolla ja luontevalla tavalla; kännykällä. Lisäksi olen pyytänyt vapaaehtoisia nuoria osallistumaan ryhmähaastatteluun Konstan Koti ja Koulun tiloissa. Kyselyyn ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja ne ovat täysin luottamuksellisia. Mobiilikyselyn vastaukset näkyvät minullekin täysin nimettöminä, ja ryhmähaastattelu vastaukset kirjaan pöytäkirjaan ilman nimiä tai muita tunnistetietoja.

Tutkimuksessa ei tulla mainitsemaan nimiä, eikä mitään sellaista, mistä joku voisi nuoren tunnistaa. Kaikki haastatteluista saatu materiaali tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Osallistamalla nuoria omaohjaajatyöskentelyn kehittämiseen, Konstassa mahdollistetaan entistä laadukkaampaa palvelua nuorille.

Pyydänkin lupaanne antaa nuoren osallistua kyselyyn, sekä nuoren itse niin halutessaan, myös ryhmähaastatteluun. Samalla pyydän myös lupaa käyttää mahdollisia suoria lainauksiatutkimuksessani, ilman että nuorta vastauksesta kuitenkaan tunnistaa.

Ystävällisesti Niina Santalahti

Lapsen huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys: /

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän allekirjoitus ja nimenselvennys:

LIITE 2. Mobiilikysely, Webropol.

Omaohjaaja työskentely Konstassa

Vastaajien kokonaismäärä: 8

1. Olen

	n	Prosentti
Tyttö		
Poika		

2. Kuinka kauan olet (suunnilleen) ollut Konstassa?

3. Saitko heti tietää kuka on omaohjaajasi?

	n	Prosentti
Kyllä		
En		

4. Oliko ainakin toinen omaohjaajasi sinua vastaanottamassa ensimmäisenä päivänä?

	n	Prosentti
Kyllä		
Ei		

5. Olisitko toivonut omaohjaajan ottavan sinut vastaan?

	n	Prosentti
Kyllä		
En		

**6. Miten omaohjaajasi (ainakin toinen) otti sinut vastaan? Ras-
titse vastauksista ne vaihtoehdot, mitkä pitävät sinun kohdallasi
paikkaansa:**

	n	Prosentti
Omaohjaajani otti minut lämpimästi vastaan, ja koin itseni tervetulleeksi.		
Omaohjaajani kertoi minulle Konstan käytännöistä.		
Omaohjaajani auttoi minua asettumaan Konstaan.		
Omaohjaajani vietti aluksi kanssani paljon / tarpeeksi aikaa.		
Omaohjaajani oli kiinnostunut minusta ja asioistani.		
Omaohjaajani kyseli omista ajatuksistani Konstassa oloon liittyen.		
Omaohjaajani kysyi mitä toiveita minulla on häneltä omaohjaajana.		
Omaohjaajani (tai joku muu aikuinen) kertoi minulle oikeuksistani ja velvollisuuksistani.		
Sijoitukseni syyt käytiin omaohjaajan kanssa läpi.		
Minulle kerrottiin millä sijoituspäätöksellä minut on sijoitettu.		
Omaohjaajani oli säännöllisesti yhteydessä vanhempiini ja sosiaalityöntekijöihini.		

7. Mitä omaohjaajasi olisivat voineet tehdä toisin tai paremmin saapuessasi Konstaan?

8. Oletko saanut tarpeeksi omaohjaajaltasi kahdenkeskistä aikaa?

	n	Prosentti
Kyllä		
En		

9. Haluaisitko omaohjaajaltasi enemmän kahdenkeskistä aikaa?

	n	Prosentti
Kyllä		
En		

10. Mitä toivoisit kahdenkeskisen ajan sisältävän? Valitse ne vaihtoehdot, joita toivoisit lisää:

	n	Prosentti
Keskusteluja		
Yhteistä tekemistä		
Yhteistä aikaa Konstassa		
Yhteistä aikaa Konstan ulkopuolella		
Apua arjen toiminnaissa		
Apua koulutehtävissä		

11. Mitä muuta toivoisit? Voit myös tarkentaa edeltäviä vastuksiasi tähän:

12. Luotatko omaohjaajiisi?

	n	Prosentti
Kyllä, molempiin.		
Kyllä, toiseen.		
En luota.		

13. Jos vastasit ettet luota, osaatko kertoa miksi et?

14. Mikä helpottaisi luottamussuhteen syntymistä / vahvistumista omaohjaajasi ja sinun välillä?

15. Onko sinun helppo kertoa omaohjaajillesi sinua mietityttävistä asioista? Asteikolla 0-10.

16. Tähän loppuun voit vielä kirjoittaa ajatuksiasi minkälainen on mielestäsi hyvä omaohjaaja:

LIITE 3. Ryhmähaastatteluiden runko.

OMAOHAAJATYÖSKENTELY KONSTASSA

1. Miten omaohjaajasi otti sinut vastaan?
2. Miten omaohjaajatyö lähti käyntiin?
3. Miten omaohjaaja tuki sinua tullessasi Konstaan?
4. Mitä kehitettävää hyvää / parannettavaa omaohjaajatyössä olisi ollut, kun saavuit Konstaaan?
5. Miten omaohjaaja voisi tukea sinua paremmin?
6. Mitä muuta toivoisit omaohjaajasuhteeltasi?
7. Mikä helpottaisi luottamussuhteen syntymistä / vahvistumista omaohjaajasi ja sinun välillä?
8. Hyvä omaohjaaja

LIITE 4. Omaohjaajan käsikirjan sisällysluettelo.

Sisällys

1	OMAOHJAAJATYÖSKENTELY KONSTASSA
2	LASTENSUOJELULAKI
3	KORJAAVAT KIINTYMYSSUHTEET
4	LASTENSUOJELUN TERAPEUTTISEN LAITOSKASVATUKSEN MALLINNUS
5	OMAOHJAAJATYÖSKENTELYN PERIAATTEET
5.1	Konstan arvot
5.2	Konstan hyvää kohtelua koskeva suunnitelma
5.3	Omaohjaajuuden periaatteet ⁸
5.4	Hyvä omaohjaaja
5.5	Omaohjaajan ja työyhteisön hyvinvointi
6	OMAOHJAAJAN TEHTÄVÄNKUVA
6.1	Omaohjaajatyöskentelyn käynnistäminen
6.2	Omaohjaajuus sijoituksen alussa
6.3	Omaohjaajuus sijoituksen aikana
6.3.1	Omaohjaajahetket
6.3.2	Raportointi
6.3.3	Asiakassuunnitelmaneuvoittelut
6.3.4	Yhteistyö vanhempien kanssa ja kotiharjoittelut
6.3.5	Hankinnat ja harrastukset
6.3.6	Monialainen yhteistyö
6.4	Sijoituksen päättyessä
7	OMAOHJAAJATYÖSKENTELYYN MENETELMIÄ JA TYÖVÄLINEITÄ
7.1	Kaikkien kanssa hyödynnettävät menetelmät
7.2	Yksilökohtaisesti hyödynnettävät menetelmät
8	VINKKEJÄ JA LINKKEJÄ OMAOHJAAJATYÖHÖN
9	LOPUKSI

LÄHTEET